

Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2022 r.

Social assistance, child and family services in 2022

Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2022 r.

Social assistance, child and family services in 2022

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Społecznych i Rynku Pracy; Urząd Statystyczny w Krakowie
Statistics Poland, Social Surveys and Labour Market Department; Statistical Office in Krakow

pod kierunkiem

supervised by

dr Piotra Łysonia

Dyrektor Departamentu Badań Społecznych i Rynku Pracy

Director of the Social Surveys Department and Labour Market Department

Zespół autorski

Editorial team

Joanna Marzęcka – Departament Badań Społecznych i Rynku Pracy GUS;

Danuta Kalista, Marta Osuch, Elżbieta Niemiec, Joanna Seweryn, Jadwiga Szponder, Marta Jagiełło, Alicja Niziołek – Urząd Statystyczny w Krakowie

Koordinacja prac

Coordination of work

Joanna Marzęcka

Skład i opracowanie graficzne

Typesetting and graphics

Danuta Niwińska, Beata Lipińska, Aleksandra Paprocka

ISSN 2300-7974

Publikacja dostępna na stronie

Publication available on website

stat.gov.pl

Przy publikowaniu danych GUS prosimy o podanie źródła

When publishing Statistics Poland data – please indicate the source

Zakład Wydawnictw
Statystycznych

00-925 WARSZAWA, Al. NIEPODLEGŁOŚCI 208

Informacje w sprawach sprzedaży publikacji GUS – tel. (22) 608 32 10, 608 38 10
Zam. 236/2023

Przedmowa

Publikacja „Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2022 roku” – po raz szósty wydana w serii „Analizy statystyczne”, stanowi kontynuację opracowania „Pomoc społeczna – infrastruktura, beneficjenci, świadczenia”, poświęconego wynikom badań statystycznych z zakresu pomocy społecznej oraz zagadnieniom związanym z polityką wspierania rodzin.

Informacje prezentowane w publikacji pochodzą z badań statystycznych GUS. Wykorzystano w niej także dane Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, dotyczące świadczeń pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych, dane Ministerstwa Sprawiedliwości na temat adopcji oraz dane Ministerstwa Finansów o wydatkach budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego.

W publikacji ujęto analizę form i terytorialnego rozkładu instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej w Polsce. W kolejnych rozdziałach omówiono zagadnienie adopcji krajowych i zagranicznych, rolę placówek wsparcia dziennego i innych form wspierania rodziny, opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3 oraz pomoc udzielaną w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej.

W publikacji zawarte są również informacje o rozmiarach pomocy kierowanej do rodzin z dziećmi (w tym wydatków na rządowy program „Rodzina 500 plus” oraz na świadczenia rodzinne) w ramach utworzonego w 2017 r. działu budżetowego „Rodzina”, a także informacje o świadczeniach udzielanych w ramach systemu pomocy społecznej.

Mamy nadzieję, że publikacja okaże się cennym źródłem wiedzy na temat różnych form udzielanej pomocy, a także o zbiorowości osób z niej korzystających.

Składamy serdeczne podziękowania wszystkim osobom, które przyczyniły się do przekazania informacji, stanowiących podstawę niniejszego opracowania, a szczególnie Sprawozdawcom uczestniczącym w badaniach realizowanych na formularzach PS-01, PS-02, PS-03, OD-1.

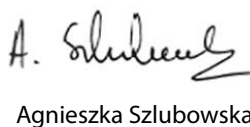
Opracowanie wraz z aneksem tabelarycznym jest dostępne na portalu informacyjnym Głównego Urzędu Statystycznego pod adresem: <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoeczna/>.

Dyrektor Departamentu
Badań Społecznych i Rynku Pracy

dr Piotr Łysoń

Dyrektor Urzędu
Statystycznego w Krakowie

Agnieszka Szlubowska

Prezes
Głównego Urzędu Statystycznego

dr Dominik Rozkrut

Preface

The elaboration "Social Assistance, Child and Family Services in 2022" appears for the sixth time as "Statistical analyses" and it is a successor of the study "Social Assistance – Infrastructure, Beneficiaries, Benefits", devoted to the results of statistical researches on social assistance and issues connected with family assistance policy.

The information presented in the elaboration comes from statistical surveys of Statistics Poland. There have been also used data of the Ministry of Family and Social Policy regarding social assistance and family benefits, data of the Ministry of Justice on adoption and data of the Ministry of Finance on the expenditure of the state budget and local government units.

The elaboration includes an analysis of the forms and territorial distribution of institutional and family foster care in Poland. The following chapters cover the issue of domestic and foreign adoptions, the role of day-support centres and other forms of family support, childcare for children up to the age of 3, also assistance provided in stationary social welfare facilities.

There were also contain data on the size of financial support for families with children (including expenditures on the government "Family 500 plus" programme and on family benefits) as a part of the "Family" division created in the state budget in 2017, as well as information on benefits provided under the social assistance system.

We do hope the publication will prove to be a valuable source of knowledge on various forms of assistance provided, as well as on the population of people benefiting from this assistance.

We do express our thanks to everyone providing information as a basis of this publication, especially Rapporteurs for participating in surveys carried out on the forms PS-01, PS-02, PS-03, OD-1.

The elaboration with a tabular appendix is available on the website: <https://stat.gov.pl/en/topics/living-conditions/social-assistance/>.

Director of the Social Surveys
Labour Market Department

dr Piotr Łysoń

Director
Statistical Office in Krakow

Agnieszka Szlubowska

President
Statistics Poland

dr Dominik Rozkrut

Spis treści

Contents

Przedmowa	3
Preface	4
Spis treści	5
Contents	5
Spis tablic	7
List of tables	7
Spis wykresów	8
List of charts	8
Spis map	11
List of maps	11
Objaśnienia znaków umownych	12
Symbols	12
Ważniejsze skróty	12
Main abbreviations	12
Wstęp	13
Introduction	14
Synteza	15
Executive summary	18
Piecza zastępcza	15
Foster care	18
Wspieranie rodziny	15
Family support	18
Świadczenia w ramach Programu „Rodzina 500 plus”	15
Benefits under the “Family 500 plus” program	18
Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3	16
Childcare for children up to the age of 3	19
Świadczenia rodzinne	16
Family benefits	19
Stacjonarne zakłady pomocy społecznej	17
Stationary social welfare facilities	20
Świadczenia z pomocy społecznej	17
Social assistance benefits	20
Rozdział 1. Opieka zastępcza nad dziećmi i młodzieżą	21
Chapter 1. Foster care provided to children and young people	21
1.1. Porównania międzywojewódzkie pieczy zastępczej	31
1.1. Interoivodship comparison of foster care	31
Rozdział 2. Adopcje	39
Chapter 2. Adoptions	39
Rozdział 3. Wspieranie rodziny	40
Chapter 3. Family support	40
Rozdział 4. Świadczenia w ramach Programu „Rodzina 500 plus”	43
Chapter 4. Benefits under the “Family 500 plus” programme	43
Rozdział 5. Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3	46
Chapter 5. Childcare for children up to the age of 3	46
Rozdział 6. Świadczenia rodzinne	53
Chapter 6. Family benefits	53

Rozdział 7. Pomoc społeczna	56
Chapter 7. Social assistance	56
7.1. Stacjonarne zakłady pomocy społecznej	56
7.1. Stationary social welfare facilities	56
7.1.1. Porównania międzywojewódzkie stacjonarnych zakładów pomocy społecznej	60
7.1.1. Interoivodship comparison of stationary social welfare facilities	60
7.2. Świadczenia pieniężne i niepieniężne w ramach systemu pomocy społecznej	65
7.2. Monetary and non-monetary benefits in social assistance system	65
7.2.1. Porównania międzywojewódzkie świadczeń pomocy społecznej	68
7.2.1. Interoivodship comparison of social assistance benefits	68
7.3. Wydatki budżetu państwa w działach klasyfikacji budżetowej: „852 Pomoc społeczna”, „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” i „855 Rodzina”	77
7.3. Expenditures of the state budget in budget classification: „852 Social assistance”, „853 Other tasks in sphere of social policy”, „855 Family”	77
7.3.1. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach klasyfikacji budżetowej: „852 Pomoc społeczna”, „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” oraz „855 Rodzina”	81
7.3.1. Expenditures of local government entities in budget classification: „852 Social assistance”, „853 Other tasks in sphere of social policy”, „855 Family”	81
Uwagi metodologiczne	84
Methodological notes	94
1. Źródła danych statystycznych	84
1. Sources of statistical data	94
2. Podstawowe wyjaśnienia metodologiczne	85
2. Basic methodological explanations	95
3. Podstawowe definicje	86
3. Basic definitions	96
Instytucjonalna piecza zastępcza	86
Institutional foster care	96
Wspieranie rodziny	87
Family support	97
Rodzinna piecza zastępcza	88
Family foster care	97
Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3	89
Childcare for children up to the age of 3	98
Świadczenia rodzinne	89
Family benefits	99
Pomoc społeczna	91
Social assistance	100

Spis tablic

List of tables

Tablica 1.	Wskaźniki dotyczące opieki zastępczej nad dziećmi według województw w 2022 r.	31
Table 1.	Indicators on foster care for children by voivodships in 2022	31
Tablica 2.	Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych	50
Table 2.	Percentage of children up to the age of 3 covered by care in nurseries and children's clubs	50

Spis wykresów

List of charts

Wykres 1.	Dzieci w pieczy zastępczej	22
Chart 1.	Children in foster care	22
Wykres 2.	Dzieci i młodzież w placówkach opiekuńczo-wychowawczych według grup wiekowych w 2022 r.	24
Chart 2.	Children and youth in care and education centres by age in 2022	24
Wykres 3.	Dzieci do 18 roku życia, które odeszły z placówek opiekuńczo-wychowawczych w ciągu 2022 r.	25
Chart 3.	Children up to age of 18 who left round-the clock centres during the 2022	25
Wykres 4.	Rodzinna piecza zastępcza	26
Chart 4.	Family foster care	26
Wykres 5.	Struktura rodzinnej pieczy zastępczej według liczby rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz liczby dzieci w 2022 r.	27
Chart 5.	The structure of family foster care by number of foster families and foster homes and number of children in 2022	27
Wykres 6.	Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka w miastach i na wsi	28
Chart 6.	Family foster care in urban and rural areas	28
Wykres 7.	Osoby prowadzące rodzinną pieczę zastępczą według wieku w 2022 r.	29
Chart 7.	Persons running family foster care by age in 2022	29
Wykres 8.	Rodzinna piecza zastępcza według liczby przyjętych dzieci (liczba rodzin zastępczych i RDD oraz liczba dzieci) w 2022 r.	29
Chart 8.	Family foster care by number of taken children (number of foster families and foster homes and number of children) in 2022	29
Wykres 9.	Dzieci do 18 roku życia, które opuściły rodzinną pieczę zastępczą w 2022 r.	30
Chart 9.	Children up to age of 18 who left family foster care in 2022	30
Wykres 10.	Wskaźnik rozwodów a udział dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat w 2022 r.	32
Chart 10.	Divorce index to the share of children up to the age of 18 in foster care per 1 thousand population aged up to 18 in 2022	32
Wykres 11.	Wskaźnik liczby dzieci w wieku 0–17 lat objętych pieczą zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat a udział procentowy dzieci z rodzinnych form pieczy zastępczej (RDD + rodziny zastępcze + placówki rodzinne) w liczbie dzieci objętych pieczą zastępczą w 2022 r.	33
Chart 11.	The index of children up to the age of 18 covered by foster care per 1 thousand population aged up to 18 to the percentage of children from family care forms (foster homes + foster families + family centres) in the number of children covered by foster care in 2022	33
Wykres 12.	Wskaźnik liczby dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat a udział procentowy dzieci z rodzinnych form opieki zastępczej w liczbie dzieci objętych opieką zastępczą według podregionów w 2022 r.	36
Chart 12.	The index of children up to the age of 18 covered by foster care per 1 thousand population aged up to 18 to the percentage of children from family care forms in the number of children covered by foster care by subregions in 2022	36
Wykres 13.	Dzieci w placówkach wsparcia dziennego na 1 tys. mieszkańców a wielkość placówki w 2022 r.	40
Chart 13.	Children in day-support centres per 1 thousand population to the size of the centre in 2022	40

Wykres 14.	Przeciętna liczba wychowanków placówek wsparcia dziennego przypadających na jednego wolontariusza w 2022 r.	41
Chart 14.	Average number of residents in day-support centres per one volunteer in 2022	41
Wykres 15.	Rodziny posiadające Kartę Dużej Rodziny	42
Chart 15.	Families receiving The Large Family Card	42
Wykres 16.	Przeciętna miesięczna liczba dzieci, na które wypłacono świadczenia z programu "Rodzina 500 plus" w 2022 r.	44
Chart 16.	Monthly average number of children for whom benefits under the "Family 500 plus" programme was paid in 2022	44
Wykres 17.	Przeciętne wydatki na świadczenia z programu "Rodzina 500 plus" na 1 mieszkańca w 2022 r.	45
Chart 17.	Average expenditures on on benefits from the "Family 500 plus" programme per capita in 2022	45
Wykres 18.	Liczba placówek dla dzieci w wieku do lat 3 w 2021 i 2022 r.	46
Chart 18.	Number of facilities for children up to the age of 3 in 2021 and 2022	46
Wykres 19.	Placówki dla dzieci w wieku do lat 3	47
Chart 19.	Facilities for children up to the age of 3	47
Wykres 20.	Miejsca w placówkach dla dzieci w wieku do lat 3 na 1 tys. dzieci w wieku 0–2	48
Chart 20.	Places in facilities for children up to the age of 3 per 1 thousand population aged up to 3	48
Wykres 21.	Dzieci w placówkach dla dzieci w wieku do lat 3 według wieku w 2022 r.	51
Chart 21.	Children in facilities for children up to the age of 3 by age in 2022	51
Wykres 22.	Nianie w 2022 r.	52
Chart 22.	Nannies in 2022	52
Wykres 23.	Struktura wydatków na świadczenia rodzinne według rodzaju świadczeń w 2022 r.	55
Chart 23.	Structure of expenditures for family benefits by type of benefit in 2022	55
Wykres 24.	Stacjonarne zakłady pomocy społecznej (łącznie z filiami) według organu prowadzącego w 2022 r.	57
Chart 24.	Stationary social welfare facilities (including branches) by governing bodies in 2022 ...	57
Wykres 25.	„Miejsca pobytu” w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w 2022 r.	57
Chart 25.	"Places of staying" in social welfare facilities in 2022	57
Wykres 26.	Mieszkańcy stacjonarnych zakładów pomocy społecznej według wieku w 2022 r.	58
Chart 26.	Residents of stationary social welfare facilities by age in 2022	58
Wykres 27.	Mieszkańcy stacjonarnych zakładów pomocy społecznej według „oddziałów” w 2022 r.	59
Chart 27.	Residents of stationary social welfare facilities by "wards" in 2022	59
Wykres 28.	Struktura stacjonarnych zakładów pomocy społecznej (łącznie z filiami) w 2022 r.	60
Chart 28.	Strukture of stationary social welfare facilities (including branches) in 2022	60
Wykres 29.	Dzieci w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w 2022 r.	62
Chart 29.	Children in stationary social welfare facilities in 2022	62
Wykres 30.	Mieszkańcy zakładów stacjonarnych pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie i fizycznie oraz przewlekle psychicznie chorych w 2022 r.	64
Chart 30.	Residents of stationary social welfare facilities for mentally retarded, physically handicapped, and chronically mentally ill in 2022	64
Wykres 31.	Liczba rodzin korzystających, na podstawie decyzji, z pomocy środowiskowej według powodów przyznania tej pomocy	66
Chart 31.	Number of families receiving benefits (based on decision) by reasons	66
Wykres 32.	Liczba osób korzystających oraz kwota świadczeń przyznanych na podstawie decyzji według rodzaju pomocy środowiskowej w 2022 r.	67
Chart 32.	Number of persons reciving benefits and amount of benefits (based on decision) by type of assistance in 2022	67

Wykres 33.	Wydatki roczne z systemu pomocy społecznej na jednego beneficjenta i na jednego mieszkańca według województw w 2022 r.	69
Chart 33.	Annual expenditures from social assistance system per one beneficiary and per capita by voivodships in 2022	69
Wykres 34.	Nominalne i realne zmiany wydatków z systemu pomocy społecznej między 2022 r. a 2021 r. według województw	70
Chart 34.	Nominal and real changes of expenditures from social assistance system between 2022 and 2021 by voivodships	70
Wykres 35.	Struktura wydatków na świadczenia pieniężne	71
Chart 35.	Structure of expenditures on monetary benefits	71
Wykres 36.	Wydatki na świadczenia pieniężne na jednego mieszkańca według województw w 2022 r.	72
Chart 36.	Expenditure on monetary benefits per capita by voivodships in 2022	72
Wykres 37.	Struktura wydatków na świadczenia niepieniężne	73
Chart 37.	Structure of expenditures on non-monetary benefits	73
Wykres 38.	Wydatki na świadczenia niepieniężne na jednego mieszkańca według województw w 2022 r.	74
Chart 38.	Expenditure on non-monetary benefits per capita by voivodships in 2022	74
Wykres 39.	Rodziny beneficjentów pomocy społecznej według przyczyn ubiegania się o pomoc oraz według województw w 2022 r.	76
Chart 39.	Families of beneficiaries of social assistance by causes of applying for help in voivodships in 2022	76
Wykres 40.	Wydatki z budżetu państwa w dziale 852, 853 i 855	77
Chart 40.	Expenditure of the state budget in budget divisions: 852, 853 and 85	77
Wykres 41.	Struktura wydatków z budżetu państwa w dziale 852	78
Chart 41.	Structure of state budget expenditures in budget division 852	78
Wykres 42.	Wydatki z budżetu państwa w dziale 853 według wybranych rozdziałów budżetowych	79
Chart 42.	Expenditures of the state budget in budget division 853 by selected budget chapters	79
Wykres 43.	Struktura wydatków z budżetu państwa w dziale 855	80
Chart 43.	Structure of state budget expenditures in budget division 855	80
Wykres 44.	Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach 852, 853 i 855	81
Chart 44.	Expenditure of local government enteties in budget divisions: 852, 853 and 855	81

Spis map

List of maps

Mapa 1.	Miejsca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w 2022 r.	23
Map 1.	Places in care and education centres in 2022	23
Mapa 2.	Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka w podziale na miasto i wieś w 2022 r.	28
Map 2.	Foster families and foster homes in urban and rural areas in 2022	28
Mapa 3.	Dzieci w wieku 0–17 lat umieszczone w opiece zastępczej na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat według podregionów w 2022 r.	34
Map 3.	Children up to the age of 18 in foster care per 1 thousand population aged up to 18 by subregions in 2022	34
Mapa 4.	Udział procentowy dzieci w wieku 0–17 lat korzystających z rodzinnych form opieki wśród dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą według podregionów w 2022 r.	35
Map 4.	The percentage of children up to the age of 18 in family forms of care among children up to the age of 18 covered by foster care by subregions in 2022	35
Mapa 5.	Dzieci w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej w wieku 0–17 lat na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat a udział wychowanków placówek rodzinnych lub rodzinnej pieczy zastępczej w liczbie wychowanków ogółem według podregionów w 2022 r.	37
Map 5.	Children up to the age of 18 in family and institutional foster care per 1 thousand population aged up to 18 and the share of residents of family centres or family foster care in the total number of residents by subregions in 2022	37
Mapa 6.	Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka na 10 tys. ludności według powiatów w 2022 r.	38
Map 6.	Foster families and foster homes per 10 thousand by powiats in 2022	38
Mapa 7.	Dostępność placówek na poziomie podregionów (NUTS 2016) w 2022	49
Map 7.	Availability of facilities by subregions (NUTS 2016) in 2022	49
Mapa 8.	Zakłady stacjonarne pomocy społecznej w 2022 r.	61
Map 8.	Stationary social welfare facilities in 2022	61
Mapa 9.	Dzieci w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej na 10 tys. ludności w wieku 0–17 lat według podregionów w 2022 r.	63
Map 9.	Children in stationary welfare facilities per 10 thousand population aged up to 18 by subregions in 2022	63
Mapa 10.	Mieszkańcy zakładów stacjonarnych pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie i fizycznie oraz przewlekle psychicznie chorych na 10 tys. ludności w 2022 r.	65
Map 10.	Residents of stationary welfare facilities for mentally retarded, physically handicapped, and chronically mentally ill persons per 10 thousand population in 2022	65
Mapa 11.	Beneficjenci pomocy społecznej wraz z członkami ich rodzin	75
Map 11.	Social assistance beneficiaries with family members	75
Mapa 12.	Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach 852, 853 i 855 na 1 mieszkańca w 2022 r.	82
Map 12.	Expenditure of local government entities in the budget divisions: 852, 853 and 855 per capita in 2022	82

Objaśnienia znaków umownych

Symbols

Symbol Symbol	Opis Description
Kreska (-)	zjawisko nie wystąpiło magnitude zero
Znak x	wypełnienie pozycji, ze względu na układ tablicy, jest niemożliwe lub niecelowe not applicable
„W tym” „Of which”	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy indicates that not all elements of the sum are given
Kropka (.)	oznacza zupełny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych data not available or not reliables
Zero (0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5 magnitude not zero, but less than 0.5 of a unit
(0,0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05 magnitude not zero, but less than 0.05 of a unit

Ważniejsze skróty

Main abbreviations

Skrót Abbreviation	Znaczenie Meaning
RDD	rodzinny dom dziecka foster home
ZUS SII	Zakład Ubezpieczeń Społecznych Social Insurance Institution
tys.	tysiąc thousand
mln	milion million
mld bn	miliard billion
zł PLN	złoty zloty
m.st.	miasto stołeczne
nr (Nr) No.	numer number
ok.	około
p. proc. pp	punkty procentowe percentage points
pkt	punkt
poz.	pozycja
woj.	województwo
Dz. U.	Dziennik Ustaw

Wstęp

Podstawowym źródłem informacji prezentowanych w publikacji „Pomoc społeczna i opieka nad dzieckiem i rodziną w 2022 roku” są wyniki badań statystycznych prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny, dane pozyskane z Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, Ministerstwa Sprawiedliwości, jak również dane Ministerstwa Finansów.

W opracowaniu skoncentrowano się na zjawiskach zachodzących w obszarze pomocy społecznej, pieczy zastępczej oraz wspierania rodziny, przedstawiając szeroki wachlarz form pomocy służących poprawie sytuacji osób wymagających wsparcia oraz poprawie kondycji i funkcjonowania rodzin w Polsce. Publikacja zawiera informacje na temat instytucji świadczących usługi, form pomocy pieniężnej i niepieniężnej, beneficjentów, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży.

Opracowanie oparte jest na wynikach badań ujętych w Programie badań statystycznych statystyki publicznej:

- 1.20.03 – Świadczenia na rzecz rodziny,
- 1.20.04 – Wspieranie rodziny i system pieczy zastępczej,
- 1.20.05 – Żłobki i kluby dziecięce,
- 1.20.06 – Świadczenia w ramach Programu „Rodzina 500 plus”,
- 1.25.07 – Pomoc społeczna.

Publikacja zawiera informacje o liczbie i strukturze placówek pomocy społecznej, ich pracownikach, wolontariuszach oraz o różnych formach udzielanej pomocy, a także o zbiorowości osób korzystających z tej pomocy. Znaczna część publikacji poświęcona jest zagadnieniom związanym z opieką nad dziećmi i młodzieżą, pozbawionymi opieki rodzicielskiej (instytucjonalna i rodzinna piecza zastępcza). Znalazły się w niej również dane na temat żłobków i klubów dziecięcych, uzupełnione o inne formy opieki nad małym dzieckiem oraz zagadnienie adopcji.

Prezentujemy również dane obrazujące skalę wsparcia finansowego z budżetu państwa oraz z budżetów jednostek samorządowych, kierowanego do beneficjentów pomocy społecznej oraz na wsparcie dla rodzin.

Uwagi metodologiczne obejmują podstawowe wyjaśnienia i definicje pojęć stosowanych w sprawozdawczości statystycznej w 2022 r., będącej źródłem danych prezentowanych w części tabelarycznej (dostępnej w wersji elektronicznej).

W części analitycznej zawarto analizę zróżnicowań terytorialnych. Dane zostały zaprezentowane dla całego kraju i poszczególnych województw, wybrane zagadnienia w podziale na podregiony, a w tablicach – także według powiatów.

Introduction

The basic source of information presented in the publication "Social assistance, child and family services in 2022" are the results of statistical surveys conducted by Statistics Poland, data obtained from the Ministry of Family and Social Policy, the Ministry of Justice, as well as data of the Ministry of Finance.

The study focuses on the phenomena occurring in the area of social assistance, foster care and family support. A wide range of forms of assistance to improve the situation of people in need of support and to improve the condition and functioning of families in Poland has been presented. It contains information on institutions providing services, forms of monetary and non-monetary assistance, beneficiaries, with special consideration of children and young people.

The publication is based on the results of research within the framework of the Statistical Program:

1.20.03 – Benefits for the family

1.20.04 – Supporting the family and foster care system,

1.20.05 – Nurseries and children's clubs,

1.20.06 – Benefits under the "Family 500 plus" programme,

1.25.07 – Social assistance.

The publication includes information on the number and structure of social assistance centres, their employees, volunteers and on various forms of aid as well as on the population of beneficiaries. A significant part of the publication is dedicated to issues related to the care for children and young persons deprived of parental care (institutional and family foster care). The publication also contains data on nurseries and children clubs, supplemented by new forms of child care and adoption.

There have been also included financial data on the volume of financial support transferred to the beneficiaries from the state budget and local government units as well as data on financial assistance for families.

The methodical notes include basic explanations and definitions used in the 2022 reporting, being the source of data presented in the tables (available in the electronic version).

The analytical part includes analysis of territorial differences. The data are presented as total figures referring to the entire country, for particular regions as well as for subregions in the case of selected issues. The electronic version contains also data for powiats in the tables.

Synteza

Pieczą zastępczą

Badanie instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej jest prowadzone w cyklu rocznym z wykorzystaniem formularzy PS-01 i PS-02. Badanie to dostarcza informacji o liczbie i typie jednostek zapewniających opiekę, liczbie i cechach społeczno-demograficznych wychowanków.

Pieczą zastępczą, sprawowaną w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców, powinna mieć charakter okresowy i tam gdzie jest to możliwe, zmierzać do integracji dziecka z jego rodziną. Dziecko może zostać umieszczone w jednej z dwóch form pieczy zastępczej: rodzinnej lub instytucjonalnej. Zgodnie ze stanem w dniu 31 grudnia 2022 r. liczba dzieci ogółem umieszczonych w pieczy zastępczej wyniosła 72,8 tys. (w 2021 r. – 72,3 tys.), z czego 16,6 tys. przebywało w 1 307 placówkach pieczy instytucjonalnej, zaś 56,2 tys. w 36 220 podmiotach pieczy rodzinnej (rodzinach zastępczych lub rodzinnych domach dziecka).

Wspieranie rodziny

We wzmocnieniu opiekuńczych funkcji rodziny, istotne znaczenie miały placówki wsparcia dziennego, których w 2022 r. funkcjonowało 3 003 (w 2021 r. – 2 950). Ze wszystkich zbadanych placówek wsparcia dziennego (opiekuńczych, specjalistycznych, prowadzonych w formie pracy podwórkowej, w połączonych formach) skorzystało w ciągu roku 98,5 tys. dzieci i młodzieży (w 2021 r. – 93,0 tys.). Poza placówkami wsparcia dziennego, znaczącym elementem systemu wspierania rodziny, byli asystenci rodziny oraz rodziny wspierające. W 2022 r. zatrudniono 3,7 tys. asystentów rodziny, były również 73 rodziny wspierające.

Świadczenia w ramach Programu „Rodzina 500 plus”

Program „Rodzina 500+” to świadczenia przyznawane od 1 kwietnia 2016 r. (z progiem dochodowym dla 1 dziecka), a od 1 lipca 2019 r. – na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia w rodzinie naturalnej, jak również umieszczone w rodzinnej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej. Od 1 czerwca 2022 r. wypłatę świadczeń wychowawczych przejął ZUS. Dotychczasowe dodatki na dzieci w pieczy zastępczej wypłacano do 31 maja 2022 r. (w okresie od stycznia do maja 2022 r. wydatkowano na nie 142,7 mln zł (w całym 2021 r. – 360,4 mln zł), zastępując je następnie świadczeniem wychowawczym. Świadczeniem wychowawczym w wysokości 500 zł miesięcznie objęto w 2022 r. przeciętnie miesięcznie 6 875,7 tys. dzieci (w 2021 r. – 6 480,4 tys. bez dzieci w pieczy zastępczej). Wydatki na świadczenia z tego programu (łącznie z dodatkami) wyniosły 42 043,7 mln zł (w 2021 r. – 40 577,6 mln zł).

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3

	Dzieci w wieku do lat 3 objęte opieką w żłobkach i klubach dziecięcych							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Polska	74 694	87 279	99 409	122 938	143 574	142 355	163 416	177 127
Miasto	69 440	80 039	90 024	109 482	125 754	123 588	139 189	149 239
Wieś	5 254	7 240	9 385	13 456	17 820	18 767	24 227	27 888
	Dzieci w wieku do lat 3 objęte opieką w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku 0-2							
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Polska	67,5	77,8	86,4	105,3	123,9	128,2	155,2	180,1
Miasto	107,3	121,3	132,6	161,2	184,1	189,5	226,2	266,2
Wieś	11,4	15,7	19,9	28,6	37,4	41,0	55,3	66,0

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 (do ukończenia roku szkolnego, w którym dziecko ukończy 3 rok życia lub w przypadku gdy niemożliwe lub utrudnione jest objęcie dziecka wychowaniem przedszkolnym do 4 roku) może być organizowana w formie żłobka lub klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię. W okresie od 2015 r. do 2022 r. liczba dzieci objętych opieką żłobkową wzrosła z niemal 75 tys. do ponad 177 tys.: w miastach z ponad 69 tys. do ponad 149 tys. a na wsi z ponad 5 tys. do prawie 28 tys. Jednocześnie liczba dzieci objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych na 1 tys. ludności w wieku 0-2 wzrosła z 67,5 w 2015 r. do 180,1 w 2021 r. (w miastach ze 107,3 do 266,2, a na wsi z 11,4 do 66,0).

Świadczenia rodzinne

Funkcjonujący aktualnie system świadczeń rodzinnych został wprowadzony 1 maja 2004 r.

Jest on systemem pozaubezpieczeniowym, finansowanym z budżetu państwa, uwzględniającym zasadę, że osobami zobowiązanymi dołożenia na utrzymanie dzieci, w pierwszej kolejności, są ich rodzice. Wśród świadczeń rodzinnych dominującą pozycję stanowią zasiłki rodzinne. Przyznanie prawa do zasiłku rodzinnego uzależnione jest m.in. od spełnienia kryterium dochodowego. Kwoty kryteriów dochodowych uprawniających do zasiłku rodzinnego, a także wysokość poszczególnych świadczeń rodzinnych są weryfikowane co 3 lata. Ostatnia weryfikacja, w wyniku której podniesiona została wysokość kwot specjalnego zasiłku opiekuńczego oraz zasiłku dla opiekuna miała miejsce 1 listopada 2018 r., natomiast zasiłku pielęgnacyjnego 1 listopada 2019 r. Od 1 stycznia 2022 r. wzrosła natomiast wysokość świadczenia pielęgnacyjnego.

W 2022 r. średnio miesięcznie 1 469,1 tys. rodzin korzystało ze świadczeń rodzinnych, o 4,3% mniej niż w 2021 r. Kwota wypłaconych z budżetu państwa świadczeń (11 363,0 mln zł) wzrosła o 3,5% w porównaniu z rokiem poprzednim (10 974,5 mln zł). W okresie od 2010 r. występuje systematyczny spadek liczby rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych z 2,2 mln w 2010 r. do poniżej 1,5 mln w 2022 r.

Liczba rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych (w tys.)				
2010	2015	2020	2021	2022
2 219,0	1 809,7	1 660,7	1 535,6	1 469,1

Stacjonarne zakłady pomocy społecznej

Według danych zbieranych na formularzu PS-03 (Stacjonarne zakłady pomocy społecznej), w dniu 31 grudnia 2022 r. na terenie kraju działały 2 082 placówki, zapewniające wsparcie osobom tego wymagającym (w 2021 r. – 2 015). Łącznie dysponowały one 131,5 tys. miejsc, a przebywało w nich 118,8 tys. mieszkańców. Największą grupę stanowiły domy pomocy społecznej (902), czyli 43,3% wszystkich placówek, w których mieszkało 80,6 tys. osób.

Świadczenia z pomocy społecznej

Pomoc środowiskowa polega na udzielaniu świadczeń pieniężnych i niepieniężnych osobom spełniającym określone kryteria i zakwalifikowanym do otrzymania takiej pomocy w miejscu ich zamieszkania. W ramach tej pomocy organizowanej i świadczonej przez jednostki samorządu terytorialnego a także realizowanej przez powiatowe centra pomocy rodzinie, na pomoc społeczną w 2022 r. wydano łącznie 3,6 mld zł (o 117,8 mln zł więcej niż w 2021 r.).

W 2022 r. świadczenia w formie pieniężnej otrzymało na podstawie decyzji 845,8 tys. osób (w 2021 r. – 955,5 tys.), w łącznej kwocie 2,2 mld zł (o 21,0 mln więcej niż w 2021 r.). Stanowiły one 62,6% kwoty ogółem na świadczenia z pomocy społecznej. Świadczenia w formie niepieniężnej przyznano na podstawie decyzji 444,1 tys. osób (w 2021 r. – 447,5 tys.) i wydano na nie ok. 1,3 mld zł, tj. 37,4% kwoty ogółem na świadczenia z pomocy społecznej (o 96,7 mln zł więcej niż w 2021 r.).

Liczba osób, którym przyznano na podstawie decyzji świadczenia społeczne (bez względu na liczbę pobieranych świadczeń, ich rodzaj, formę oraz źródło finansowania) wyniosła w 2022 r. – 910,0 tys. osób (w 2021 r. – 974,7 tys. osób).

Executive summary

Foster care

The statistical survey on institutional and family foster care is conducted on an annual basis using PS-01 and PS-02 forms. This study provides information on the number and type of units providing care, number and socio-demographic characteristics of residents.

Foster care, exercised in the case when it is impossible for the parents to provide care and education for a child, should be periodic and, whenever possible, aim to integrate a child with his family. A child can be placed into one of two forms of foster care: family or institutional. As of 31 December 2022, the total number of 72.8 thousand children (in 2021 – 72.3 thousand) were placed in foster care, of which 16.6 thousand were in 1 307 institutional care centres, and 56.2 thousand in 36 220 family foster care units (foster families or foster homes).

Family support

In strengthening the protective functions of the family, the day support facilities had significant importance, which in 2022 operated 3 003 centres (in 2021 – 2 950 centres). In all day support facilities (general, specialized, street work, in a combination of the forms) 98.5 thousand children and adolescents (in 2021 – 93,0 thousand) was taken into care during the year. Apart from day support centres, family assistants and supporting families were an important element of the family support system. In 2022, 3.7 thousand family assistants were employed, there were 73 supporting families.

Benefits under the „Family 500 plus” programme

The „Family 500 plus” programme was financial assistance since April 1, 2016 (with the income criterion for 1 child) and since July 1, 2019 for each child up to the age of 18 in natural families, as well as child placed in family foster care or institutional foster care. Since June 1, 2022, the payment of child-rising benefits was taken over by SII. Previous supplements for children in foster care were paid until May 31, 2022 (in the period from January to May amounted on them 142.7 million PLN (during 2021 – 360.4 million PLN), then replaced by a child-rising benefit. A child-rising benefit in the amount of PLN 500 a month was distributed in 2022 to an average of 6 875.7 thousand children (in 2021 – 6 480.4 thousand excluding children in foster care). Expenditures on benefits from this programme amounted to 42 043.7 million PLN (in 2021 – 4 577.6 million PLN).

Childcare for children up to the age of 3

Children up to the age of 3 are cared in nurseries and children's clubs								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Poland	74 694	87 279	99 409	122 938	143 574	142 355	163 416	177 127
Urban areas	69 440	80 039	90 024	109 482	125 754	123 588	139 189	149 239
Rural areas	5 254	7 240	9 385	13 456	17 820	18 767	24 227	27 888
Children up to the age of 3 are cared in nurseries and children's clubs for 1000 children aged 0-2								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Poland	67,5	77,8	86,4	105,3	123,9	128,2	155,2	180,1
Urban areas	107,3	121,3	132,6	161,2	184,1	189,5	226,2	266,2
Rural areas	11,4	15,7	19,9	28,6	37,4	41,0	55,3	66,0

Childcare for children up to the age of 3 (until the end of the school year in which the child reaches 3 years of age or when it is impossible or difficult to include a child in pre-school education up to 4 years of age) may be organized in forms of a nursery or a children's club, as well as provided by a day carer and a nanny.

In the period from 2015 to 2022, the number of children covered by care in nurseries and children's clubs increased from almost 75 thousand to over 177 thousand: in cities with over 69 thousand to over 149 thousand and in the countryside with over 5 thousand to almost 28 thousand. The number of children covered by care in nurseries and children's clubs per 1 thousand population aged 0-2 increased from 67.5 in 2015 to 180.1 in 2021 (in cities from 107.3 to 266.2, in rural areas – from 11.4 to 66.0).

Family benefits

The system of family benefits currently in force was introduced on May 1, 2004.

It is a system financed from the state budget, taking into account the principle that those are parents in the first place who are obliged to provide maintenance of children. Among family benefits family allowance has the dominant position. Granting the right to family allowance depends, inter alia, on income criterion. The amounts of income criteria for family allowance, as well as the amount for individual family benefits are subject to verification every 3 years. The outcome of the last verification resulted in an increase in the amounts of special attendance allowance and carer's allowance on November 1, 2018 and the nursing allowance on November 1, 2019. From January 1, 2022, the amount of the nursing benefit has increased.

In 2022, on average, 1 469.1 thousand families per month were granted family benefits, by 4.3% less than in 2021. The total amount of benefits paid from state budget (11 363.0 million PLN) increased by 3.5% when compared to the previous year (10 974.5 million PLN). Since 2010, there has been a systematic decline in the number of families receiving family benefits from 2.2 million in 2010 to below 1.5 million in 2022.

Number of families benefiting from family benefits (in thousand)				
2010	2015	2020	2021	2022
2 219,0	1 809,7	1 660,7	1 535,6	1 469,1

Stationary social welfare facilities

According to data collected on the PS-03 form (Stationary social welfare facilities), on December 31, 2022, there were 2 082 facilities in the country providing support (in 2021 – 2 015). In total, they had 131.5 thousand places, and there were 118.8 thousand of residents in those facilities. The largest group constituted social assistance houses (902) – 43.3% of all facilities, in which 80.6 thousand people lived.

Social assistance benefits

Social assistance benefits consists on providing cash and non-monetary benefits to persons who meet certain criteria and are qualified to receive such assistance in their place of residence. As a part of this assistance organized and provided by local government units as well as implemented by powiat family assistance centres, in 2022, a total of PLN 3.6 billion was spent on social assistance (by 117.8 million PLN more than in 2021).

In 2022, 845.8 thousand persons (in 2021 – 955.5 thousand) received benefits in the form of money on the basis of a decision, which amounted to PLN 2.2 billion (by 21.0 million more than in 2021), and accounted for 62.6% of the total amount spent. Benefits in a non-monetary form based on a decision were provided to 444.1 thousand persons (in 2021 – 447.5 thousand) and amounted to about PLN 1.3 billion, i.e. 37.4% of the total amount (by 96.7 PLN million more than in 2021).

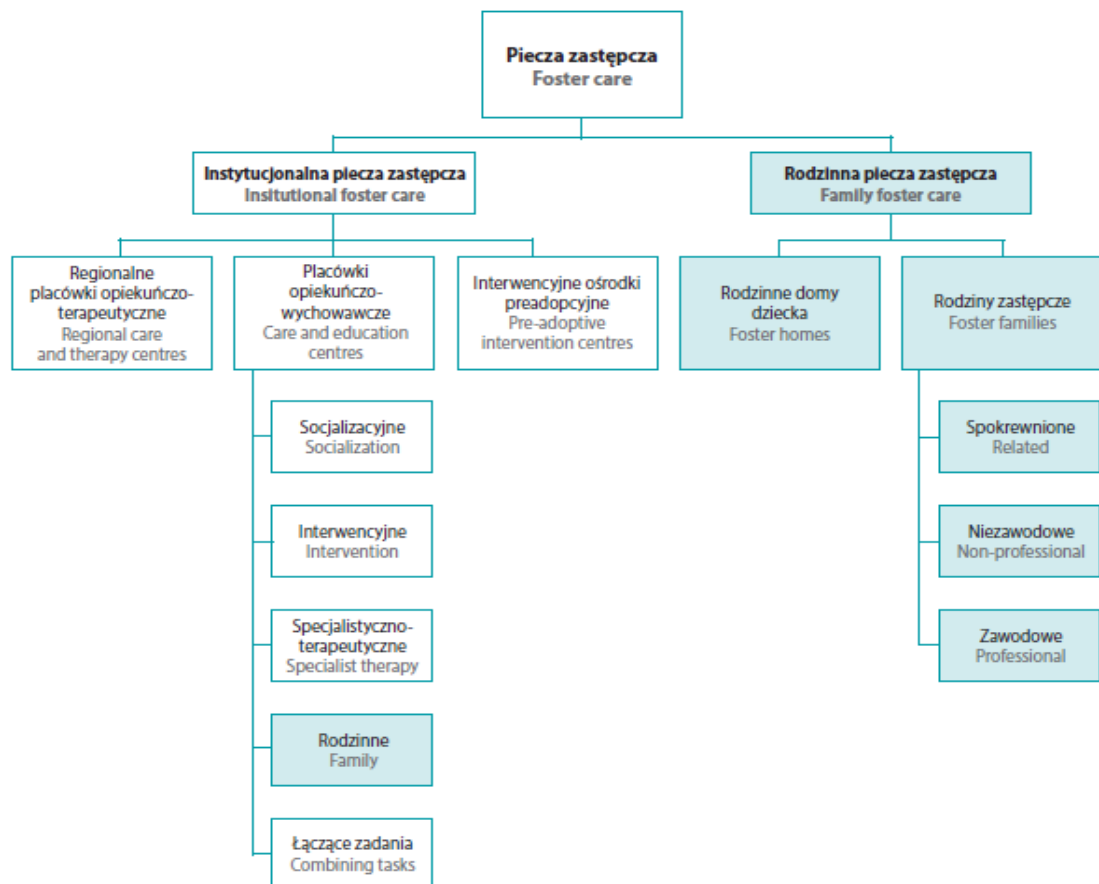
The number of people who were granted social benefits based on the decision (regardless of the number of benefits, their type, form and source of financing) in 2022 amounted to 910.0 thousand people (in 2021 – 974.7 thousand people).

Rozdział 1. Opieka zastępcza nad dziećmi i młodzieżą

Chapter 1. Foster care provided to children and young people

Opieka oraz wychowanie dzieci i młodzieży pozbawionej całkowicie lub częściowo opieki i wsparcia ze strony rodziny naturalnej, realizowana jest poprzez system instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej¹.

Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców umieszcza się je w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych, interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych, rodzinach zastępczych lub rodzinnych domach dziecka.

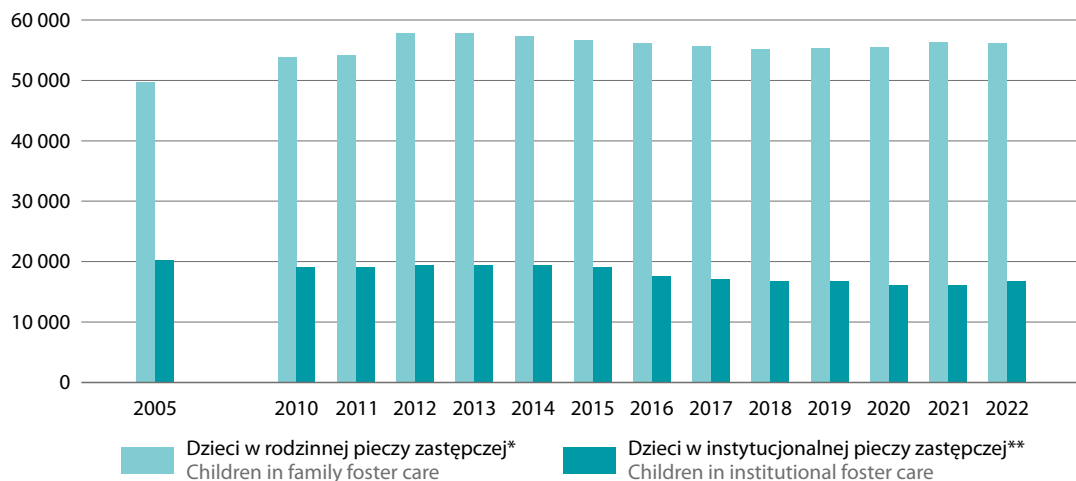

W pieczy zastępczej wyróżniamy pieczę instytucjonalną i pieczę rodzinną, przy czym za rodzinne formy opieki zastępczej, w publikacji, uznano zarówno pieczę rodzinną, jak i placówki rodzinne funkcjonujące w ramach pieczy instytucjonalnej (oznaczone na schemacie kolorem turkusowym).

¹ Do roku 2011 była realizowana w ramach zadań pomocy społecznej.

Na wykresie 1 przedstawiono liczbę dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka a także liczbę dzieci umieszczonych we wszystkich placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Wykres 1. Dzieci w pieczy zastępczej
Chart 1. Children in foster care

* Do 2011 r. dzieci do 18 roku życia w rodzinach zastępczych
Until 2011 children in family foster care up to the age of 18

** Do 2011 r. wychowankowie w placówkach opiekuńczo-wychowawczych
Until 2011 residents in care and education centres

Analizując z kolei udział rodzinnej pieczy zastępczej tj. rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka (RDD) w sprawowaniu pieczy (opieki) zastępczej, możemy na przestrzeni lat zaobserwować proces powolnego, lecz systematycznego jej zwiększania. Jednak w 2022 r., wystąpił delikatny spadek jej udziału o 0,8 p. proc. w stosunku do 2021 r. W 2005 r. w rodzinach zastępczych przebywało 71% dzieci z pieczy zastępczej, w 2010 r. – 73,9%, w 2015 r. w rodzinnej pieczy zastępczej² (od 1 stycznia 2012 r. tworzyły ją rodziny zastępcze wraz z RDD) – przebywało 75% dzieci, w 2021 r. dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej stanowiły 78,0% ogółu objętych opieką zastępczą, zaś w 2022 r. – 77,2%.

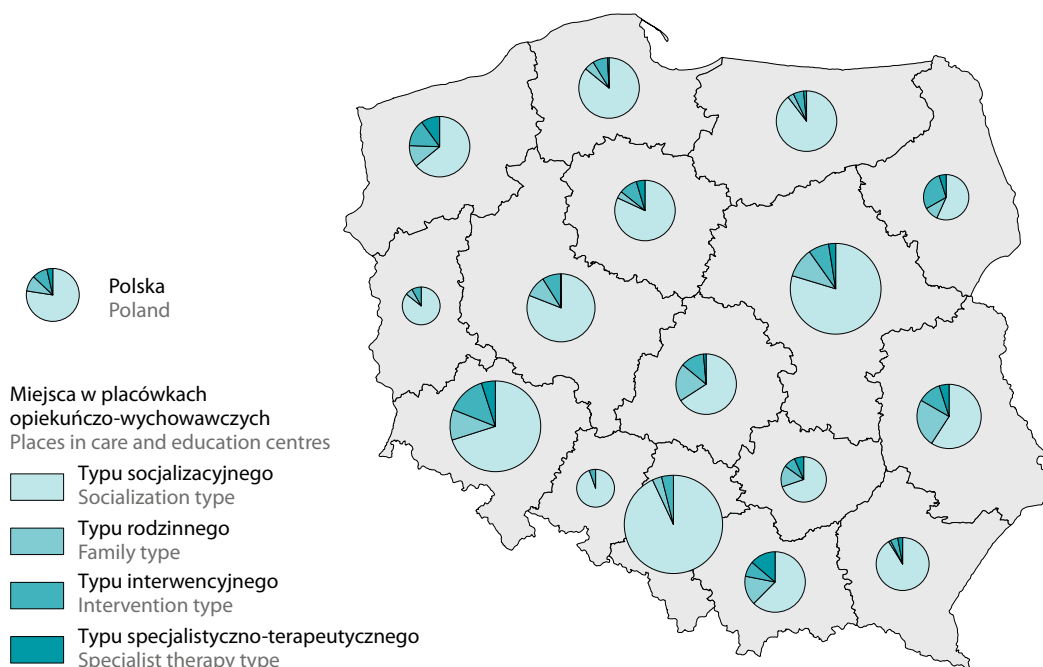
Sąd umieszcza dziecko w instytucjonalnej pieczy zastępczej, jeżeli brak jest możliwości umieszczenia dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej lub z innych ważnych względów nie jest to zasadne³.

Pod koniec 2022 r. funkcjonowało 1 307 placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej, z tego 1 294 **placówki opiekuńczo-wychowawcze** (o 34 więcej niż w 2021 r.) oraz 10 regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i 3 ośrodki preadopcyjne. Wśród placówek opiekuńczo-wychowawczych działało: 209 placówek rodzinnych, 807 socjalizacyjnych, 56 interwencyjnych, 32 specjalistyczno-terapeutyczne oraz 190 placówek łączących zadania. Placówki te łączą działania socjalizacyjne (w 190 placówkach), interwencyjne (w 184 placówkach) oraz specjalistyczno-terapeutyczne (w 36 placówkach). Łączna liczba miejsc w instytucjonalnej pieczy zastępczej wyniosła 16,9 tys., w tym, w placówkach opiekuńczo-wychowawczych 16,6 tys. (mapa 1).

² Od roku 2012 – rodzinna piecza zastępcza (rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka, które mogły powstawać w wyniku przekształcenia zawodowych niespokrewnionych z dzieckiem wielodzietnych rodzin zastępczych lub placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego).

³ Kodeks rodzinny i opiekuńczy, art. 112 § 1.

Mapa 1. Miejsca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w 2022
 Map 1. Places in care and education centres in 2022

Miejsca w placówkach łączących zadania zostały przydzielone do odpowiedniego typu.

Places in the facilities combining tasks were assigned to the appropriate type.

W placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej, które zapewniały stałą opiekę całodobową, w ostatnim dniu roku przebywało 16,6 tys. wychowanków (w ciągu roku sprawozdawczego 23,0 tys. dzieci), a w samych placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywało 16,2 tys. wychowanków w ostatnim dniu roku oraz 22,5 tys. – w ciągu roku sprawozdawczego. W stosunku do 2021 r. odnotowano wzrost liczby wychowanków pieczy instytucjonalnej w ostatnim dniu roku o 0,6 tys. oraz wzrost liczby wychowanków w ciągu roku (o 0,5 tys.).

Liczba wychowanków w poszczególnych placówkach opiekuńczo-wychowawczych, kształtowała się następująco:

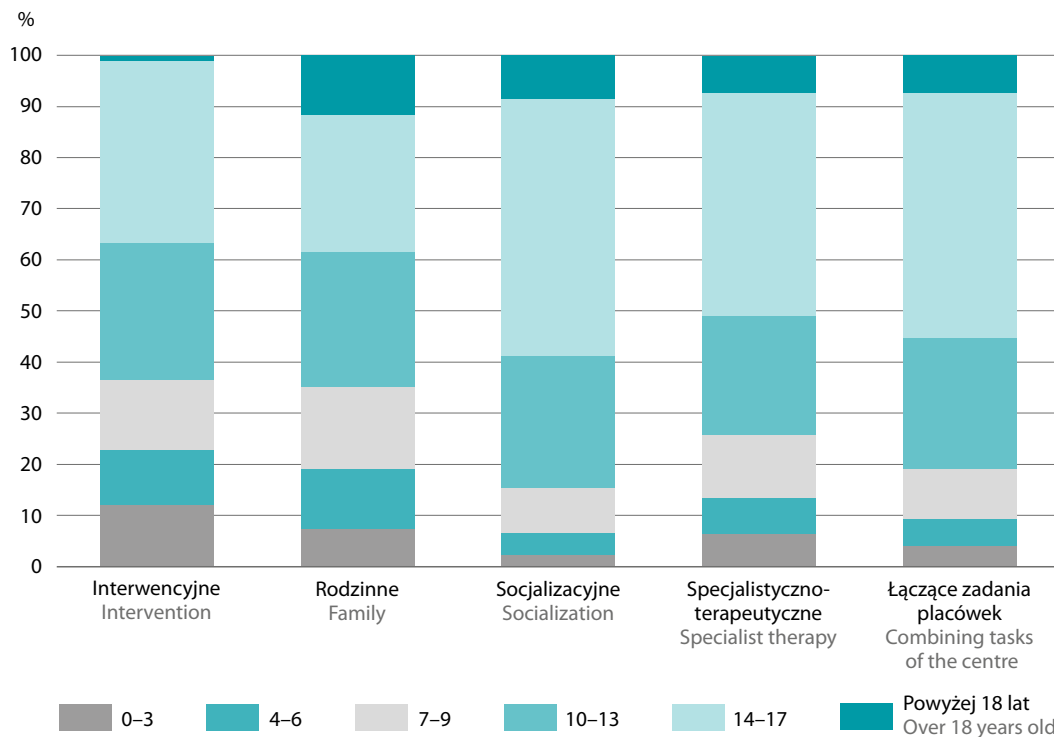
- rodzinne – 1,4 tys. (1,7 tys. w ciągu roku),
- socjalizacyjne – 10,9 tys. (14,2 tys. w ciągu roku),
- interwencyjne – 0,8 tys. (1,9 tys. w ciągu roku),
- specjalistyczno-terapeutyczne – 0,4 tys. (0,5 tys. w ciągu roku),
- łączące zadania – 2,7 tys. (4,1 tys. w ciągu roku):
 - część socjalizacyjna – 2,1 tys. (2,9 tys. w ciągu roku),
 - część interwencyjna – 0,5 tys. (1,0 tys. w ciągu roku),
 - część specjalistyczno-terapeutyczna – 0,2 tys. (0,2 tys. w ciągu roku).

Ponadto w regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych przebywało 314 dzieci (367 w ciągu roku), natomiast w ośrodkach preadopcyjnych odpowiednio: 56 i 110 dzieci.

Podobnie jak w latach poprzednich, w instytucjonalnej pieczy zastępczej, według stanu na 31 grudnia 2022 r., umieszczono więcej chłopców (8,6 tys.) niż dziewczynek (7,9 tys.), co daje wskaźnik feminizacji⁴ równy 91,8, podczas gdy dla całego społeczeństwa w wieku 0–24 wyniósł on 95,1.

⁴ Wskaźnik feminizacji określa liczbę kobiet w danej populacji przypadającą na 100 mężczyzn.

Wykres 2. Dzieci i młodzież w placówkach opiekuńczo-wychowawczych według grup wiekowych w 2022 r.
 Chart 2. Children and youth in care and education centres by age in 2022

Najmłodzi wychowankowie (do lat 6) stanowili 10,1% ogółu dzieci umieszczonych w placówkach całej pieczy instytucjonalnej. Nieco wyższy odsetek stanowiły dzieci w wieku 7–9 lat (10,2%). Najliczniejszą grupę tworzyli wychowankowie w wieku 14–17 lat (46,0%) oraz 10–13 lat (25,7% ogółu wychowanków). Osoby powyżej 18 r.ż. stanowiły 8,0%⁵.

Jedynie 2,4% (0,4 tys.) wychowanków instytucjonalnej pieczy zastępczej było sierotami biologicznymi, a 16,5% (2,7 tys.) – półsierotami. Wynika z tego, że 4/5 dzieci umieszczonych w placówkach posiadało obydwoje rodziców, którzy mieli trudności we właściwym wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

Osoby niepełnosprawne, tj. posiadające prawne potwierdzenie niepełnosprawności, stanowiły 12,3% wychowanków pieczy instytucjonalnej (2,0 tys. osób), natomiast przewlekłe chorzy, których choroba trwała sześć miesięcy lub dłużej – 12,1% wychowanków (2,0 tys. osób).

W ciągu 2022 r. 4,3 tys. wychowanków w wieku do 18 lat opuściło instytucjonalną pieczę zastępczą (w 2021 r. – 4,5 tys.), w tym 4,2 tys. – placówki opiekuńczo-wychowawcze. Według typów placówek, jak co roku, najwyższy wskaźnik ruchu dzieci do 18 roku życia⁶ wystąpił w placówkach interwencyjnych (odchodzący to 58,6% wychowanków), co należy uznać za zrozumiałe z uwagi na tymczasowy charakter opieki, jaką zapewnia dziecku tego typu placówka⁷. Niższy wskaźnik dotyczył placówek łączących zadania (28,4%),

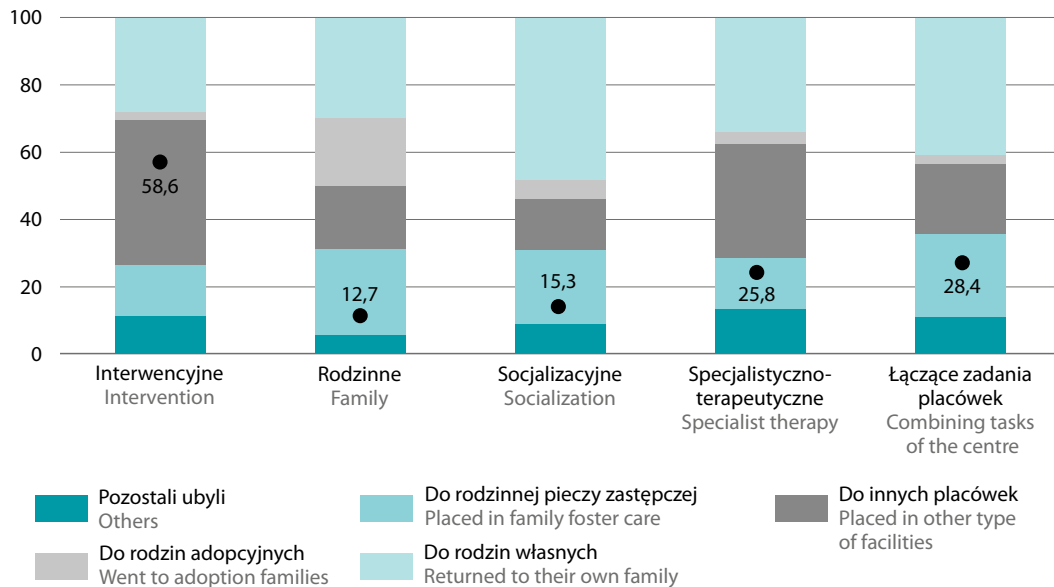
⁵ Dla porównania w całej populacji w wieku 0–24 lat, dzieci do lat 6 stanowiły 27,0%, w grupie 7–9 lat – 12,3%, 10–13 lat – 17,6%, 14–17 lat – 16,5%, natomiast osoby pełnoletnie – 26,6%.

⁶ Wskaźnik ruchu dzieci do 18 roku życia rozumiany jest jako odsetek dzieci do lat 18, które opuściły poszczególne rodzaje placówek całodobowych spośród dzieci do 18 roku życia przebywających w tych placówkach w ciągu roku sprawozdawczego.

⁷ Pobyt dziecka w placówce interwencyjnej nie powinien być dłuższy niż 3 miesiące. Po tym czasie dziecko powinno powrócić do rodziny naturalnej, zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej, rodzinie adopcyjnej lub w innej placówce instytucjonalnej pieczy zastępczej.

specjalistyczno-terapeutycznych (25,8%) oraz socjalizacyjnych (15,3%). Natomiast w placówkach rodzinnych, zapewniających względnie stabilne środowisko wychowawcze, wskaźnik ruchu dzieci wyniósł 12,7% (wykres 3).

Wykres 3. Dzieci do 18 roku życia, które odeszły z placówek opiekuńczo-wychowawczych w ciągu 2022 r.
Chart 3. Children up to age of 18 who left round-the clock centres during the 2022

● Punkty obrazują wskaźnik ruchu dzieci do 18 roku życia, czyli odsetek dzieci do lat 18, które opuściły poszczególne typy placówek opiekuńczo-wychowawczych spośród dzieci do 18 roku życia przebywających w tych placówkach w ciągu roku sprawozdawczego.
Points illustrate the movement rate of children up to the age of 18 (the percentage of children under 18), who have left particular types of care and education centres among children up to the age of 18 staying in these facilities during the year.

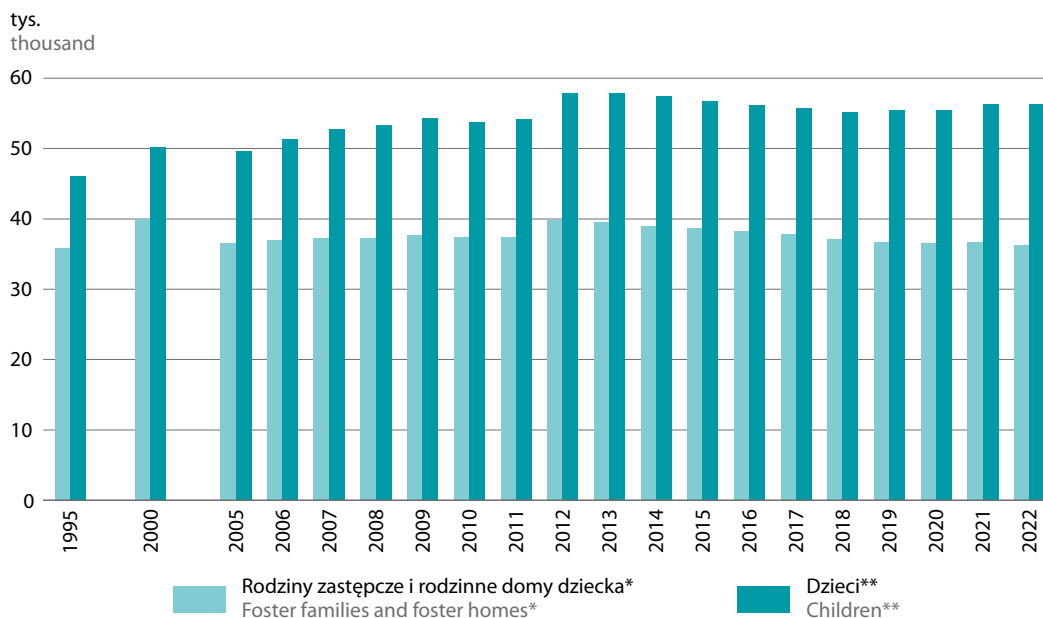
Spośród wszystkich dzieci do 18 roku życia, które opuściły placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej w ciągu roku, najwięcej, bo 39,4% wychowanków powróciło do rodzin własnych (1,7 tys.), 5,6% znalazło opiekę w rodzinach adopcyjnych (0,2 tys.), a 20,6% umieszczono w rodzinnej pieczy zastępczej (0,9 tys.). 24,4% dzieci zmieniło miejsce pobytu na inną placówkę instytucjonalnej pieczy zastępczej (1,1 tys.), co oznacza, że nadal pozostały w instytucjonalnym systemie opieki. Pozostałe 10,0% dzieci opuściło placówkę z innych przyczyn (0,4 tys.). W 2021 r. było to odpowiednio: 35,9% (1,6 tys.); 7,0%; (0,3 tys.); 22,3% (1,0 tys.); 25,4% (1,2 tys.); 9,3% (0,4 tys.).

Ponadto 2,1 tys. pełnoletnich wychowanków opuściło pieczę instytucjonalną, z czego 57,7% założyło w ciągu roku sprawozdawczego własne gospodarstwo domowe (w 2021 r. odpowiednio: 2,0 tys.; 54,0%).

W 2022 r. placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej w swojej działalności wspierane były pracą 1,2 tys. wolontariuszy (w 2021 r. – 0,8 tys.).

Większość dzieci objęta opieką zastępczą (56,2 tys. tj. 77,2%) przebywała w **pieczy rodzinnej**, której formami są: rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka. W końcu 2022 r. funkcjonowało 35,4 tys. rodzin zastępczych (41,0 tys. w ciągu roku) oraz 781 rodzinnych domów dziecka (822 w ciągu roku). W 2021 r. rodzin zastępczych było 35,9 tys., czyli ich liczba spadła w 2022 r. o 0,5 tys., natomiast rodzinnych domów dziecka było 724 – wzrost o 57.

Wykres 4. Rodzinna piecza zastępcza
Chart 4. Family foster care

* Do 2011 r. wyłącznie rodziny zastępcze
Until 2011, only foster families

** Do 2011 r. dzieci do 18 roku życia w rodzinach zastępczych
Until 2011 children up to the age of 18 in foster families

Uwzględniając całość rodzinnej pieczy zastępczej, rodziny spokrewnione stanowiły 62,8%, rodziny niezawodowe – 29,4%, rodziny zawodowe – 5,7%, podczas gdy rodzinne domy dziecka – jedynie 2,2% (wykres 5).

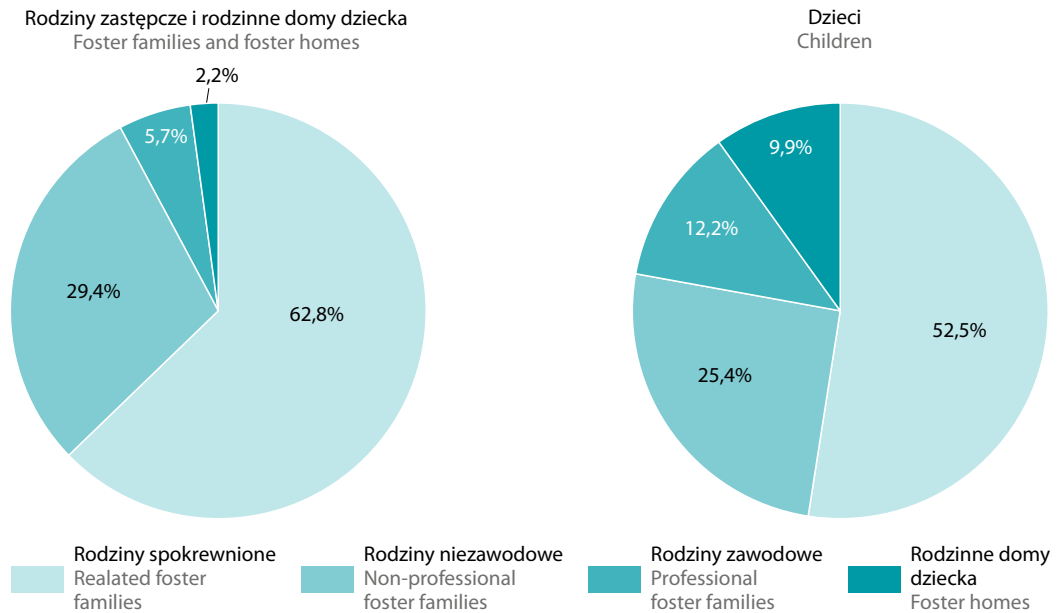
Wśród rodzin zastępczych najwięcej było rodzin spokrewnionych – 64,2% ogółu, dalej rodzin niezawodowych - 30,1% i rodzin zawodowych – 5,8%.

W ramach rodzin zawodowych⁸ najliczniej reprezentowane były rodziny zawodowe „zwykłe” (70,0%), następnie rodziny o charakterze pogotowia rodzinnego (18,8%). Stosunkowo nieliczne były rodziny specjalistyczne (11,2%).

⁸ Patrz „Podstawowe definicje”

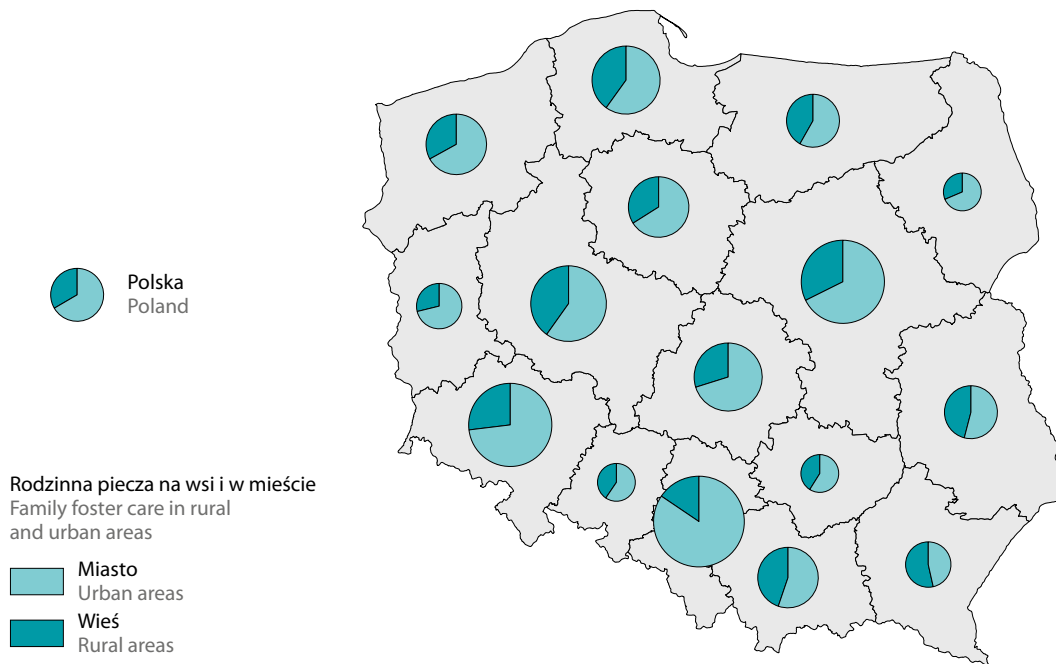
Wykres 5. Struktura rodzinnej pieczy zastępczej według liczby rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz liczby dzieci w 2022 r.

Chart 5. The structure of family foster care by number of foster families and foster homes and number of children in 2022

Zdecydowana większość rodzin zastępczych (23,7 tys.) oraz niemal połowa rodzinnych domów dziecka (379) – (łącznie 66,6%) funkcjonowała w miastach, na wsi odnotowano odpowiednio: 11,7 tys. oraz 402 (mapa 2 i wykres 6). Trzeba jednak pamiętać, że 3/5 ludności Polski mieszka w miastach a 2/5 na wsi, a województwa są pod tym względem istotnie zróżnicowane.

Mapa 2. Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka w podziale na miasto i wieś w 2022 r.
 Map 2. Foster families and Foster homes in urban and rural areas in 2022

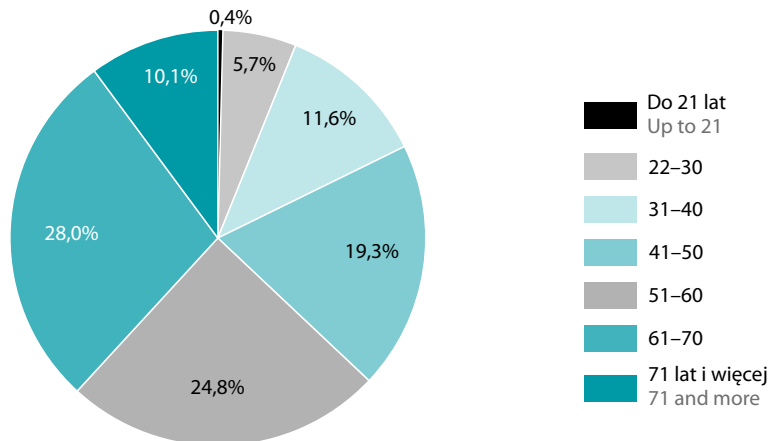
Wykres 6. Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka w miastach i na wsi*
 Chart 6. Family foster care in urban and rural areas*

* Do 2011 r. wyłącznie rodziny zastępcze
 * Until 2011, only foster families

Często (47,3% przypadków) funkcję rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka pełniła osoba samotna (17,1 tys.), natomiast jedynie 0,2% prowadzących rodzinną pieczę zastępczą było cudzoziemcami (66). 10,1% ogółu podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej było prowadzonych przez osoby w wieku powyżej 70 lat, a zaledwie 0,4% – przez osoby do 21 roku życia. Osoby w wieku 22–70 lat stanowiły prawie 89,5% (wykres 7).

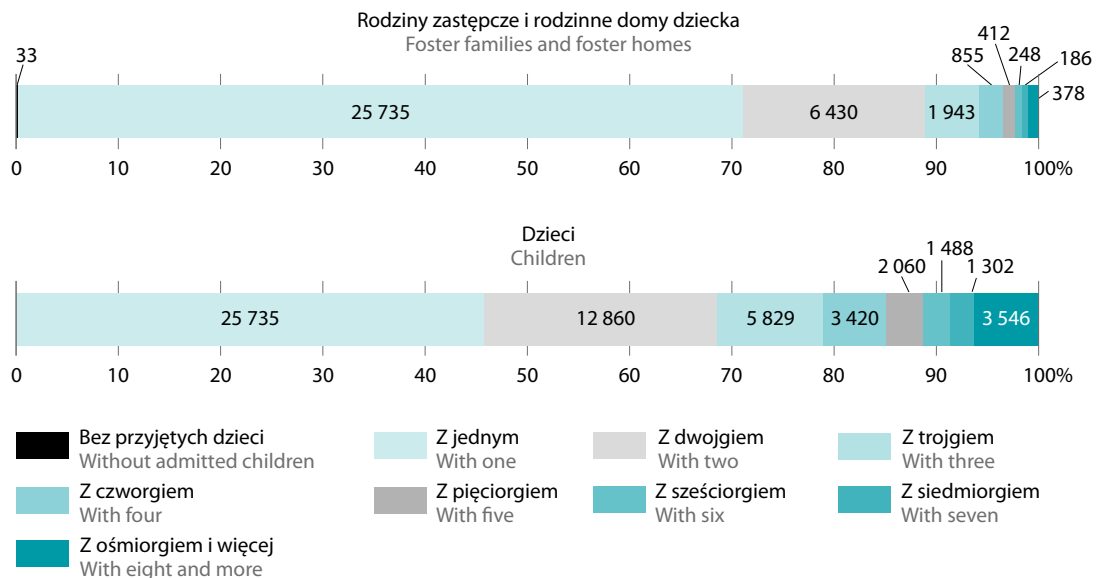
Wykres 7. Osoby prowadzące rodzinną pieczę zastępczą według wieku w 2022 r.
Chart 7. Persons running family foster care by age in 2022

Najwięcej rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka (25,7 tys., tj. 71,1%) miało na wychowaniu jedno dziecko, liczba rodzin wychowujących dwoje dzieci stanowiła 17,8% ogółu rodzin (6,4 tys.), udział rodzin z trojgiem dzieci wynosił 5,4% (1,9 tys.), z czworgiem lub więcej – 5,7% (2,1 tys.). 73,4% rodzinnych domów dziecka wychowywało sześcioro lub więcej dzieci. Cała rodzinna pieczę zastępcza według liczby przyjętych dzieci została przedstawiona na wykresie 8.

Wykres 8. Rodzinna pieczę zastępcza według liczby przyjętych dzieci (liczba rodzin zastępczych i RDD oraz liczba dzieci) w 2022 r.

Chart 8. Family foster care by number of taken children (number of foster families and foster homes and number of children) in 2022

Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka zapewniły opiekę nad 46,8 tys. dzieci do 18 roku życia oraz 9,4 tys. dzieci w wieku 18–24 (najczęściej kontynuującymi naukę). W porównaniu do 2021 r. liczba dzieci w wieku 0–17 lat w rodzinnej pieczy zastępczej wzrosła o 0,4 tys., a w wieku 18–24 lata spadła o 0,5 tys.

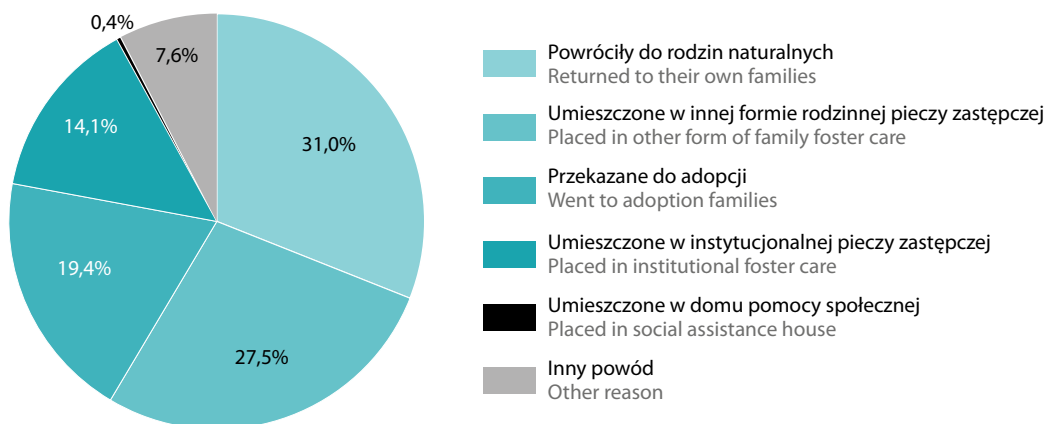
Wśród dzieci przebywających w 2022 r. w rodzinnej pieczy zastępczej, najmniej było dzieci najmłodszych, tj. w przedziale wiekowym 0–3 lata (5,4 tys., co stanowiło 9,5%), wychowanków w wieku 4–6 lat (6,4 tys., tj. 11,3%) oraz osób w wieku 18–24 lata⁹ – 9,4 tys., tj. 16,7%. Największy odsetek stanowiły dzieci w wieku 7–13 lat (19,5 tys., tj. 34,6%) oraz 14–17 lat (15,6 tys., tj. 27,8%).

Po raz pierwszy w swoim życiu do pieczy zastępczej trafiło 10,0 tys. dzieci, spośród których 39,9% umieszczonych zostało w rodzinach spokrewnionych.

W rodzinnej pieczy zastępczej przebywało 255 cudzoziemców, w tym 168 w wieku 0–17 lat. Dzieci posiadające orzeczenie o niepełnosprawności (6,6 tys.) stanowiły 11,7% wszystkich podopiecznych, wobec 4,2%¹⁰ dzieci niepełnosprawnych w całej populacji.

W roku sprawozdawczym 2022 rodzinną pieczę zastępczą opuściło 7,7 tys. wychowanków do 18 roku życia. Z tej liczby 31,0% (2,4 tys.) powróciło do rodziny naturalnej, 19,4% (1,5 tys.) trafiło do adopcji, 27,5% (2,1 tys.) umieszczono w innej rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka, 14,1% trafiło do instytucjonalnej pieczy zastępczej (1,1 tys.), a pozostałe ponad 8% dzieci (0,6 tys.) opuściło pieczę z innego powodu lub trafiło do domu pomocy społecznej (wykres 9).

Wykres 9. Dzieci do 18 roku życia, które opuściły rodzinną pieczę zastępczą w 2022 r.
Chart 9. Children up to the age of 18 who left family foster care in 2022

Ponadto rodzinną pieczę zastępczą opuściło 4,5 tys. wychowanków powyżej 18 roku życia. Z tej zbiorowości 62,0% osób usamodzieliło się, a wśród usamodzielnionych 80,9% wychowanków założyło w ciągu roku sprawozdawczego własne gospodarstwo domowe.

W 2022 r., według danych MRiPS, pod opieką 1758 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej (w 2021 r. – 1788) znalazło się 27,3 tys. rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka.

⁹ Od wejścia w życie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, osoba, która osiągnęła pełnoletność, może przebywać w dotychczasowej rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub placówce opiekuńczo-wychowawczej, jeżeli kontynuuje naukę, jednak nie dłużej niż do ukończenia 25. roku życia. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, która do 2011 r. regulowała kwestie opieki zastępczej, osoba pełnoletnia mogła przebywać w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej, do czasu ukończenia szkoły, w której rozpoczęła naukę przed uzyskaniem pełnoletności.

¹⁰ Źródło: Europejskie Ankietywne Badanie Zdrowia za 2019 r.

1.1. Porównania międzywojewódzkie pieczy zastępczej

1.1. Interoivodship comparison of foster care

W 2022 r. liczba placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej w stosunku do funkcjonujących pod koniec 2021 r. liczby placówek wzrosła o 34 (z 1273 do 1307). W stosunku do 2010 r. liczba placówek wzrosła o 68%, a w odniesieniu do 2005 r. – o 94%. Nowe placówki powstały w 2022 r. w 10 województwach – najwięcej przybyło ich w województwie małopolskim (10). Liczba placówek spadła w 4 województwach, natomiast nie zmieniła się w 2 województwach: dolnośląskim i podlaskim.

Największa liczba placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej, podobnie jak w 2021 r., działała w 3 województwach: śląskim (181, co stanowiło 13,8% ogółu placówek tego typu w Polsce), dolnośląskim (158 placówek; 12,1%), mazowieckim (137; 10,5%). Najmniejsza liczba placówek funkcjonowała w województwie opolskim (27; 2,1%).

Tablica 1. Wskaźniki dotyczące opieki zastępczej nad dziećmi według województw w 2022 r.
Table 1. Indicators on foster care for children by voivodships in 2022

Wyszczególnienie Specification	Dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej ¹ Children in institutional foster care ¹	Rozwody ² Divorces ²	Udział dzieci w opiece rodzinnej ³ (%) Percentage of children in foster care family type ³	Dzieci w pieczy zastępczej ⁴ Children in foster care ⁴
Polska	2,2	1,6	77,5	8,9
Dolnośląskie	3,8	1,8	75,7	14,0
Kujawsko-pomorskie	3,1	1,7	72,7	11,1
Lubelskie	2,5	1,5	75,8	8,2
Lubuskie	2,6	1,5	79,2	12,0
Łódzkie	2,4	1,7	79,8	10,0
Małopolskie	1,4	1,2	76,3	5,2
Mazowieckie	1,5	1,7	77,8	6,1
Opolskie	2,5	1,5	76,6	10,9
Podkarpackie	1,5	1,2	70,9	5,0
Podlaskie	1,7	1,4	77,9	6,9
Pomorskie	2,1	1,6	79,9	9,9
Śląskie	2,8	1,7	75,3	11,0
Świętokrzyskie	2,6	1,3	71,7	8,1
Warmińsko-mazurskie	3,1	1,8	76,0	12,5
Wielkopolskie	1,2	1,4	85,0	7,3
Zachodniopomorskie	2,5	2,0	83,3	14,1

¹ Liczba dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej w wieku 0–17 w przeliczeniu na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat.

¹ Number of children 0–17 in institutional foster care per 1 thousand population aged 0–17.

² Liczba rozwodów na 1 tys. ludności.

² Number of divorces per 1 thousand population.

³ Udział procentowy dzieci w wieku 0–17 lat objętych rodzinnymi formami opieki zastępczej (placówki rodzinne i rodzinna piecza zastępcza) w liczbie dzieci w wieku 0–17 lat przebywających w pieczy zastępczej (instytucjonalna i rodzinna piecza zastępcza).

³ Percentage of children aged 0–17 covered by foster care family type (family centres and family foster care) in the number of children aged 0–17 staying in foster care (institutional and family foster care).

⁴ Liczba dzieci w wieku 0–17 lat objętych pieczą zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat.

⁴ Number of children aged 0–17 covered by foster care per 1 thousand population aged 0–17.

Występuje dodatnia korelacja pomiędzy liczbą dzieci w opiece zastępczej na 1 tys. ludności w poszczególnych województwach, a wskaźnikiem rozwodów – współczynnik korelacji w 2022 r. wyniósł 0,8.

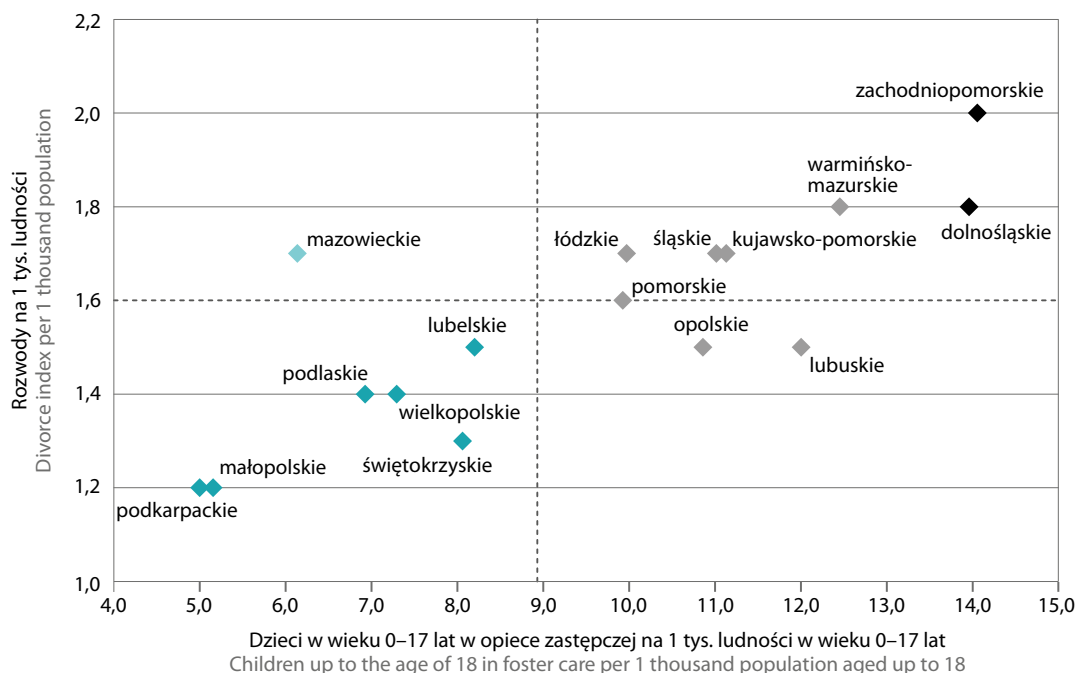
Istnienia korelacji między obu zmiennymi nie należy jednak interpretować w ten sposób, że pierwsza zmienna jest bezwzględnie bezpośrednią przyczyną drugiej lub odwrotnie, ale w taki, że obie zmienne na określonym terenie przyjmują odpowiednio wartości wyższe lub niższe niż średnia dla kraju, gdyż mają prawdopodobnie wspólny zespół przyczyn warunkujących ich poziom.

Wskaźnik rozwodów na 1 tys. mieszkańców wyniósł w skali kraju średnio 1,6, ale pomiędzy województwami był zróżnicowany od 1,2 w województwach: małopolskim i podkarpackim do 2,0 w województwie zachodniopomorskim. Wskaźnik liczby dzieci w wieku 0–17 lat przebywających w opiece zastępczej w stosunku do liczby ludności w wieku 0–17 lat w kraju wyniósł przeciętnie 8,9 na 1 tys. mieszkańców w wieku 0–17 lat, jednak wahał się od 5,0 w województwie podkarpackim i 5,2 w województwie małopolskim do 14,0 w województwie dolnośląskim i 14,1 w województwie zachodniopomorskim.

Województwa można podzielić na grupy w zależności od wskaźnika liczby dzieci objętych opieką zastępczą i wskaźnika rozwodów (wykres 10).

Wykres 10. Wskaźnik rozwodów a udział dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat w 2022 r.

Chart 10. Divorce index to the share of children up to the age of 18 in foster care per 1 thousand population aged up to 18 in 2022

W pierwszej grupie znalazły się dwa województwa o najwyższym wskaźniku liczby dzieci w opiece zastępczej (14,1 na 1 tys. dzieci w województwie zachodniopomorskim i 14,0 w województwie dolnośląskim) oraz ponadprzeciętnym wskaźniku rozwodów (2,0 na 1 tys. mieszkańców w województwie zachodniopomorskim i 1,8 w województwie dolnośląskim).

Druga grupa to siedem województw (pomorskie, łódzkie, opolskie, śląskie, kujawsko-pomorskie, lubuskie i warmińsko-mazurskie) o ponadprzeciętnej wartości wskaźnika dzieci objętych opieką zastępczą (od 9,9 w województwie pomorskim do 12,5 w województwie warmińsko-mazurskim). W grupie tej wskaźnik roz-

wodów był zróżnicowany i wyniósł od 1,5 w województwach: opolskim i lubuskim do 1,8 w województwie warmińsko-mazurskim.

Województwo mazowieckie charakteryzowało się niższym od przeciętnej wskaźnikiem liczby dzieci w opiece zastępczej (6,1) i wyższym od średniej wskaźnikiem rozwodów na 1 tys. ludności (1,7).

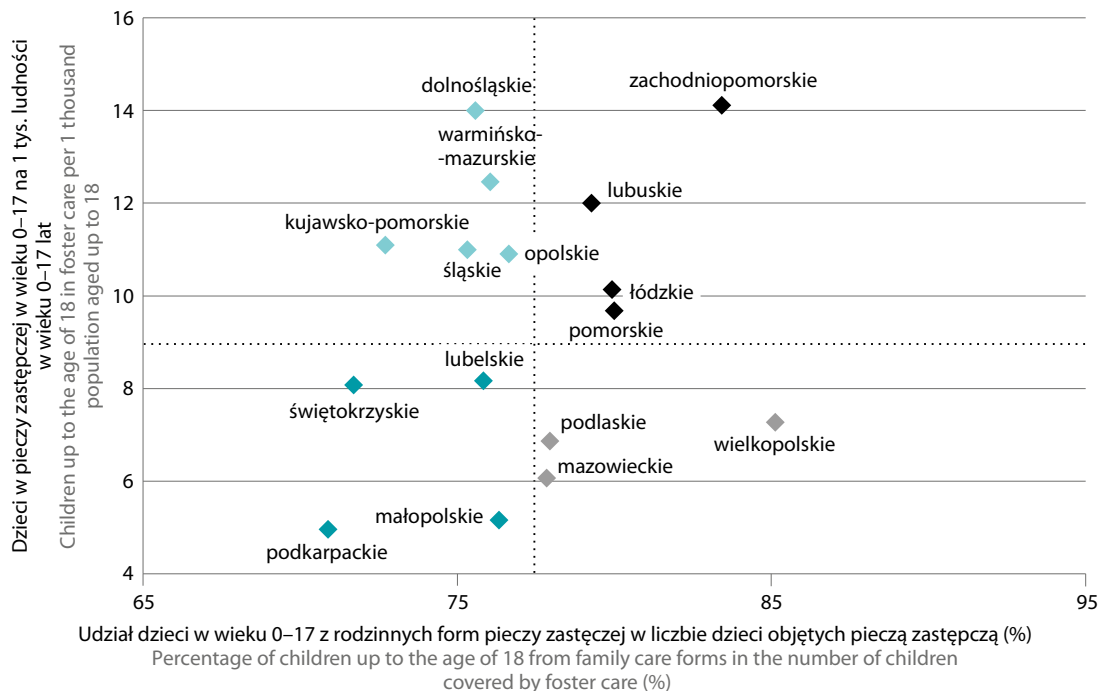
Pozostałe sześć województw: podkarpackie, małopolskie, podlaskie, wielkopolskie, świętokrzyskie, lubelskie miało zarówno najniższe wartości wskaźnika liczby dzieci w opiece zastępczej (odpowiednio: od 5,0 do 8,2), jak i niższe od średniej wskaźniki rozwodów na 1 tys. ludności (od 1,2 w województwach: podkarpackim i małopolskim do 1,5 w województwie lubelskim).

Ponżej poddano analizie rodzinne formy opieki zastępczej, obejmujące placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego (placówki rodzinne w ramach pieczy instytucjonalnej) oraz rodzinną pieczę zastępczą, które stwarzają najkorzystniejsze dla dziecka środowisko wychowawcze. W przeciwieństwie do pozostałych typów placówek (interwencyjnych, socjalizacyjnych, specjalistyczno-terapeutycznych, łączących zadania), w placówkach rodzinnych, przebywało znacznie mniej wychowanków (przeciętnie 6,9 na placówkę), a w rodzinach zastępczych umieszczano nie więcej niż 3 dzieci a w rodzinnych domach dziecka do 8, z możliwością odstępstwa od tej zasady w przypadku liczniejszego rodzeństwa.

W całej Polsce liczba dzieci w wieku 0–17 umieszczonych w opiece zastępczej kształtowała się na poziomie 8,9 na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat, natomiast dzieci z rodzinnych form opieki zastępczej stanowiły 77,5% ogólnej liczby dzieci objętych wszystkimi formami pieczy zastępczej (niewielki spadek w stosunku do 2021 r., w którym odsetek ten wyniósł 78,4%). Wystąpiły istotne różnice pomiędzy województwami (wykres 11).

Wykres 11. Wskaźnik liczby dzieci w wieku 0–17 lat objętych pieczą zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat a udział procentowy dzieci z rodzinnych form pieczy zastępczej (RDD + rodziny zastępcze + placówki rodzinne) w liczbie dzieci objętych pieczą zastępczą w 2022 r.

Chart 11. The index of children up to the age of 18 covered by foster care per 1 thousand population aged up to 18 to the percentage of children from family care forms (foster homes + foster families + family centres) in the number of children covered by foster care in 2022

Województwa należące do pierwszej grupy: podkarpackie, małopolskie, świętokrzyskie i lubelskie charakteryzowały się zarówno niższym niż przeciętnie w Polsce wskaźnikiem liczby dzieci objętych opieką zastępczą, jak i niższym udziałem dzieci z rodzinnych form opieki.

Do drugiej grupy zaliczono województwa: opolskie, śląskie, kujawsko-pomorskie, warmińsko-mazurskie i dolnośląskie, w których liczba dzieci w pieczy zastępczej na 1 tys. ludności była wyższa od średniej dla Polski, a jednocześnie udział dzieci z rodzinnych form opieki zastępczej kształtował się poniżej przeciętnej.

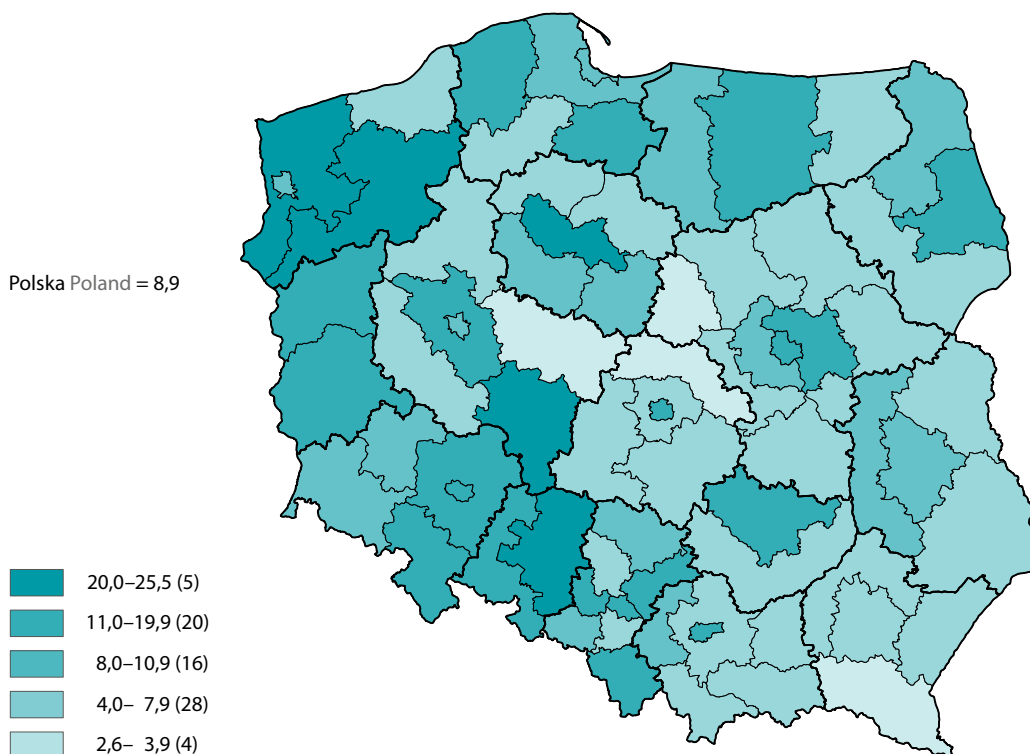
W województwach: mazowieckim, podlaskim i wielkopolskim, stanowiących trzecią grupę, wskaźnik dzieci w pieczy zastępczej w wieku 0–17 na 1 tys. ludności do 18 roku życia był niższy od przeciętnej dla Polski, a jednocześnie dzieci z rodzinnych form opieki zastępczej stanowiły wyższy niż przeciętnie dla Polski odsetek wszystkich dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w tych województwach.

Pozostałe cztery województwa: pomorskie, łódzkie, lubuskie i zachodniopomorskie tworzą czwartą grupę, która charakteryzowała się wyższą niż średnia dla Polski wartością wskaźnika dzieci w pieczy zastępczej, a z drugiej strony ponadprzeciętnym udziałem dzieci z rodzinnych form opieki.

Warto dokładniej przeanalizować zróżnicowanie regionalne posługując się siecią podregionów – NUTS 3 (mapa 3).

Mapa 3. Dzieci w wieku 0–17 lat umieszczone w opiece zastępczej na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat według podregionów w 2022 r.

Map 3. Children up to the age of 18 in foster care per 1 thousand population aged up to 18 by subregions in 2022

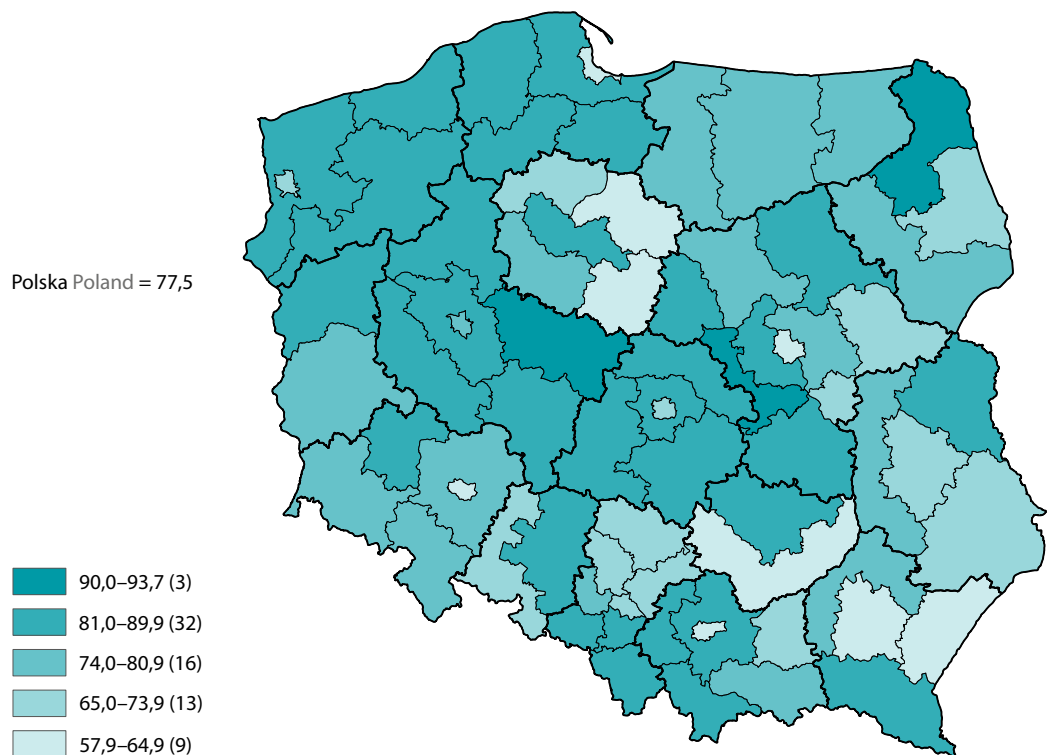

Podobnie jak w 2021 r., do opieki zastępczej częściej trafiały dzieci w podregionach Polski północnej i zachodniej. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w podregionie szczecińskim (25,5). Najniższy, poniżej 4 dzieci na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat udział wychowanków objętych opieką zastępczą, odnotowano w południowo-wschodniej oraz środkowej części kraju (podregiony: koniński (2,6), krośnieński (2,9), skierniewicki (3,5) i płocki (3,7)).

Udział procentowy dzieci korzystających z rodzinnych form opieki (mapa 4), przyjął najwyższe wartości w trzech podregionach: żyrdowskim (93,7%), suwalskim (90,3%) i konińskim (90,1%). Z drugiej strony, w dziewięciu podregionach odsetek dzieci z placówek rodzinnych lub rodzinnej pieczy zastępczej spośród wszystkich przebywających w pieczy zastępczej wychowanków w wieku 0–17 lat, był najniższy i nie przekroczył 65%. Trzy podregiony o najniższym odsetku to: sandomiersko-jędrzejowski (57,9%), włocławski (60,4%) i rzeszowski (60,5%).

Mapa 4. Udział procentowy dzieci w wieku 0–17 lat korzystających z rodzinnych form opieki wśród dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą według podregionów w 2022 r.

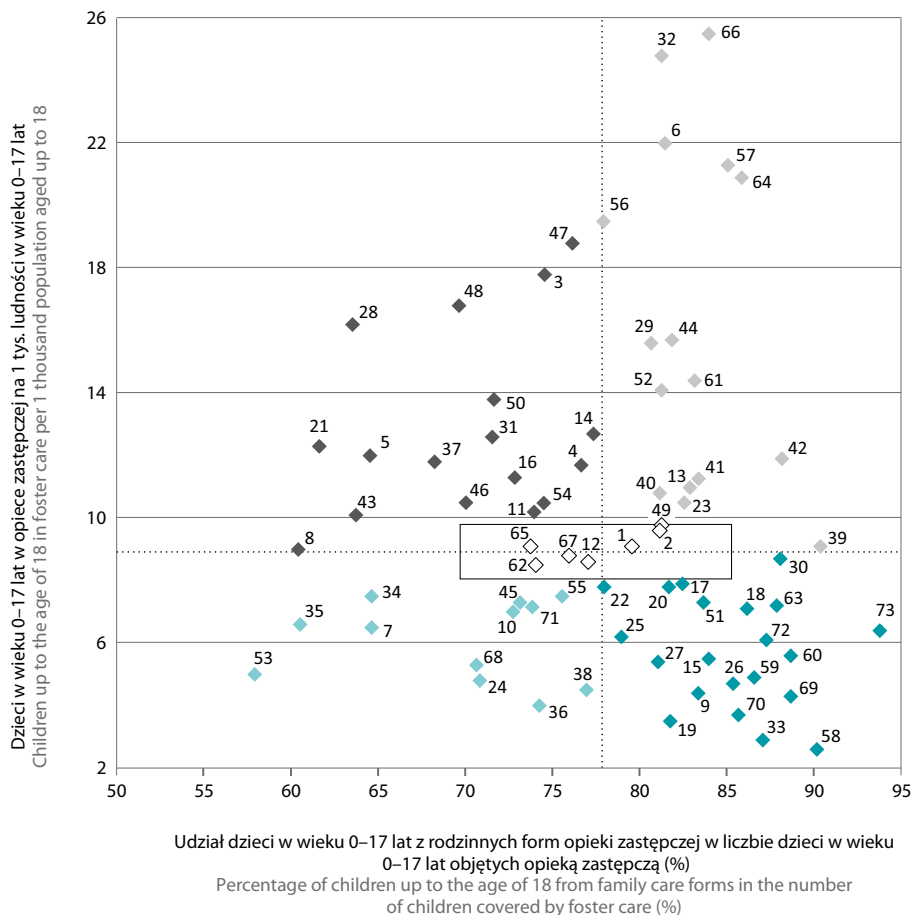
Map 4. The percentage of children up to the age of 18 in family forms of care among children up to the age of 18 covered by foster care by subregions in 2022

Ponadto łączna analiza udziału procentowego dzieci korzystających z rodzinnych form opieki i wskaźnika liczby dzieci objętych opieką zastępczą pozwala poklasyfikować podregiony według wartości obu wskaźników w relacji do średnich dla Polski (wykres 12 i mapa 5).

Wykres 12. Wskaźnik liczby dzieci w wieku 0–17 lat objętych opieką zastępczą na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat a udział procentowy dzieci z rodzinnych form opieki zastępczej w liczbie dzieci objętych opieką zastępczą według podregionów w 2022 r.

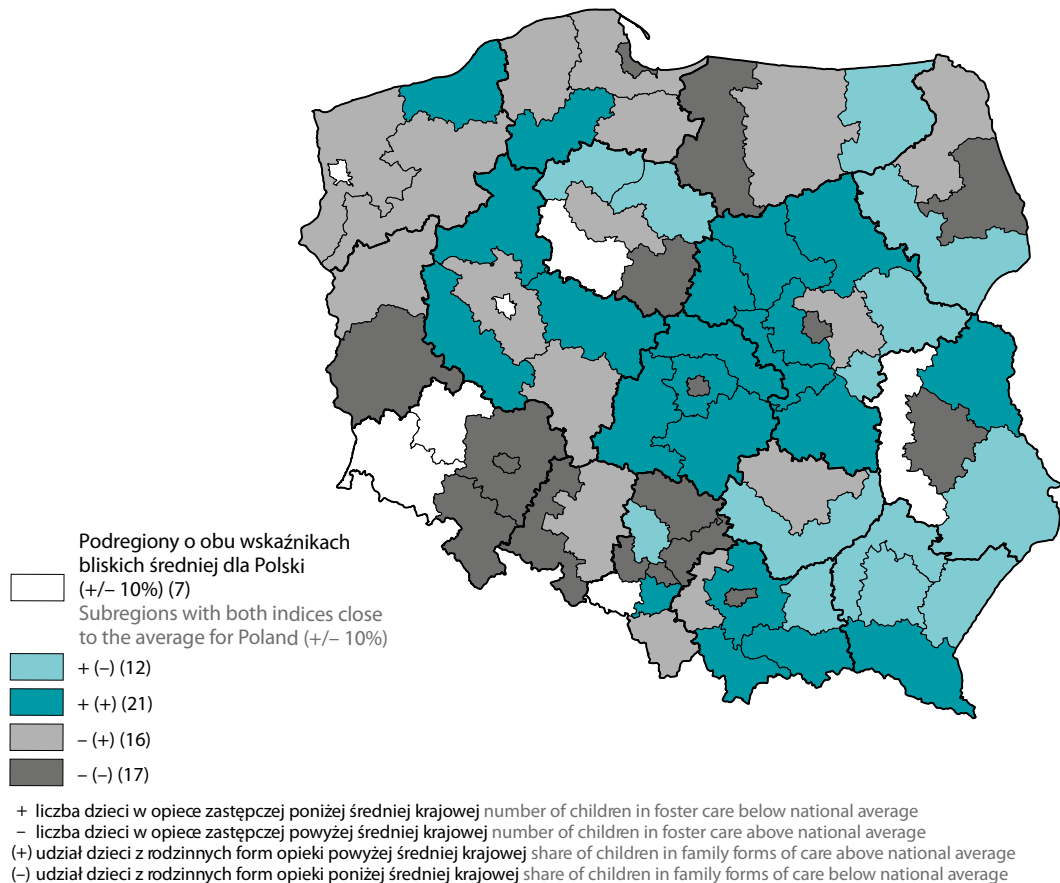
Chart 12. The index of children up to the age of 18 covered by foster care per 1 thousand population aged up to 18 to the percentage of children from family care forms in the number of children covered by foster care by subregions in 2022

Podregion 1 – jeleniogórski	Podregion 27 – radomski	Podregion 52 – kielecki
Podregion 2 – legnicko-głogowski	Podregion 28 – m. st. Warszawa	Podregion 53 – sandomiersko-jędrzejowski
Podregion 3 – wałbrzyski	Podregion 29 – warszawski wschodni	Podregion 54 – elbląski
Podregion 4 – wrocławski	Podregion 30 – warszawski zachodni	Podregion 55 – ełcki
Podregion 5 – m. Wrocław	Podregion 31 – nyski	Podregion 56 – olsztyński
Podregion 6 – bydgosko-toruński	Podregion 33 – krośnieński	Podregion 57 – kaliski
Podregion 7 – grudziądzki	Podregion 34 – przemyski	Podregion 58 – koniński
Podregion 9 – bialski	Podregion 35 – rzeszowski	Podregion 59 – leszczyński
Podregion 10 – chełmsko-zamojski	Podregion 36 – tarnobrzeczki	Podregion 60 – piłski
Podregion 11 – lubelski	Podregion 37 – białostocki	Podregion 61 – poznański
Podregion 12 – puławski	Podregion 38 – tomżyński	Podregion 62 – m. Poznań
Podregion 13 – gorzowski	Podregion 39 – suwalski	Podregion 63 – koszaliński
Podregion 14 – zielonogórski	Podregion 40 – gdański	Podregion 64 – szczecińsko-pyrzycki
Podregion 15 – łódzki	Podregion 41 – słupski	Podregion 65 – m. Szczecin
Podregion 16 – m. Łódź	Podregion 42 – starogardzki	Podregion 66 – szczeciński
Podregion 17 – piotrkowski	Podregion 43 – trójmiejski	Podregion 67 – inowrocławski
Podregion 18 – sieradzki	Podregion 44 – bielski	Podregion 68 – świecki
Podregion 19 – skierniewicki	Podregion 45 – bytomski	Podregion 69 – nowotarski
Podregion 21 – m. Kraków	Podregion 46 – częstochowski	Podregion 70 – plocki
Podregion 22 – nowosądecki	Podregion 47 – gliwicki	Podregion 71 – siedlecki
Podregion 23 – oświęcimski	Podregion 48 – katowicki	Podregion 72 – chojnicki
Podregion 24 – tarnowski	Podregion 49 – rybnicki	Podregion 73 – żyrardowski
Podregion 25 – ciechanowski	Podregion 50 – sosnowiecki	
Podregion 26 – ostrołęcki	Podregion 51 – tyski	

Mapa 5. Dzieci w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej w wieku 0–17 lat na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat a udział wychowanków placówek rodzinnych lub rodzinnej pieczy zastępczej w liczbie wychowanków ogółem według podregionów w 2022 r.

Map 5. Children up to the age of 18 in family and institutional foster care per 1 thousand population aged up to 18 and the share of residents of family centres or family foster care in the total number of residents by subregions in 2022

Podregiony, w których jednocześnie mamy do czynienia z niższym od przeciętnej wskaźnikiem dzieci objętych opieką zastępczą przy wyższym od średniej krajowej udziale rodzinnych form opieki (oznaczone kolorem ciemnym turkusowym), występują w Polsce środkowej tj. w województwie łódzkim bez podregionu m. Łódź, w województwie mazowieckim bez podregionów: siedleckiego, warszawskiego wschodniego i m. Warszawa, w części województwa wielkopolskiego bez podregionów: kaliskiego, poznańskiego i m. Poznań oraz w Polsce południowej (grupa sąsiadujących podregionów: nowotarski, krakowski, nowosądecki, krośnieński oraz podregion tyski) a także w podregionach: białskim, chojnickim i koszalińskim.

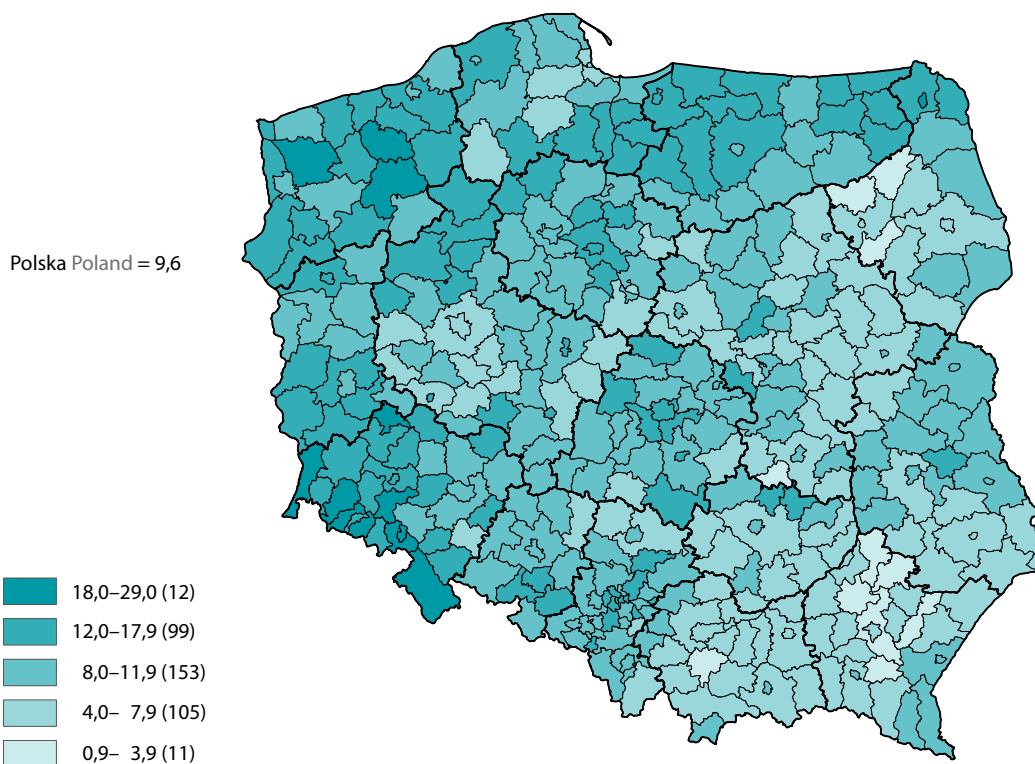
Oznaczone kolorem jasnym turkusowym podregiony charakteryzujące się niższym od przeciętnej dla Polski wskaźnikiem dzieci w pieczy zastępczej i niższym od średniej wskaźnikiem dzieci z rodzinnych form opieki, występują głównie w Polsce południowo-wschodniej od podregionów: sandomiersko-jędrzejowskiego i tarnowskiego do podregionów: chełmsko-zamojskiego i przemyskiego. Taką charakterystykę mają również podregiony Polski wschodniej: siedlecki, łomżyński i ecki a także podregiony: bytomski, świecki i grudziądzki.

Podregiony oznaczone ciemnym odcieniem koloru szarego, obok wyższej niż przeciętna liczby dzieci w pieczy zastępczej, charakteryzują się dodatkowo niższym od średniej odsetkiem dzieci przebywających

w placówkach rodzinnych lub rodzinnej pieczy zastępczej. Najwyższa wartość liczby dzieci w pieczy zastępczej na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat wystąpiła w tej grupie w podregionie gliwickim. Należy zaznaczyć, że podregiony ziem północnych, zachodnich i południowo-zachodnich (z wyjątkiem kilku podregionów), oznaczone na mapie i wykresie odcieniami koloru szarego, cechuje wyższy niż średnia krajowa odsetek dzieci w pieczy zastępczej na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat. Podobną charakterystyką cechują się również duże miasta: Warszawa, Kraków, Wrocław, Łódź, podregiony: białostocki i wrocławski.

Warto zwrócić uwagę na 7 podregionów: rybnicki, legnicko-głogowski, jeleniogórski, m. Szczecin, inowrocławski, puławski i m. Poznań, dla których oba wskaźniki przyjęły wartości w przedziale +/- 10% od średniej dla Polski (na mapie i wykresie oznaczone kolorem białym), zarówno w odniesieniu do liczby dzieci w pieczy zastępczej, jak i udziału rodzinnych form opieki.

Mapa 6. Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka na 10 tys. ludności według powiatów w 2022 r.
Map 6. Foster families and foster homes per 10 thousand by powiats in 2022

W 2022 r., podobnie jak w latach poprzednich, na 10 tys. ludności Polski przypadało średnio prawie 10 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka. Powiaty o najwyższej wartości wskaźnika (co najmniej 12,0) występowały głównie w zachodniej i północnej części kraju. Najwyższym wskaźnikiem charakteryzował się powiat grodzki m. Wałbrzych (29,0). Najmniej rodzin zastępczych na 10 tys. ludności (poniżej 4,0) funkcjonowało w niektórych powiatach zlokalizowanych w województwach: podkarpackim, podlaskim oraz w powiecie myślenickim w województwie małopolskim i powiecie szydłowieckim w województwie mazowieckim (mapa 6).

Rozdział 2. Adopcje

Chapter 2. Adoptions

W 2022 r. sądy rodzinne orzekły ogółem 2,8 tys. adopcji, w tym 12 **przysposobień** przez osoby zamieszkałe za granicą. W stosunku do 2021 r. liczba adopcji ogółem wzrosła o 53, natomiast adopcji międzynarodowych – o 5.

Analiza z punktu widzenia wieku przysposobionych dzieci wskazuje, że podobnie jak w 2021 r., najwięcej orzeczeń dotyczyło dzieci małoletnich do pierwszego roku życia (10,1%) oraz do 2 roku życia (11,5%). Od lat utrzymuje się tendencja, że generalnie im młodsze dziecko, tym większą ma szansę na przysposobienie a wraz z rosnącym wiekiem dziecka udział procentowy w liczbie adopcji ogółem maleje z wyjątkiem ostatniej wyróżnionej w statystyce resortu sprawiedliwości grupy wiekowej tj. „ponad 15 lat”, która jest kategorią szerszą, niż poprzednie.

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej pełni funkcję organu centralnego ds. przysposobienia międzynarodowego. Jednym z zadań jest wydawanie zgody na kontynuowanie procedury o przysposobienie. W 2022 r. wydanych zostało 12 zgód dotyczących 16 dzieci (w 2021 r. – 8 zgód dot. 10 dzieci). Krajami będącymi miejscem zwykłego pobytu kandydatów w tych sprawach w 2022 r. były: Włochy (9 dzieci), USA (5 dzieci), Niemcy (2 dzieci).

Na przestrzeni lat, generalnie obserwujemy spadek liczby przysposobień małoletnich mieszkających w Polsce przez kandydatów z innych krajów, który związany jest z decyzją dotyczącą ograniczania adopcji z przemieszczeniem dzieci poza granice Polski (np. w 2015 r. przeprowadzono 279 adopcji zagranicznych, w 2020 r. – 9, w 2021 r. – 7).

W 2022 r. do rodzin adopcyjnych trafiło ogółem 1,7 tys. dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej, z czego ok. 0,2 tys. dzieci z instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz ok. 1,5 tys. z rodzinnej pieczy zastępczej. Stanowiły one odpowiednio: 5,6% wychowanków do 18 r.ż. opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą w ciągu roku i 19,4% opuszczających rodzinną pieczę zastępczą w ciągu roku.

Rozdział 3. Wspieranie rodziny

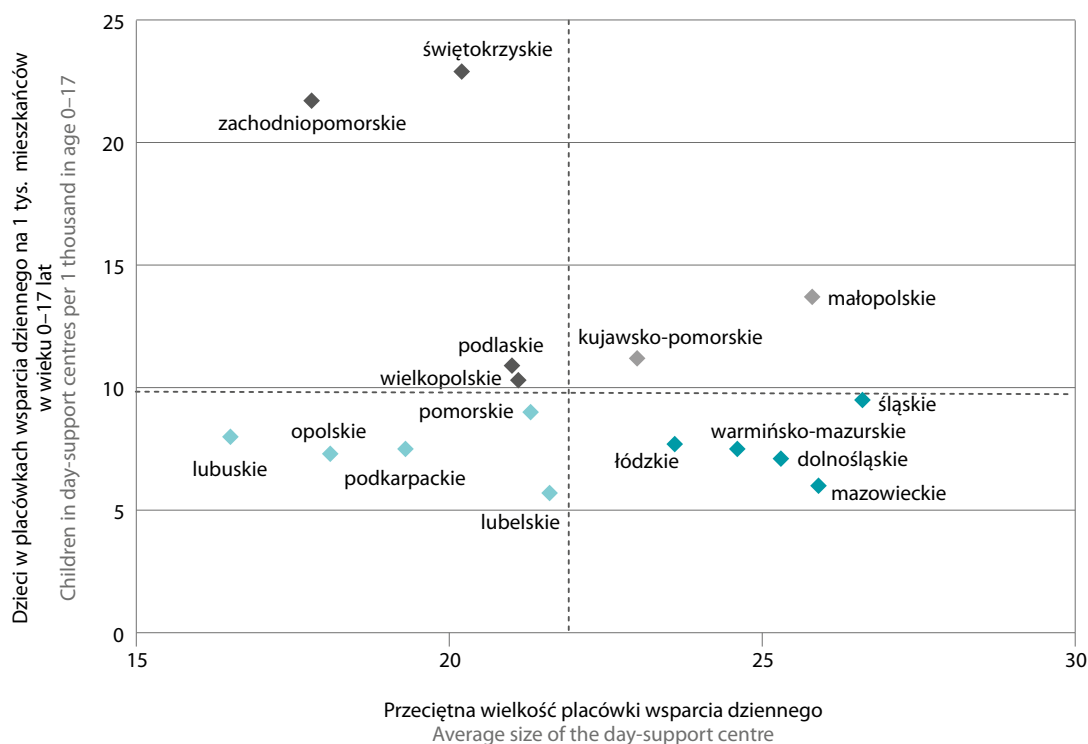
Chapter 3. Family support

Z punktu widzenia wzmocnienia opiekuńczo-wychowawczych funkcji rodziny, ważną rolę odgrywają **placówki wsparcia dziennego**. W 2022 r. funkcjonowały 3 003 placówki (o 53 więcej niż w 2021 r.), w tym 1 787 opiekuńczych, 382 specjalistyczne, 571 placówek prowadzonych w formie pracy podwórkowej oraz 263 w połączonych formach.

Dla 48,9% (w 2021 r. dla 48,1%) placówek dziennych, organem prowadzącym był samorząd gminny i powiatowy. Pozostałe prowadzone były m.in. przez stowarzyszenia, kościoły, fundacje, organizacje społeczne.

Ze wszystkich zbadanych placówek wsparcia dziennego skorzystało w ciągu 2022 r. 98,5 tys. dzieci i młodzieży (w 2021 r. 93,0 tys.), w tym 18,3 tys. (18,6% ogółu korzystających) – z placówek specjalistycznych. W przeliczeniu na 1 tys. ludności Polski w wieku 0–17 lat, z placówek wsparcia dziennego korzystało średnio prawie 10 dzieci według liczby wychowanków na 31 grudnia.

Wykres 13. Dzieci w placówkach wsparcia dziennego na 1 tys. mieszkańców a wielkość placówki w 2022 r.
Chart 13. Children in day-support centres per 1 thousand population to the size of the centre in 2022

Województwa: małopolskie i kujawsko-pomorskie cechowały się placówkami większymi od przeciętnej dla Polski i jednocześnie ponadprzeciętną wartością wskaźnika korzystających dzieci na 1 tys. mieszkańców (wykres 13). Pięć województw tworzyło grupę, w której na każdy tysiąc osób w wieku 0–17 lat przypadło mniej dzieci korzystających z placówek wsparcia dziennego, niż średnio w Polsce (województwa: śląskie, łódzkie, warmińsko-mazurskie, dolnośląskie i mazowieckie), a jednocześnie placówki te były większe¹¹ od

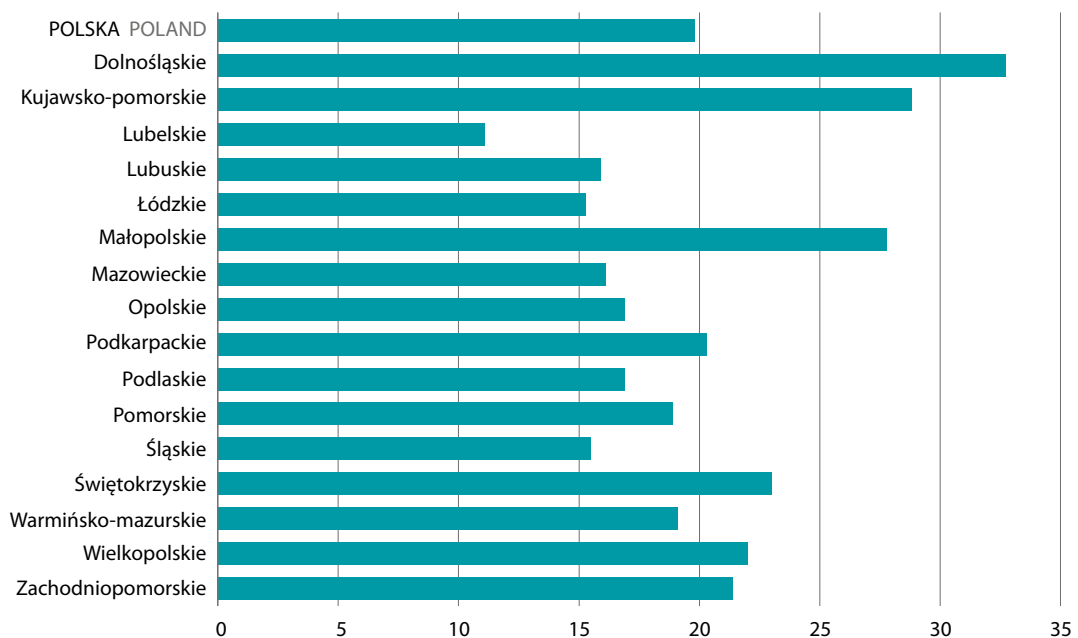
¹¹ Wielkość placówki liczona jako iloraz liczby wychowanków wg stanu w dniu 31 grudnia i liczby placówek wsparcia dziennego.

przeciętnej dla Polski. W czterech województwach wielkość placówki była mniejsza od średniej dla Polski, podczas gdy wskaźnik dzieci z placówek wsparcia na 1 tys. ludności w wieku 0–17 lat był wyższy od przeciętnej, co było szczególnie widoczne w województwach: świętokrzyskim i zachodniopomorskim. Czwartą grupę tworzy pięć województw o niskiej wartości wskaźnika dzieci w placówkach wsparcia dziennego na 1 tys. mieszkańców w wieku 0–17 lat i wskaźnika wielkości placówki.

W placówkach wsparcia dziennego ogółem na jednego wolontariusza przypadało średnio 20 wychowanków. W dziewięciu województwach wskaźnik ten był niższy niż przeciętna dla kraju (od 11,1 w województwie lubelskim do 19,1 w województwie warmińsko-mazurskim). Wśród pozostałych siedmiu województw wskaźnik osiągnął wartość od 20,3 w województwie podkarpackim do 32,7 w województwie dolnośląskim (wykres 14).

Wykres 14. Przeciętna liczba wychowanków placówek wsparcia dziennego przypadająca na jednego wolontariusza w 2022 r.

Chart 14. Average number of residents in day-support centres per one volunteer in 2022

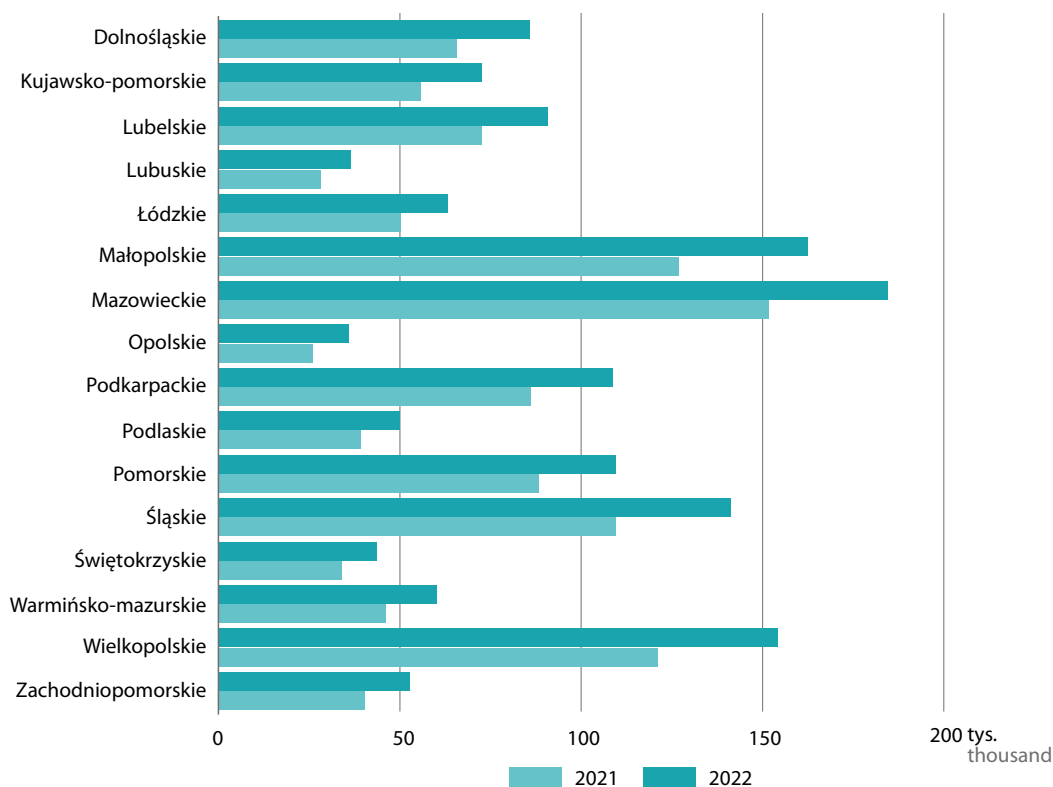

Poza placówkami wsparcia dziennego funkcję wspierającą rodziny przeżywające trudności w sprawowaniu opieki nad dziećmi pełnili również asystenci rodzin oraz rodziny wpierające. W 2022 r., 73 **rodziny wspierające** pomagały 70 rodzinom w wypełnianiu obowiązków rodzicielskich (w 2021 r. odpowiednio: 59 i 65). 3,7 tys. **asystentów rodziny** służyło pomocą 42,5 tys. rodzin zapobiegając zaistnieniu przesłanek do odebrania dzieci rodzicom i umieszczenia ich w opiece zastępczej lub umożliwiając odzyskanie władzy rodzicielskiej i powrót dzieci do rodziców (w 2021 r. odpowiednio: 3,8 tys. i 43,2 tys.). Według sprawozdawczości MRiPS w 2022 r. rodzinom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka udzielono 161,4 tys. porad w ramach poradnictwa specjalistycznego.

W 2022 r. kontynuowano program **Karta Dużej Rodziny (KDR)** oferujący rodzinom wielodzietnym, mającym obecnie lub w przeszłości na utrzymaniu łącznie co najmniej troje dzieci, system zniżek oraz dodatkowych uprawnień przy korzystaniu z oferty kulturalnej, rekreacyjnej, transportowej na terenie całego kraju. Prawo do KDR przysługuje także dzieciom: do 18. roku życia, w wieku do 25. roku życia – w przypadku dzieci uczących się w szkole lub szkole wyższej, bez ograniczeń wiekowych w przypadku dzieci legitymujących się orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności.

Znacząco wzrosła liczba rodzin posiadających tę kartę w 2022 r. (ok. 1 452,2 tys.) w porównaniu z 2021 r. (ok. 1 142,2 tys.). Najwięcej rodzin posiadało KDR w województwach: mazowieckim, małopolskim, wielkopolskim i śląskim (wykres 15).

Wykres 15. Rodziny posiadające Kartę Dużej Rodziny
Chart 15. Families receiving The Large Family Card

Z dniem 1 czerwca 2018 r. wszedł w życie rządowy program „Dobry start”¹² będący elementem długofalowej polityki rodzinnej. Program ma na celu wyrównywanie szans wśród uczniów i oferuje wsparcie dla rodzin z dziećmi w wieku szkolnym na utrzymaniu, bez względu na dochód. Pomoc realizowana jest w formie jednorazowego świadczenia pieniężnego w wysokości 300 zł na uczące się dziecko i ma wspomóc rodziny w ponoszeniu wydatków związanych z rozpoczęciem roku szkolnego. Świadczenie przysługuje do ukończenia przez dziecko 20. roku życia a na dziecko niepełnosprawne do ukończenia przez nie 24. roku życia. W 2022 r. rząd przekazał na ten cel 1,4 mld zł (dla ok.4,6 miliona uczniów).

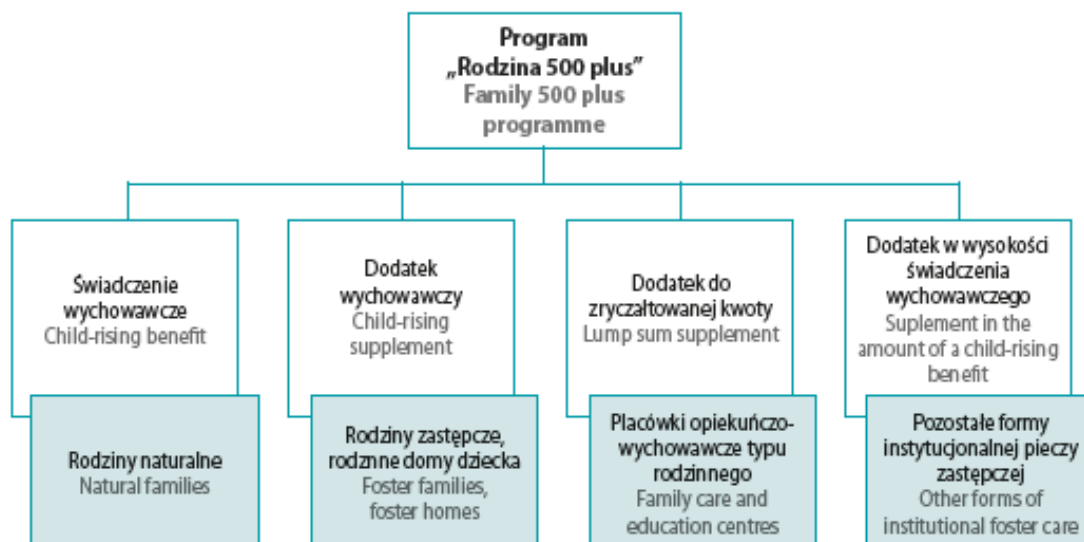
¹² Realizowany na podstawie rozporządzenia RM z 30 maja 2018 r. w sprawie szczegółowych warunków realizacji rządowego programu „Dobry start” (DZ.U.2021, poz.1092).

Rozdział 4. Świadczenia w ramach programu „Rodzina 500 plus”

Chapter 4. Benefits under „Family 500 plus” programme

W 2022 r. kontynuowano realizowanie zapoczątkowanego w kwietniu 2016 r. rządowego programu „**Rodzina 500 plus**”, będącego długofalowym wsparciem kierowanym przede wszystkim do rodzin naturalnych, ale również do rodzinnej pieczy zastępczej i placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Poniższy schemat obowiązywał do 31 maja 2022 r., do kiedy wypłacano trzy rodzaje dodatków na dzieci umieszczone w pieczy zastępczej. Od 1 czerwca 2022 r. **świadczenie wychowawcze** w wysokości 500 zł zastąpiło dodatki na dzieci przebywające w rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej.

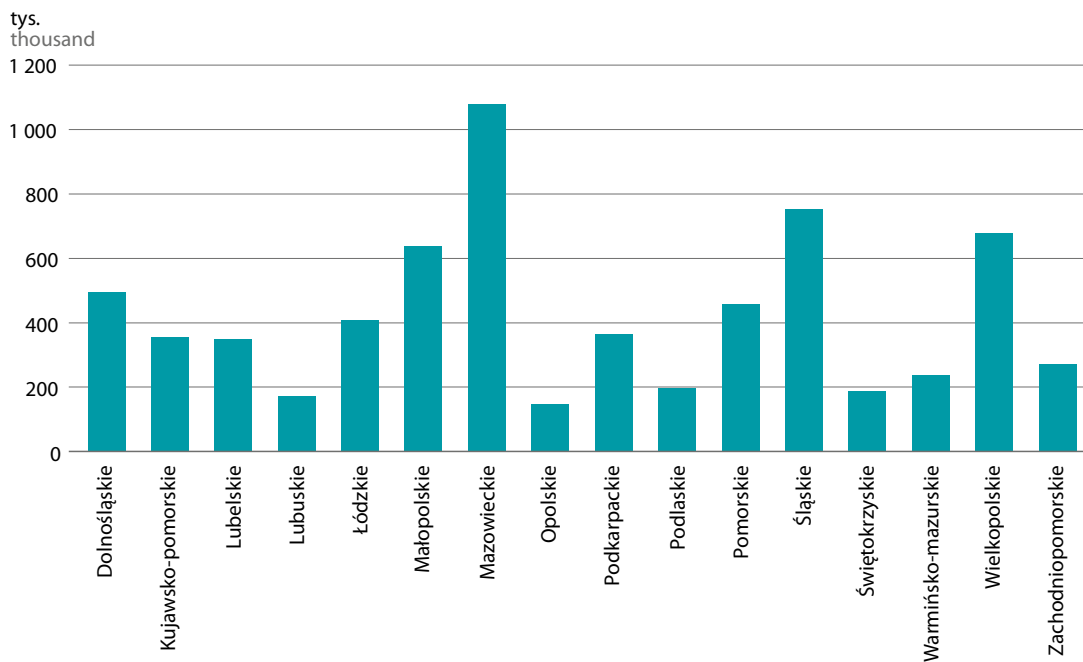

Przeciętna miesięczna liczba dzieci, na które wypłacono świadczenia z programu „Rodzina 500 plus” w 2022 r. wyniosła 6 875,7 tys. dzieci (w 2021 r. – 6 480,4 tys. bez dzieci w pieczy zastępczej).

Tak jak w przypadku ogółu ludności, liczba dzieci, na które wypłacono świadczenia była najwyższa w województwie mazowieckim (1 079,9 tys.) i śląskim (751,9 tys.), najniższa zaś w województwie opolskim (147,2 tys.). Przedstawiono to na wykresie 16.

Wykres 16. Przeciętna miesięczna liczba dzieci, na które wypłacono świadczenia z programu „Rodzina 500 plus” w 2022 r.

Chart 16. Monthly average number of children for whom benefits under the “Family 500 plus” programme was paid in 2022

Od 1 czerwca 2022 r. świadczenie wychowawcze otrzymują dzieci w pieczy zastępczej (do 31 maja 2022 r. były to dodatki).
From 1 June 2022, children in foster care receive child-raising benefit (to 31 May, these were supplements).

Źródło: dane MRiPS i od czerwca 2022 z danymi ZUS.

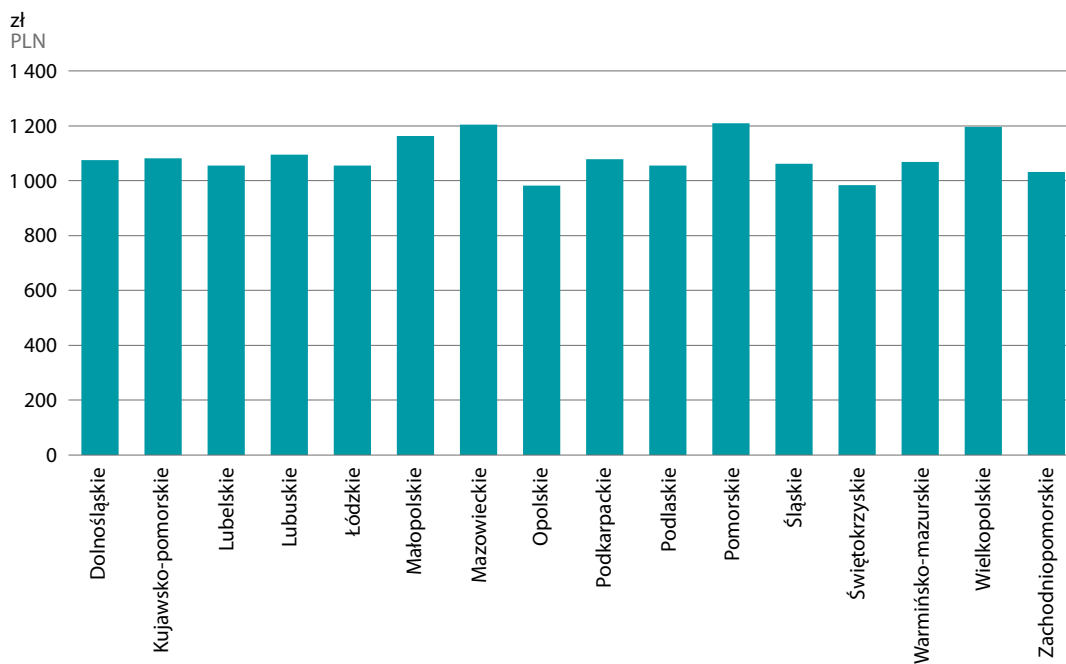
Source: data of the Ministry of Family and Social Policy and since June 2022 with data of Social Insurance Institution.

Wydatki na **dodatki: wychowawcze, do zryczałowanej kwoty, w wysokości świadczenia wychowawczego**, w okresie styczeń–maj 2022 r. wyniosły 142,7 mln zł.

W 2022 roku wydatki budżetu państwa na realizację programu „Rodzina 500 plus” – świadczeń wychowawczych wraz w wypłacanymi do końca maja dodatkami (bez wydatków na realizację zadań z zakresu koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego) wyniosły 42 043,7 mln zł (w 2021 r. – 40 577,6 mln zł).

Największym natężeniem wypłat świadczeń z programu „Rodzina 500 plus” w ciągu 2022 roku na 1 mieszkańca (średnia na mieszkańca w ciągu roku powyżej 1 100 zł), charakteryzowały się województwa: pomorskie (1 209 zł) mazowieckie (1 205 zł), wielkopolskie (1 197 zł) i małopolskie (1 164 zł) a najniższym województwa: opolskie (982 zł) i świętokrzyskie (984 zł).

Wykres 17. Przeciętne wydatki na świadczenia z programu „Rodzina 500 plus” na 1 mieszkańca w 2022 r.
Chart 17. Average expenditures on benefits from the “Family 500 plus” programme per capita in 2022

Od 1 czerwca 2022 r. świadczenie wychowawcze otrzymują dzieci w pieczy zastępczej (do 31 maja 2022 r. były to dodatki).
From 1 June 2022, children in foster care receive child-raising benefit (to 31 May, these were supplements).

Źródło: dane MRiPS i od czerwca 2022 z danymi ZUS.

Source: data of the Ministry of Family and Social Policy and since June 2022 with data of Social Insurance Institution.

Rozdział 5. Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3

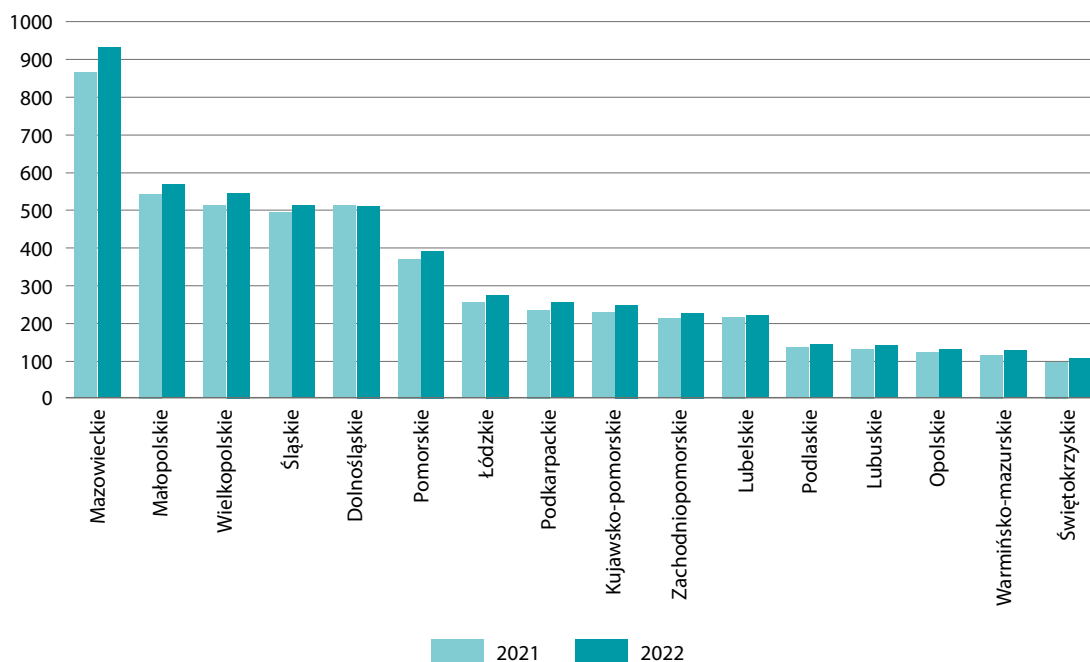
Chapter 5. Childcare for children up to the age of 3

Jedną z najważniejszych zasad polityki rodzinnej w Polsce jest dobro dziecka. Realizowana jest ona m.in. przez wsparcie dla zapewnienia opieki nad dzieckiem.

W celu zaspokojenia potrzeb rodziców pragnących godzić obowiązki zawodowe i rodzinne, uchwalona została w 2011 r. ustawa o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3. Ustawa ta stworzyła ramy prawne dla funkcjonowania nowych form opieki nad małymi dziećmi, takich jak: klub dziecięcy, dzienny opiekun oraz niania. Równocześnie funkcjonujące wcześniej żłobki przestały być zakładami opieki zdrowotnej. W sprawozdawczości GUS za 2022 r. podstawą kartoteki do badania był Rejestr Żłobków, który nie zawiera kategorii „oddziały żłobkowe”.

W pierwszym kwartale 2022 roku GUS zrealizował badanie „Żłobki i kluby dziecięce” dotyczące działalności instytucjonalnych form opieki nad dziećmi do lat 3 w Polsce w 2022 r. Jego wyniki wskazują, że na koniec 2022 r. działały 5 304 **placówki opieki nad dziećmi do lat 3**, tj. o 292 więcej (5,8%) niż w 2021 r. (wykres 18).

Wykres 18. Liczba placówek dla dzieci w wieku do lat 3 w 2021 i 2022 r.
Chart 18. Number of facilities for children up to the age of 3 in 2021 and 2022

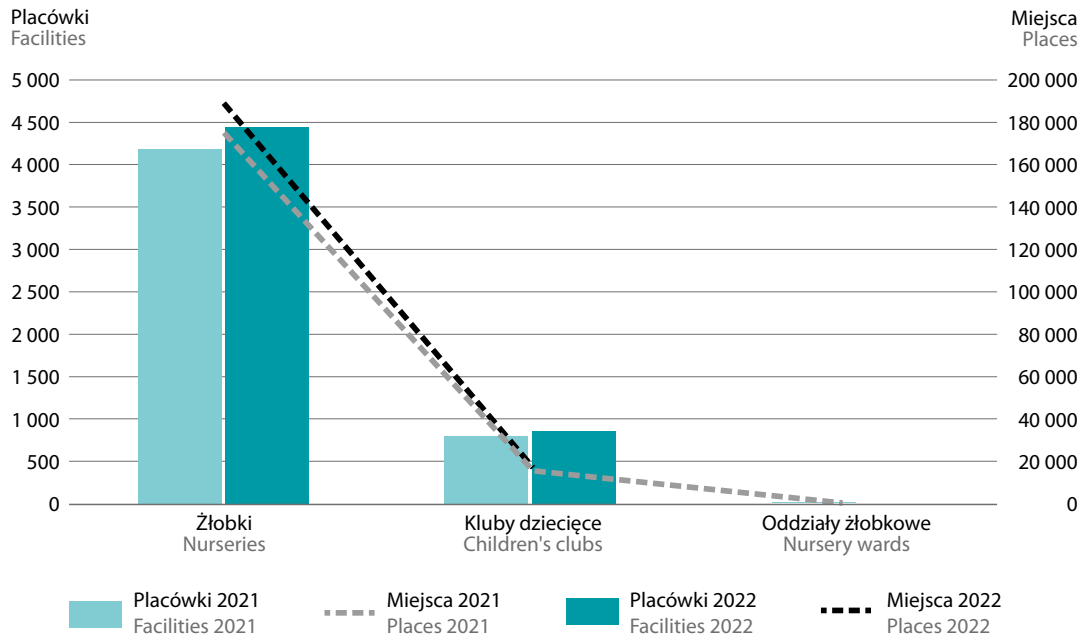
Podobnie jak w latach poprzednich najwięcej placówek funkcjonowało w województwie mazowieckim (929) a najmniej w województwie świętokrzyskim (104).

Według stanu na 31 grudnia 2022 r., zbadane placówki – żłobki i kluby dziecięce dysponowały łącznie 206,0 tys. miejsc, było to o 14,4 tys. (7,5%) miejsc więcej niż w 2021 r.

Przyrost zarówno liczby placówek, jak i liczby miejsc dokonał się przede wszystkim dzięki żłobkom (wzrost o 246 placówek i o 113,4 tys. miejsc). W stosunku do 2021 r., udział żłobków w strukturze placówek opieki nad małymi dziećmi nie zmienił się i wyniósł 83,8%, a w strukturze miejsc wzrósł minimalnie o 0,1 p. proc. do 91,7% (wykres 19).

Kluby dziecięce były zdecydowanie mniejsze od działających żłobków. Przeciętnie dysponowały one, podobnie jak w 2021 roku – 20 miejscami. W przypadku żłobków przeciętna liczba miejsc wyniosła 43 miejsca (w 2021 r. – 42 miejsca).

Wykres 19. Placówki dla dzieci w wieku do lat 3
Chart 19. Facilities for children up to the age of 3

Żłobki i kluby dziecięce mogą być tworzone przez jednostki samorządu terytorialnego (gminy, powiaty, województwa), instytucje publiczne, osoby fizyczne, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej.

Analiza według własności zbadanych placówek wykazała, że udział placówek sektora niepublicznego systematycznie zwiększał się do 2019 r. (w 2011 r. – 47%; w 2015 r. – 73%; w 2019 r. – 77,7%) by w 2020 r. obniżyć się do 76,2%, w 2021 r., do 75,4% a w 2022 r. do 74,8% ogółu placówek opieki nad dziećmi. Placówki niepubliczne oferowały ok. 60% wszystkich miejsc i według stanu na 31 grudnia przebywało w nich ponad 55% dzieci objętych taką formą opieki.

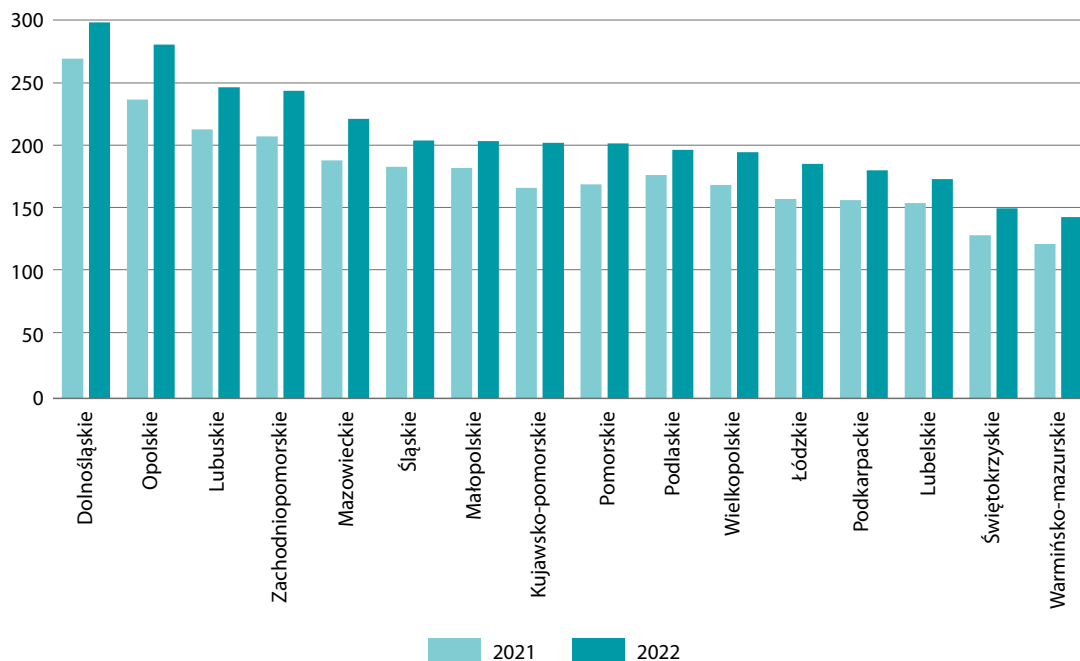
W 2022 r. funkcjonowało 41 placówek opieki nad dziećmi do lat 3 przy zakładach pracy (mniej o 9 niż w 2021 r.) Wśród nich przeważały zdecydowanie żłobki – 37. Najwięcej placówek przyzakładowych odnotowano w województwach: wielkopolskim – 12 i śląskim – 6. W województwach: lubuskim, opolskim, świętokrzyskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim nie funkcjonowała żadna przyzakładowa placówka opieki nad dziećmi do lat 3. Warto zaznaczyć także, że dominującą część placówek przyzakładowych (78,0%) stanowiły te z sektora niepublicznego, podobnie jak w 2021 r.

W 2022 r. w 53,5% gmin w Polsce odnotowano jakąkolwiek placówkę opieki nad dziećmi do lat 3 (w 2018 r. było to 36%, w 2019 r. – 40,9%, w 2020 r. – 45,2%, w 2021 r. – 50,4%). Największy odsetek gmin, w których znajdował się przynajmniej jeden żłobek bądź klub dziecięcy, charakteryzował region warszawski stołeczny (85,7%) oraz województwa: opolskie (70,4%), śląskie (68,3%) i wielkopolskie (68,1%). Najniższe wartości tego wskaźnika wystąpiły w województwach: podlaskim (28,8%) i lubelskim: (29,6%).

Z analizy zróżnicowania przestrzennego rozmieszczenia placówek wynika, że we wszystkich województwach przeważały żłobki jako forma sprawowania opieki nad małymi dziećmi, chociaż ich udział w strukturze

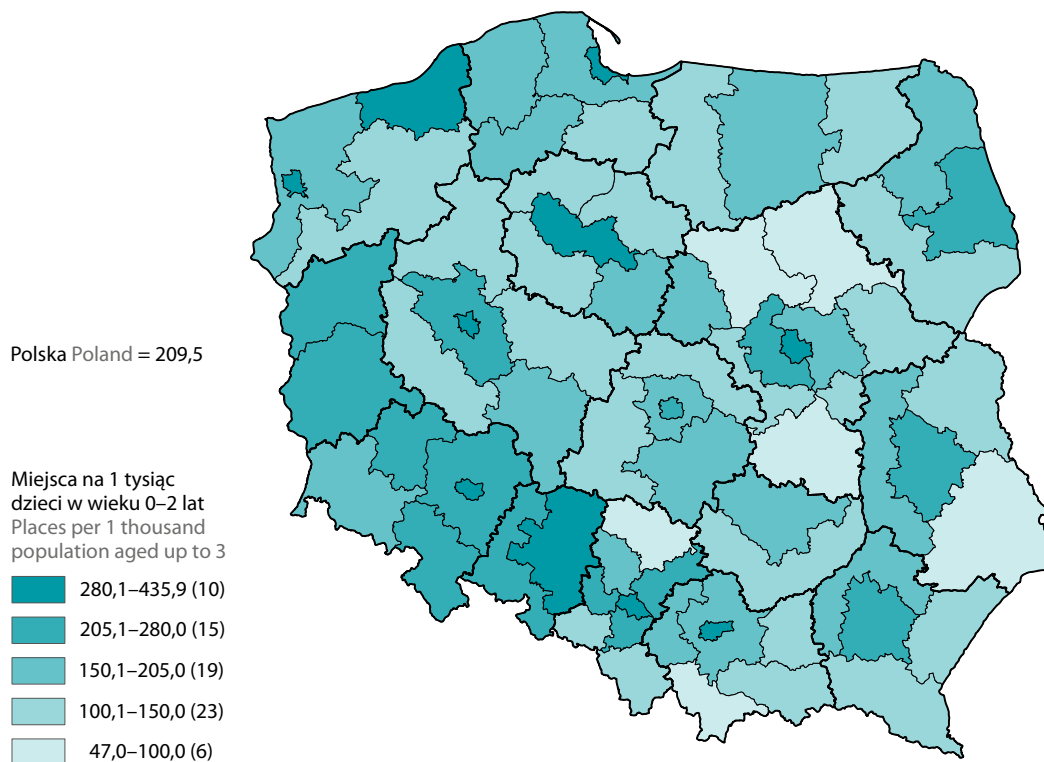
badanych placówek kształtował się różnie: od 93,8% w przypadku województwa opolskiego do 69,5% w województwie pomorskim.

Wykres 20. Miejsca w placówkach dla dzieci w wieku do lat 3 na 1 tys. dzieci w wieku 0–2
Chart 20. Places in facilities for children up to the age of 3 per 1 thousand population aged up to 3

Wskaźnik liczby miejsc w placówkach w przeliczeniu na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3 ilustruje wykres 20. Wskaźnik ten wzrósł we wszystkich województwach w porównaniu z 2021 rokiem, najwięcej w województwie opolskim. Najwyższe wartości tego wskaźnika (wartość dla całej Polski – 209,5; w 2021 roku – 182,0) odnotowały sąsiadujące ze sobą województwa: dolnośląskie (298,3; 269,2 w 2021 r.) i opolskie (280,3; 236,9 w 2021 r.), przy czym w województwie opolskim odnotowano najwyższy przyrost wskaźnika (o ponad 43 na 1 tys. ludności w wieku 0–2 lata). Wysokie wskaźniki miały także województwa: lubuskie (246,8; 213,4 w 2021 r.) i zachodniopomorskie (243,9; 207,9 w 2021 r.). Z kolei najniższe wartości wskaźnika wyróżniały województwa: warmińsko-mazurskie (143,7; 122,3 w 2021 r.) i świętokrzyskie (150,7; 129,6 w 2021 r.).

Mapa 7. Dostępność placówek na poziomie podregionów (NUTS 2016) w 2022 r.
Map 7. Availability of facilities by subregions (NUTS 2016) in 2022

Na poziomie podregionów (mapa 7) można zauważyć, że największą liczbą miejsc w placówkach dla dzieci w wieku do lat 3 w przeliczeniu na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3 (dostępność) charakteryzują się kolejno największe miasta – Kraków (435,9), Wrocław (427,3), Warszawa (351,8), Poznań (328,9), Szczecin (312,9) oraz podregiony: koszaliński (335,6), katowicki (335,6) i bydgosko-toruński (327,5). Wysokie wartości tego wskaźnika odnotowano także w podregionach: opolskim (303,2) i trójmiejskim (293,7).

Analiza czasu pracy badanych placówek w 2022 r. wykazała, podobnie jak przed rokiem, że 99,9% placówek publicznych (w 2021 r. – 99,8%), w tym wszystkie żłobki bez względu na sektor własności, pracowały powyżej 5 godzin dziennie. Na uwagę zasługuje fakt, że 32,9% placówek w 2022 r., (w 2021 r. – 33,4%), pracowało powyżej 10 godzin dziennie, 97,5% spośród nich to żłobki. Można również stwierdzić, że zwiększył się odsetek klubów dziecięcych pracujących powyżej 5 godzin dziennie, co przewiduje ustawa¹³ z 95,9% w 2021 roku do 96,2% w 2022 r.

W ciągu roku sprawozdawczego niespełna 5% placówek opieki nad małymi dziećmi (40% w 2021 r.) wykazało, że były całkowicie zamknięte z powodu COVID-19 (w sumie 2,8 tys. dni roboczych).

Na koniec 2022 r. z placówek opieki nad dziećmi do lat 3 korzystało 177,1 tys. małych dzieci, z tego 91,9% stanowiły dzieci przebywające w żłobkach (w 2021 r. – 91,7%). Odnosząc te liczby do ogółu dzieci w wieku do lat 3 można stwierdzić, że w żłobkach i klubach dziecięcych przebywało 180 dzieci na 1 tys. dzieci w wieku do lat 3 (w 2021 r. – 155 dzieci).

¹³ Zgodnie z ustawą, w żłobku i klubie dziecięcym zapewnia się opiekę w wymiarze do 10 godzin dziennie względem każdego dziecka. W szczególnie uzasadnionych przypadkach wymiar opieki w żłobku i klubie dziecięcym może być, na wniosek rodzica dziecka, wydłużony.

Tablica 2. Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych
 Table 2. Percentage of children up to the age of 3 covered by care in nurseries and children's clubs

Wyszczególnienie Specification	W żłobkach In nurseries	W klubach dziecięcych In children's clubs	Ogółem w 2022 r. Total in 2022	Ogółem w 2021 r. ^{a)} Total in 2021 ^{a)}
Polska	16,6	1,5	18,0	15,5
Dolnośląskie	23,7	2,1	25,8	23,2
Kujawsko-pomorskie	13,5	2,2	15,7	13,7
Lubelskie	14,2	0,7	14,9	12,8
Lubuskie	19,9	2,5	22,4	19,2
Łódzkie	15,2	1,3	16,6	13,6
Małopolskie	15,4	1,5	16,9	14,3
Mazowieckie	18,2	1,3	19,5	16,6
Opolskie	23,8	0,5	24,4	20,9
Podkarpackie	15,5	0,9	16,4	14,2
Podlaskie	16,6	0,7	17,3	15,5
Pomorskie	13,1	2,7	15,7	13,9
Śląskie	15,8	1,6	17,4	15,2
Świętokrzyskie	12,8	0,9	13,7	11,6
Warmińsko-mazurskie	11,7	1,1	12,7	10,6
Wielkopolskie	15,7	1,1	16,9	14,3
Zachodniopomorskie	20,3	1,5	21,9	19,1

^{a)} Dane ludnościowe w publikacji zostały przeliczone w oparciu o wyniki NSP 2021, z czego mogą wynikać drobne różnice we wskaźnikach poprzednio opublikowanych.

^{a)} Population data in the publication were calculated based on the results of the 2021 National Census, which may result in minor differences in previously published indicators.

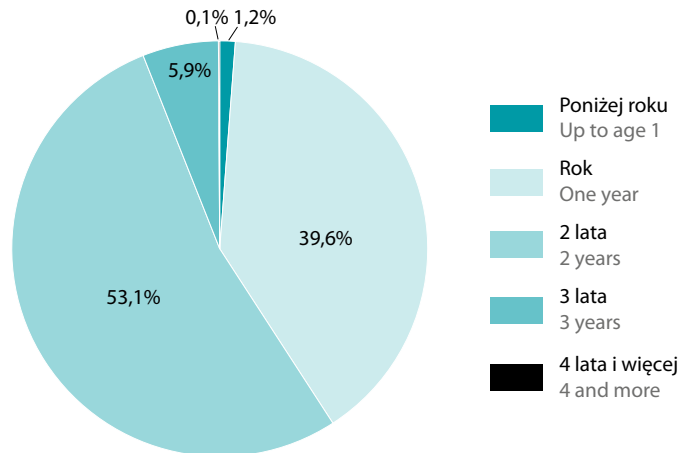
Analizując opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3 na poziomie województw warto zauważyć, że podobnie jak w 2021 r., najwyższy odsetek dzieci, które skorzystały z opieki w żłobkach i klubach dziecięcych w 2022 r. charakteryzował województwa: dolnośląskie 25,8% (2021 – 23,2%) i opolskie 24,4% (2021 – 20,9%), natomiast najniższy – województwa: warmińsko-mazurskie 12,7% (2021 – 10,6%) i świętokrzyskie 13,7% (2021 – 11,6%).

Łącznie w ciągu całego 2022 r. z placówek opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 skorzystało 279,9 tys. dzieci (w 2021 r. – 256,4 tys. dzieci). Wśród nich było 186,9 tys. dzieci, których koszty pobytu częściowo lub całkowicie pokrywała gmina.

Przeciętnie w ciągu 2022 r. jedno dziecko uczęszczało do placówki przez 98 dni (w 2021 r. – 94 dni), statystycznie najdłużej do klubu dziecięcego – ponad 99 dni (w 2021 r. – 97 dni), a do żłobka prawie 98 dni (w 2021 r. – 94 dni). W 2022 r. wydłużenie przeciętnego pobytu dziecka, w stosunku do 2021 r., było najprawdopodobniej spowodowane dalszym polepszeniem sytuacji związanej z pandemią COVID-19 i znacznie rzadszymi przypadkami czasowego zawieszania funkcjonowania placówek.

Najliczniejszą grupę we wszystkich typach placówek stanowiły dzieci w wieku 2 lat – 53,1%. Drugą co do wielkości grupę tworzyły dzieci roczne – 39,6%. Najmniej było dzieci poniżej roku (1,2%) oraz w wieku 3 lat (5,9%). Z zebranych przez GUS danych wynika, że z placówek opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 korzystały również dzieci w wieku 4 lat lub więcej, jednak ich udział był niewielki i wynosił zaledwie 0,1% ogółu (wykres 21).

Wykres 21. Dzieci w placówkach dla dzieci w wieku do lat 3 według wieku w 2022 r.
 Chart 21. Children in facilities for children up to the age of 3 by age in 2022

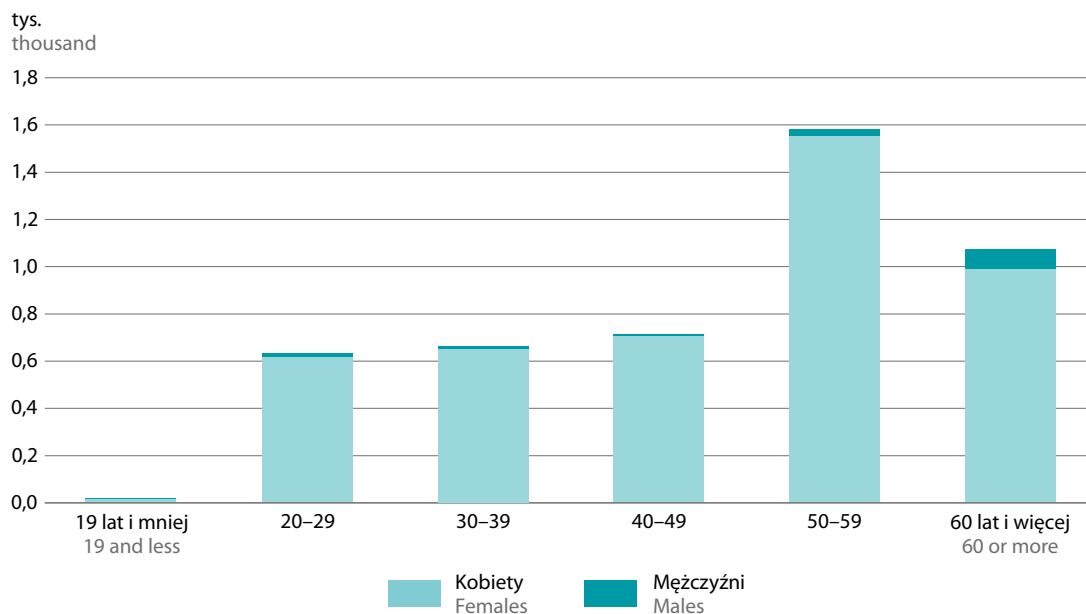

We wszystkich placówkach przebywało 1,6 tys. dzieci z niepełnosprawnością (w 2021 r. – 1,5 tys.). Najwięcej w województwach: śląskim, małopolskim i mazowieckim (po ok. 0,2 tys.), najmniej w województwie świętokrzyskim.

Spośród placówek objętych badaniem 59,5% posiadało udogodnienia dla osób niepełnosprawnych, w większości były to pochylnie, podjazdy i platformy (w 2021 roku – 58,4%).

W badanych placówkach znalazło pracę 34,2 tys. osób, w różnych formach zatrudnienia i wymiarze czasu pracy (w 2021 r. – 31,8 tys.). W grupie tej opiekunki dziecięce stanowiły 73,9%, nauczyciele – 8,1%, pozostali opiekunowie – 9,2%, pielęgniarki – 7,1%, położne 1,7% pracowników ogółem. Dla większości personelu było to główne miejsce zatrudnienia. Odsetek osób, dla których placówka opieki nad małymi dziećmi była podstawowym miejscem pracy, wyniósł 94,8% dla opiekunek dziecięcych, 90,6% w przypadku nauczycieli, 88,0% dla pozostałych opiekunów, zaś najmniej w przypadku pielęgniarek i położnych – odpowiednio: 37,3% i 44,0%.

Wykres 22. Nianie w 2022 r.
Chart 22. Nannies in 2022

Z danych ZUS, przedstawionych na wykresie 22 wynika, że na koniec 2022 r. zarejestrowanych było 4 681 **niań** zatrudnionych na podstawie umowy uaktywniającej (w 2021 r. – 4 878). Większość niań stanowiły kobiety (97,0%). Najliczniej reprezentowaną grupą były osoby w wieku 50–59 lat (1,6 tys.). Mężczyźni byli najliczniej reprezentowani w kategorii wiekowej 60 lat lub więcej (83 osoby). Najwięcej niań było w województwie mazowieckim (1,0 tys.) a najmniej w województwie opolskim (31 osób).

Pracę w charakterze **dziennego opiekuna** sprawującego opiekę nad dziećmi w warunkach zbliżonych do warunków domowych podjęło 2 068 osób (1 637 dziennych opiekunów w 2021 r.). Pod opieką dziennych opiekunów, według danych Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, przebywało 9 832 dzieci (w 2021 r. – 8 167). Najwięcej dziennych opiekunów zatrudniono w województwach: mazowieckim (1 013), najmniej w województwach: opolskim i podlaskim (po 4).

Program MALUCH+ 2022–2029 – został przekształcony z programu rocznego w program długofalowy.

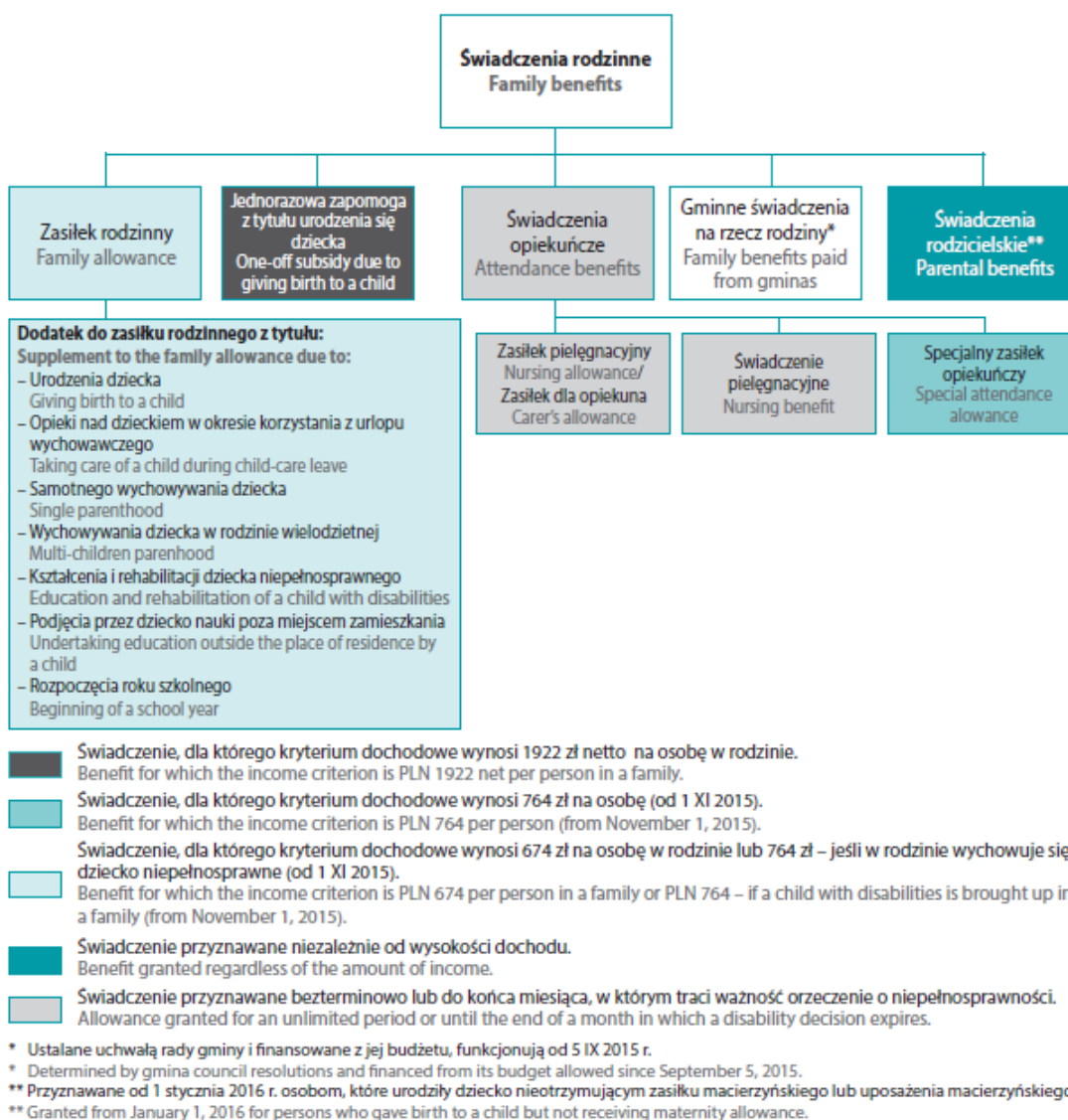
Ma on na celu wsparcie rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat trzech – żłobków, klubów dziecięcych i dziennych opiekunów, tzn. np. dofinansowywanie tworzenia i funkcjonowania miejsc opieki dla najmłodszych dzieci.

Budżet nowej edycji Programu wynosi ok. 5,5 mld zł.

Rozdział 6. Świadczenia rodzinne

Chapter 6. Family benefits

Świadczenia rodzinne mają na celu finansowe wsparcie rodziny, jeśli na jej utrzymaniu pozostaje dziecko (dzieci) lub osoba niepełnosprawna wymagająca opieki i pomocy. System świadczeń rodzinnych oparty jest o zasadę pomocniczości. Osobami w pierwszej kolejności zobowiązanymi do łożenia na utrzymanie dzieci są ich rodzice. Pomoc państwa w postaci wspomnianych świadczeń rodzinnych przysługuje po sprawdzeniu wszystkich kryteriów obowiązujących dla jej przyznania.

W 2022 r. kwoty kryterium dochodowego (obowiązujące od 2018 r.) stosowane w systemie świadczeń rodzinnych wynosiły 674 zł na osobę w gospodarstwie domowym oraz 764 zł, jeśli w rodzinie wychowuje się dziecko niepełnosprawne.

Niektóre świadczenia rodzinne przyznawane są niezależnie od dochodu. Powyższy schemat ilustruje strukturę świadczeń rodzinnych oraz kwoty kryterium dochodowego dla każdego z nich.

W 2022 r. ze świadczeń rodzinnych skorzystało 1 469,1 tys. rodzin tj. o 4,3% mniej niż w 2021 r. (1 535,6 tys.). Rodzin pobierających zasiłki rodzinne wraz z dodatkami było 552,7 tys., tj. o 18,6% mniej niż w 2021 r., w tym 51,0% rodzin (tj. 281,7 tys. rodzin), które nie osiągnęły dochodów na osobę wyższych niż 400 zł, 41,7% rodzin (tj. 230,5 tys. rodzin), które osiągnęły dochody na osobę w przedziale od 400 zł do wysokości kryterium dochodowego. Spadek liczby rodzin pobierających zasiłki rodzinne związany jest z wysokością kryterium dochodowego, które było niezmiennie od 1 października 2018 r. Dochody powyżej poziomu kryterium dochodowego osiągnęło 7,3% rodzin korzystających ze świadczeń (40,5 tys.). W przypadku przekroczenia kwoty uprawniającej daną rodzinę do zasiłku rodzinnego – zasiłek rodzinny i dodatki do niego przysługiwały w wysokości różnicy między łączną kwotą zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami a kwotą, o którą został przekroczony dochód rodziny (tzw. „mechanizm złotówka za złotówkę”).

Wśród rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych (wraz z dodatkami), rodziny pełne stanowiły 76,2% (421,2 tys. rodzin). Rodziny pobierające zasiłek rodzinny na 1 lub 2 dzieci stanowiły 69,7% rodzin (385,1 tys.), natomiast rodziny wielodzietne (pobierające zasiłek co najmniej na 3 dzieci) – 30,3% (167,6 tys.). Rodziny z dziećmi niepełnosprawnymi (82,9 tys.) stanowiły 15,0% ogółu rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych (wraz z dodatkami).

W 2022 r. przeciętna wysokość wydatków na świadczenia rodzinne w przeliczeniu na jednego świadczeniobiorcę zasiłku rodzinnego wyniosła 769,11 zł i była o 22,5% wyższa niż w 2021 r. (627,99 zł). Wzrost wysokości wydatków na świadczenia rodzinne spowodowany był przede wszystkim wzrostem kwoty świadczenia pielęgnacyjnego z 1971 zł w 2021 r. do wysokości 2119 zł w 2022 r. Dodatkowo zmniejszyła się liczba świadczeniobiorców zasiłku rodzinnego.

Wśród świadczeń rodzinnych, dominującą pozycję stanowiły **zasiłki rodzinne**, których w 2022 r. przeciętnie miesięcznie wypłacono 1 231,2 tys. Było to o 15,3% mniej niż w 2021 r. (1 456,3 tys.).

W 2022 r. na zasiłki rodzinne wydatkowano kwotę 1 677,8 mln zł i była ona o ok. 15,5% niższa niż w 2021 r. (1 984,8 mln zł). Przeciętna miesięczna kwota zasiłku rodzinnego wynosiła w 2022 r. – 113,56 zł (w 2021 r. – 113,58 zł).

Druga grupa świadczeń rodzinnych to **dodatki do zasiłku rodzinnego**. Aby rodzina mogła z nich skorzystać, musiała mieć prawo do otrzymywania zasiłku rodzinnego. Najwięcej dodatków wypłacono z tytułu: wychowania dziecka w rodzinie wielodzietnej – przeciętnie miesięcznie 249,2 tys. świadczeń, podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania – przeciętnie miesięcznie 136,2 tys. świadczeń oraz rozpoczęcia roku szkolnego – przeciętnie miesięcznie 119,8 tys. świadczeń. W 2022 r. wypłacono dodatki do zasiłków rodzinnych na kwotę 900,4 mln zł, tj. o 13,7% mniej w porównaniu do 2021 r. (1 043,0 mln zł).

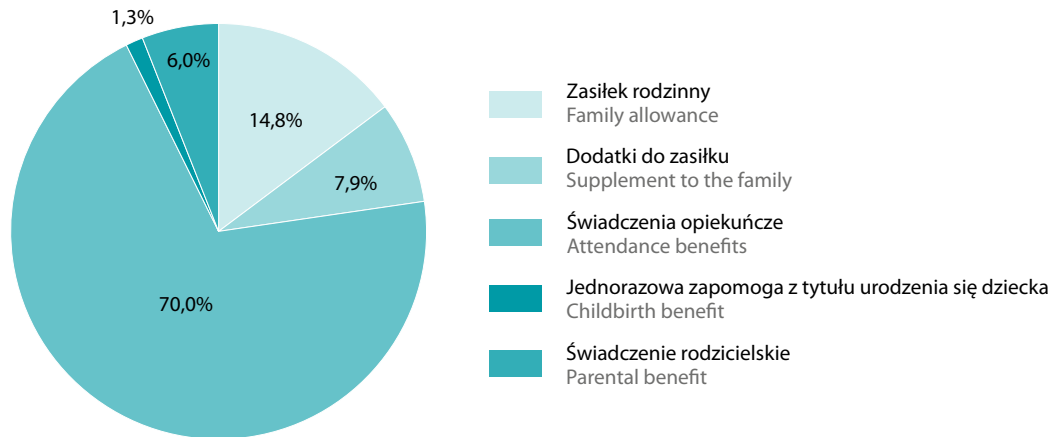
Kwota **zasiłku pielęgnacyjnego** wyniosła przeciętnie miesięcznie 215,81 zł (w 2021 r. – 214,93 zł). Przeciętna miesięczna kwota **świadczenia pielęgnacyjnego** wyniosła 2 093,24 zł (w 2021 r. – 1 945,65 zł), a **specjalnego zasiłku opiekuńczego** – 614,59 zł (w 2021 r. – 614,72 zł). W 2022 r. na wymienione **świadczenia opiekuńcze** wydatkowano łącznie 7 953,3 mln zł, o 14,1% więcej niż rok wcześniej (6 972,8 mln zł).

Na **jednorazowe zapomogi z tytułu urodzenia dziecka** (przeciętnie miesięcznie 12,7 tys. świadczeń, w 2021 r. – 15,8 tys. świadczeń) wydano 153,0 mln zł. Ponadto, na zapomogi z tytułu urodzenia dziecka wypłacono ze środków własnych gmin (na podstawie uchwały Rady gminy) 5,5 mln zł, co stanowiło spadek w porównaniu z 2021 r. (6,4 mln zł).

W 2022 r. wypłacono **świadczenia rodzicielskie**¹⁴ w kwocie 678,5 mln zł. Jest to spadek o 13,5% w stosunku do 2021 r. (784,6 mln zł). Przeciętna miesięczna liczba świadczeń wyniosła 62,3 tys., co oznacza spadek o 14,2% w porównaniu z 2021 r. (72,6 tys. świadczeń). Przeciętna miesięczna kwota świadczenia to 907,93 zł.

¹⁴ Wprowadzone 1 stycznia 2016 r. świadczenie w wysokości 1000 zł miesięcznie, przysługujące osobom, które urodziły dziecko, a które nie otrzymują zasiłku macierzyńskiego lub uposażenia macierzyńskiego.

Wykres 23. Struktura wydatków na świadczenia rodzinne według rodzaju świadczeń w 2022 r.
 Chart 23. Structure of expenditures on family benefits by type of benefit in 2022

Dla dzieci i innych osób, które nie otrzymują należnego im wsparcia finansowego od osób zobowiązanych do alimentacji, został stworzony fundusz alimentacyjny. W 2022 r. na świadczenia z funduszu alimentacyjnego wydatkowano kwotę 952,5 mln zł. Wypłata środków ma charakter zwrotny, do jej spłaty zobowiązani są dłużnicy alimentacyjni. W 2022 r. przeciętnie miesięcznie udzielono 189,4 tys. świadczeń.

Rozdział 7. Pomoc społeczna

Chapter 7. Social assistance

Pomoc społeczna, będąca instrumentem polityki społecznej państwa przeznaczonym do wspierania osób i rodzin w trudnych sytuacjach życiowych, z którymi nie są one w stanie same sobie poradzić, podejmuje działania w sytuacjach zagrożenia podstawowych potrzeb życiowych oraz obniżenia jakości życia poniżej społecznie akceptowanego minimum; pomaga stworzyć warunki umożliwiające godną egzystencję; służy kompensowaniu różnorodnych szkód np. wynikających z bezrobocia, sieroctwa, niepełnosprawności, chorób; przyczynia się do wyrównywania nadmiernych różnicowań społecznych; daje poczucie bezpieczeństwa socjalnego poprzez różne zasiłki i świadczenia uzupełniające niedostatki systemu emerytalno-rentowego oraz innych systemów zabezpieczenia społecznego lub niewystarczające dochody z pracy. Skutkiem działań pomocy społecznej powinno być eliminowanie wykluczenia społecznego oraz usamodzielnianie się jej beneficjentów.

Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując na zasadzie partnerstwa, z podmiotami niepublicznymi, w tym z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi.

7.1. Stacjonarne zakłady pomocy społecznej

7.1. Stationary social welfare facilities

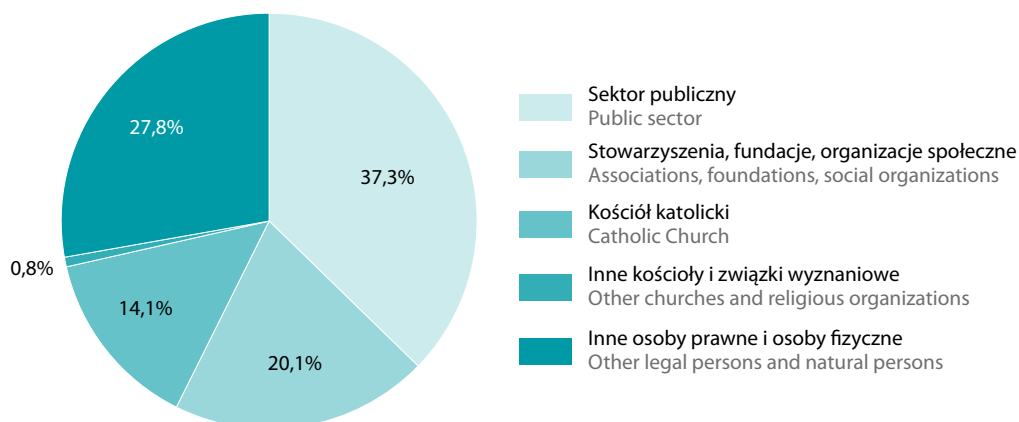
Osoby wymagające wsparcia mogą przebywać w instytucjach świadczących usługi w ramach systemu pomocy społecznej.

Pod koniec 2022 r. funkcjonowały 2 082 **stacjonarne zakłady pomocy społecznej** (o 67 placówek, czyli 3,3% więcej niż w 2021 r. – 2 015), wśród których 43,3% stanowiły domy pomocy społecznej (902), 18,1% to placówki dla osób bezdomnych – schroniska, noclegownie (377), 2,6% – domy dla matek z dziećmi i kobiet w ciąży (54), 36,0% – placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej, stacjonarne środowiskowe domy samopomocy, rodzinne domy pomocy i pozostałe niezaklasyfikowane do powyższych kategorii (749). Ponadto działało 45 filii zakładów¹⁵ (w 2021 r. – 46).

Dla 793 stacjonarnych placówek pomocy społecznej i ich filii organem prowadzącym był samorząd terytorialny – 37,3% (a w przypadku domów pomocy społecznej 68,5%). Pozostałe zakłady prowadzone były m.in. przez: kościoły i związki wyznaniowe, osoby fizyczne, stowarzyszenia, fundacje i inne podmioty (wykres 24).

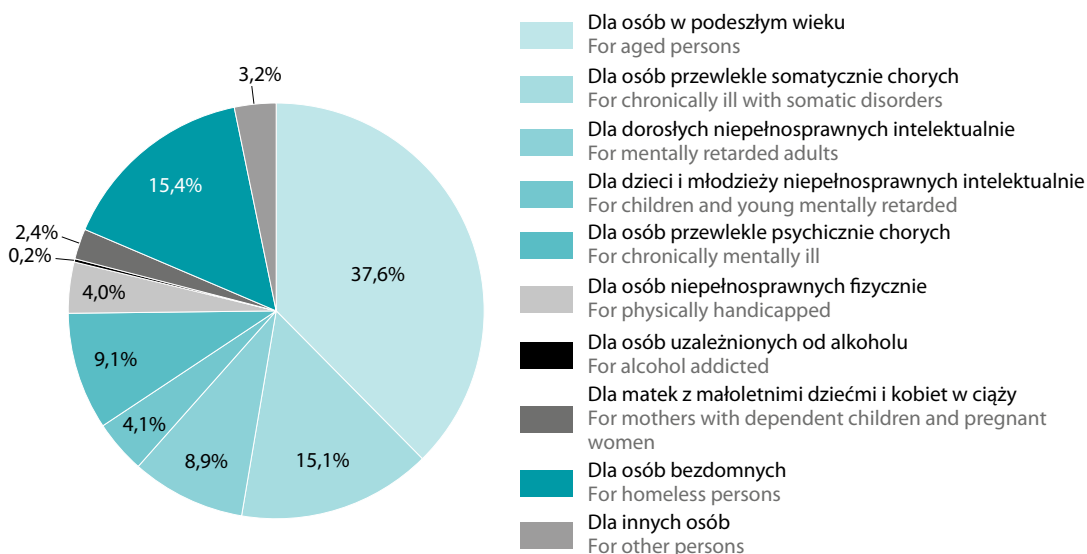
¹⁵ Swoje filie posiadały: domy pomocy społecznej, schroniska dla osób bezdomnych.

Wykres 24. Stacjonarne zakłady pomocy społecznej (łącznie z filiami) według organu prowadzącego w 2022 r.
 Chart 24. Stationary social welfare facilities (including branches) by governing bodies in 2022

Niektóre zakłady świadczą usługi dla różnych grup mieszkańców, posiadają tzw. „oddziały”. Uwzględniając zróżnicowaną działalność skierowaną do poszczególnych grup mieszkańców, możemy mówić o 2 442 takich „miejscach pobytu”¹⁶, spośród których najwięcej przeznaczonych było dla osób w podeszłym wieku (918), dla osób bezdomnych (375) oraz dla osób przewlekle somatycznie chorych (368). Łączny udział 3 wymienionych kategorii stanowił około 2/3 wszystkich miejsc pobytu. Najniższy odsetek, charakteryzował miejsca pobytu dla osób uzależnionych od alkoholu oraz miejsca pobytu dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Wykres 25. „Miejsca pobytu” w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w 2022 r.
 Chart 25. „Places of staying” in stationary social welfare facilities in 2022

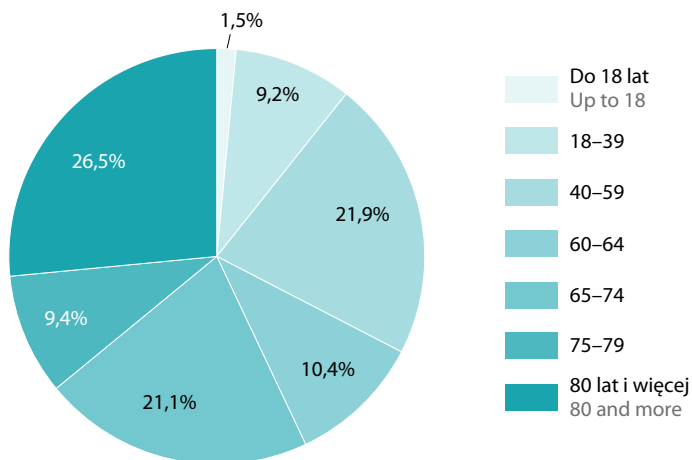
Stacjonarne zakłady pomocy społecznej dysponowały łącznie 131,5 tys. miejsc (o 4,3 tys. więcej niż w 2021 r.). Wskaźnik miejsc na 10 tys. ludności wyniósł 34,8.

¹⁶ Patrz „Podstawowe wyjaśnienia metodologiczne”

Według stanu na 31 grudnia 2022 r. w domach i zakładach pomocy społecznej przebywało 118,8 tys. mieszkańców, tj. o 4,5 tys. więcej niż w roku poprzednim (114,3 tys.). Od 2005 roku liczba pensjonariuszy zakładów stopniowo rosła, z wyjątkiem spadków w latach 2013, 2019 oraz 2020. Kobiety stanowiły 49,4% pensjonariuszy (58,6 tys.). Pod względem struktury według wieku najmniej liczna była grupa osób młodych (do 18 roku życia), stanowiąca 1,5% ogółu mieszkańców (1,8 tys.). Pensjonariusze w wieku 18–39¹⁷ lat stanowili 9,2% (10,9 tys.), osoby w wieku 40–59¹⁸ – 21,9% (26,0 tys.). Największy udział w rozważanej zbiorowości miały osoby liczące co najmniej 60 lat¹⁹ – łącznie 67,4% (80,1 tys.) – wykres 26. Osoby w wymienionych kategoriach wieku w całej populacji Polski stanowiły odpowiednio: 18,4%, 27,7%, 28,0% oraz 25,9%.

Wykres 26. Mieszkańcy stacjonarnych zakładów pomocy społecznej według wieku w 2022 r.

Chart 26. Residents of stationary social welfare facilities by age in 2022

Wśród mieszkańców stacjonarnych zakładów pomocy społecznej największy udział mieli pensjonariusze przebywający w domach i na „oddziałach” dla osób w podeszłym wieku²⁰ – 29,8% (35,3 tys.), przewlekle psychicznie chorych – 19,8% (23,5 tys.) oraz przewlekle somatycznie chorych – 18,2% (21,6 tys.). Strukturę mieszkańców stacjonarnych zakładów pomocy społecznej przedstawiono na wykresie 27.

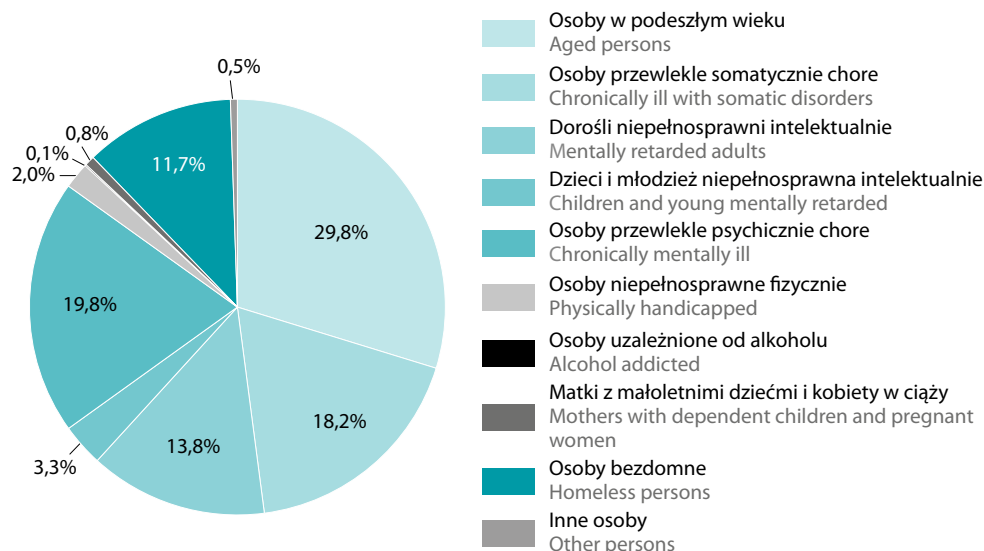
¹⁷ Do 2016 r. kategoria ta obejmowała osoby w wieku 18–40 lat.

¹⁸ Do 2016 r. kategoria ta obejmowała osoby w wieku 41–60 lat.

¹⁹ Do 2016 r. kategoria ta obejmowała osoby liczące co najmniej 61 lat

²⁰ Osoby w podeszłym wieku oznaczają osoby przebywające w placówkach dla osób w podeszłym wieku i nie są one tożsame z liczbą osób w wieku powyżej jakiegś określonej granicy.

Wykres 27. Mieszkańcy stacjonarnych zakładów pomocy społecznej według „oddziałów” w 2022 r.
 Chart 27. Residents of stationary social welfare facilities by “wards” in 2022

Udział procentowy poszczególnych kategorii określono według liczby osób przebywających w domach lub na „oddziałach”. Przykładowo, nazwa oddziału „dla osób w podeszłym wieku” nie oznacza, że znajdują się tam wyłącznie osoby w podeszłym wieku; mogą tam również przebywać osoby młodsze.

The percentage share of particular categories was determined by the number of people staying at home or in “wards”. For example, the name of the ward “for aged persons” does not mean that there are only elderly people there; younger people can also stay there.

Większość osób przebywających w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej (84,4%) uczestniczyła przynajmniej w części w finansowaniu swego pobytu pokrywając koszty z dochodów własnych, np. własnej emerytury, renty, zasiłku stałego, z czego 9,8% z nich pokrywało koszty w pełnej wysokości. Dla 6,6% mieszkańców pobyt opłacany był w całości przez gminę lub budżet państwa, dla 7,5% przez rodzinę, a 1,5% przebywających w omawianych zakładach zwolniono z odpłatności.

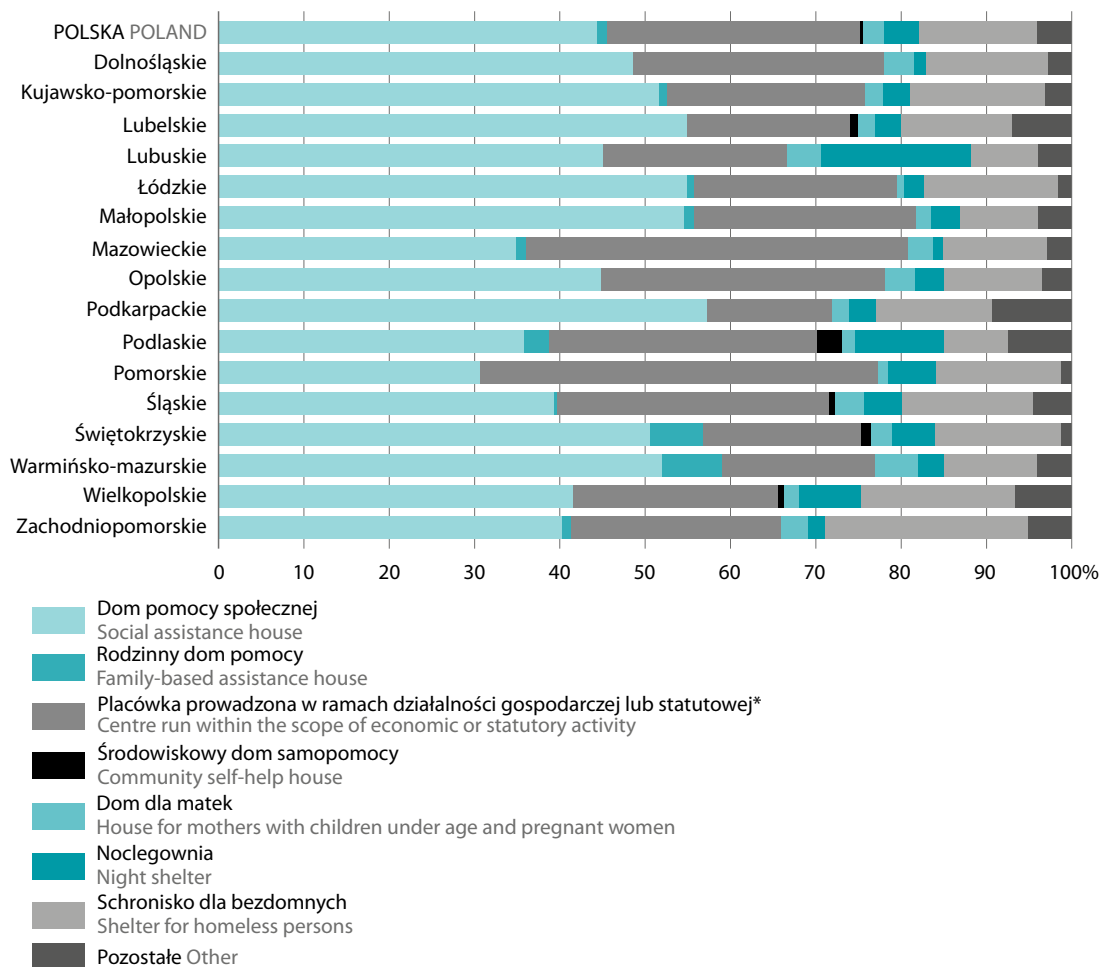
Wśród osób pracujących w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej (niezależnie od formy zatrudnienia), dla których było to główne miejsce pracy (ogółem 68,4 tys. osób), 0,2% stanowili lekarze (0,1 tys.). Dużo więcej zatrudniano pielęgniarek – 5,1 tys. (tj. 7,4% personelu, spośród których 16,1% posiadało tytuł magistra) oraz 1,7 tys. fizjoterapeutów (2,4%, z czego 60,1% z tytułem magistra). 90,0% pracowników omawianych zakładów stanowił personel niemedyczny. Ponadto w opiekę nad mieszkańcami stacjonarnych zakładów pomocy społecznej zaangażowało się 3,2 tys. wolontariuszy.

Nie bez znaczenia na funkcjonowanie zakładów stacjonarnych miał wpływ COVID-19. W ciągu roku u 10,7 tys. mieszkańców (tj. 6,3%) zdiagnozowano COVID-19, z tego 0,3 tys. zmarło. Ponadto u 4 652 pracowników zdiagnozowano COVID-19, co stanowiło 6,8% wszystkich zatrudnionych.

7.1.1. Porównania międzywojewódzkie stacjonarnych zakładów pomocy społecznej

7.1.1.1. Interoivodship comparison of stationary social welfare facilities

Wykres 28. Struktura stacjonarnych zakładów pomocy społecznej (łącznie z filiami) w 2022 r.
Chart 28. Structure of stationary social welfare facilities (including branches) in 2022

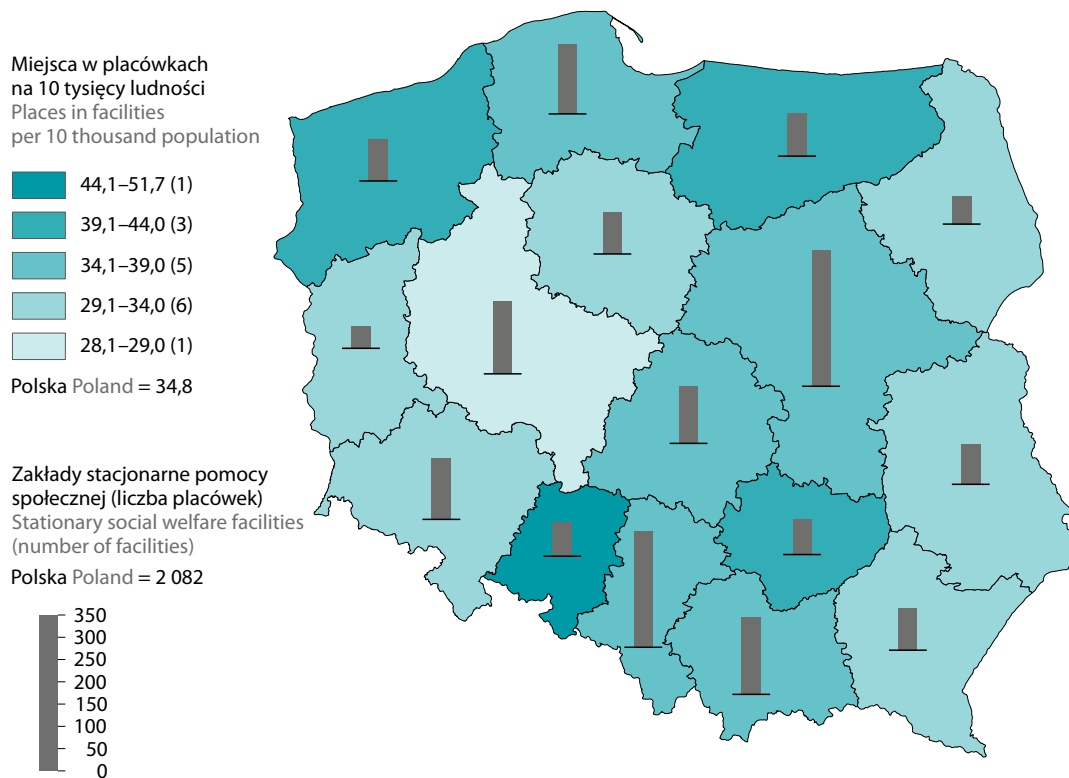

*Placówka zapewniająca całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku w ramach działalności gospodarczej lub statutowej.
Centre ensuring 24-hour care to disabled persons, chronically ill patients, or the elderly within the scope of economic activity or their statutory activity.

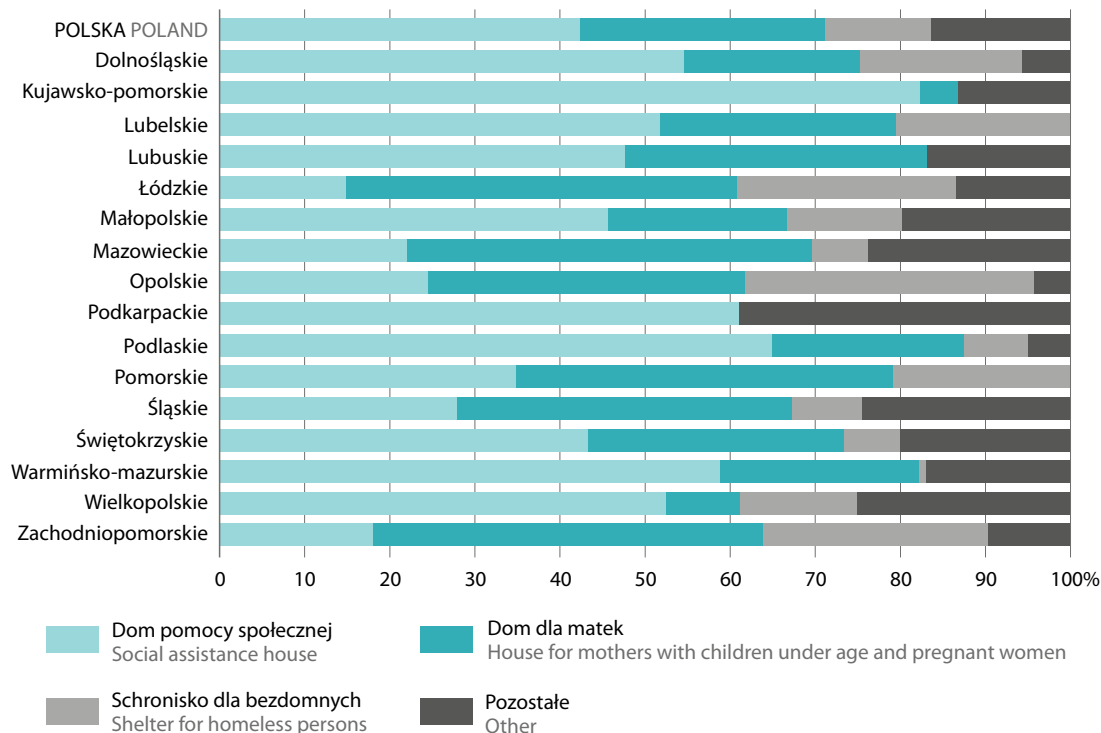
W 7 województwach co najmniej połowę zakładów stacjonarnych stanowiły domy pomocy społecznej. Największy odsetek tego typu placówek odnotowano w województwie podkarpackim (57,3%), a najmniejszy w województwie pomorskim (30,7%). Średnia dla Polski wyniosła 44,4%. Stosunkowo dużo było również placówek dla osób bezdomnych (schronisk dla osób bezdomnych oraz noclegowni) – największy odsetek stanowiły one w województwie zachodniopomorskim (25,8%), a najmniejszy w małopolskim (12,5%), podczas gdy średnia dla Polski wyniosła 17,9%. Strukturę stacjonarnych zakładów pomocy społecznej pokazano na wykresie 28.

Wskaźnik miejsc w zakładach stacjonarnych pomocy społecznej na 10 tys. ludności (mapa 8), kształtujący się powyżej średniej dla Polski (34,8) charakteryzował siedem województw a najwyższy odnotowano w województwie opolskim (51,7).

Mapa 8. Zakłady stacjonarne pomocy społecznej w 2022 r.
 Map 8. Stationary social welfare facilities in 2022

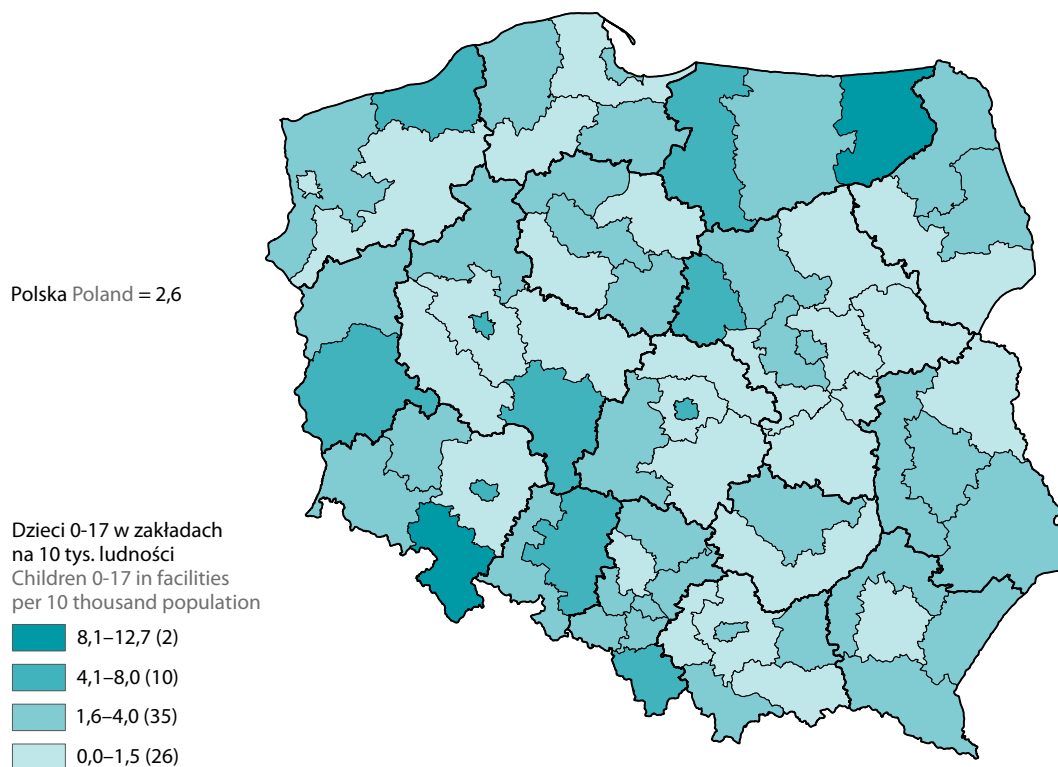
Wykres 29. Dzieci w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w 2022 r.
 Chart 29. Children in stationary social welfare facilities in 2022

We wszystkich województwach niepełnoletni mieszkańcy zakładów stanowili niewielki odsetek (średnia dla kraju wyniosła 1,5%) wszystkich umieszczonych w nich osób od 0,6% w województwie świętokrzyskim do 2,7% w województwie warmińsko-mazurskim. Biorąc pod uwagę wyłącznie zbiorowość niepełnoletnich pensjonariuszy zakładów, najwięcej dzieci przebywało w domach pomocy społecznej oraz domach dla matek (wykres 29). Odsetek dzieci umieszczonych w domach pomocy społecznej wahał się od 82,4% w województwie kujawsko-pomorskim do 14,9% w województwie łódzkim. Udział niepełnoletnich osób w placówkach dla bezdomnych wynosił od 34,0% w województwie opolskim do 0,7% w województwie warmińsko-mazurskim, natomiast w województwach: kujawsko-pomorskim, lubuskim i podkarpackim w tego typu zakładach, nie przebywały osoby do 18 roku życia.

Mapa 9. Dzieci w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej na 10 tys. ludności w wieku 0–17 lat według podregionów w 2022 r.

Map 9. Children in stationary welfare facilities per 10 thousand population aged up to 18 by subregions in 2022

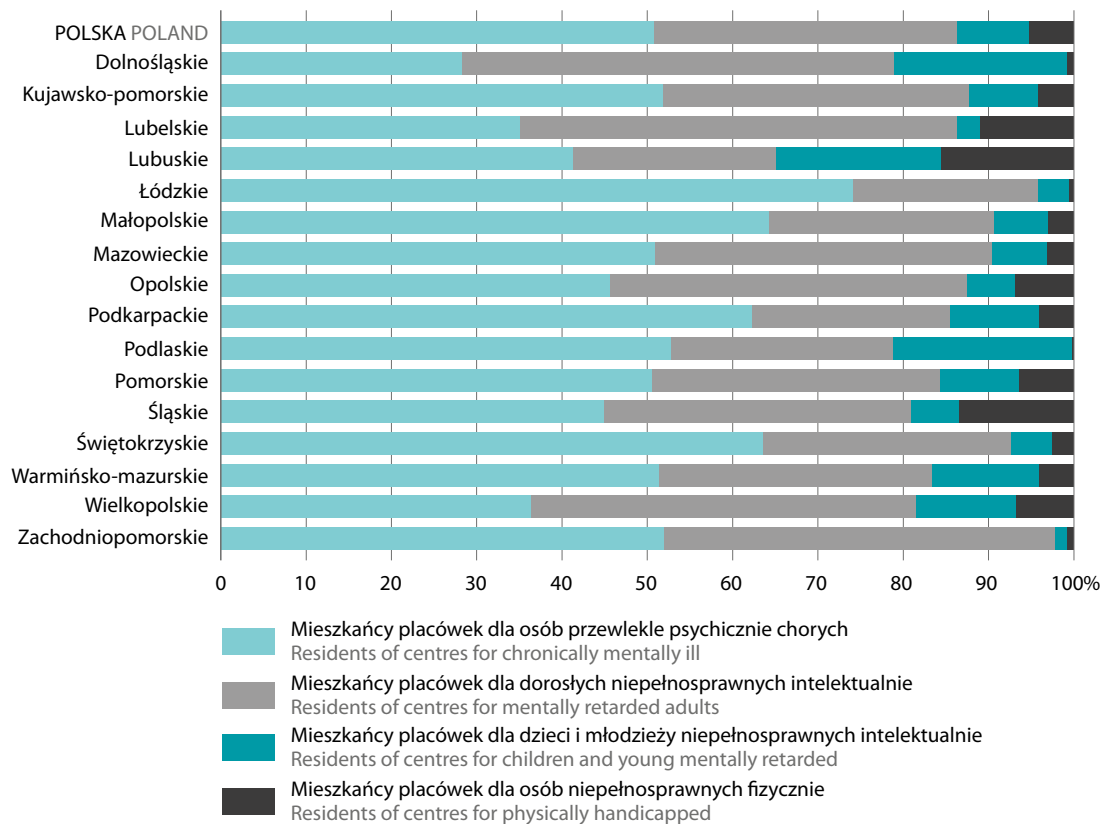

Średnio w Polsce, niespełna troje dzieci (2,6) na 10 tys. ludności w wieku 0–17 lat, przebywało w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej (mapa 9). Najwięcej dzieci na 10 tys. ludności w wieku 0–17 lat (12,7) przebywało w stacjonarnych zakładach pomocy społecznej w podregionie wałbrzyskim. W podregionach: wrocławskim, chojnickim, łódzkim, piotrkowskim, skierniewickim, siedleckim i gdańskim w tego typu placówkach umieszczono wyłącznie osoby pełnoletnie.

Warto zwrócić szczególną uwagę na strukturę mieszkańców zakładów pomocy społecznej z niepełnosprawnościami, wśród których znajdują się: osoby przewlekle psychicznie chore, niepełnosprawne intelektualnie, niepełnosprawne fizycznie (wykres 30). Najwyższy udział w ogólnej liczbie niepełnosprawnych mieszkańców placówek stanowili pensjonariusze zakładów dla osób przewlekle psychicznie chorych (w przypadku czterech województw: łódzkiego, małopolskiego, świętokrzyskiego i podkarpackiego udział przekroczył 60%, natomiast w województwie dolnośląskim udział był najniższy i wyniósł 28,3%). W przypadku mieszkańców zakładów dla osób niepełnosprawnych fizycznie ich udział w ogólnej liczbie mieszkańców placówek dla osób z niepełnosprawnościami, w czterech województwach: podlaskim, zachodniopomorskim, dolnośląskim i łódzkim nie przekroczył 1%, natomiast w województwie lubuskim był najwyższy i stanowił 15,5%.

Wykres 30. Mieszkańcy zakładów stacjonarnych pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie i fizycznie oraz przewlekle psychicznie chorych w 2022 r.

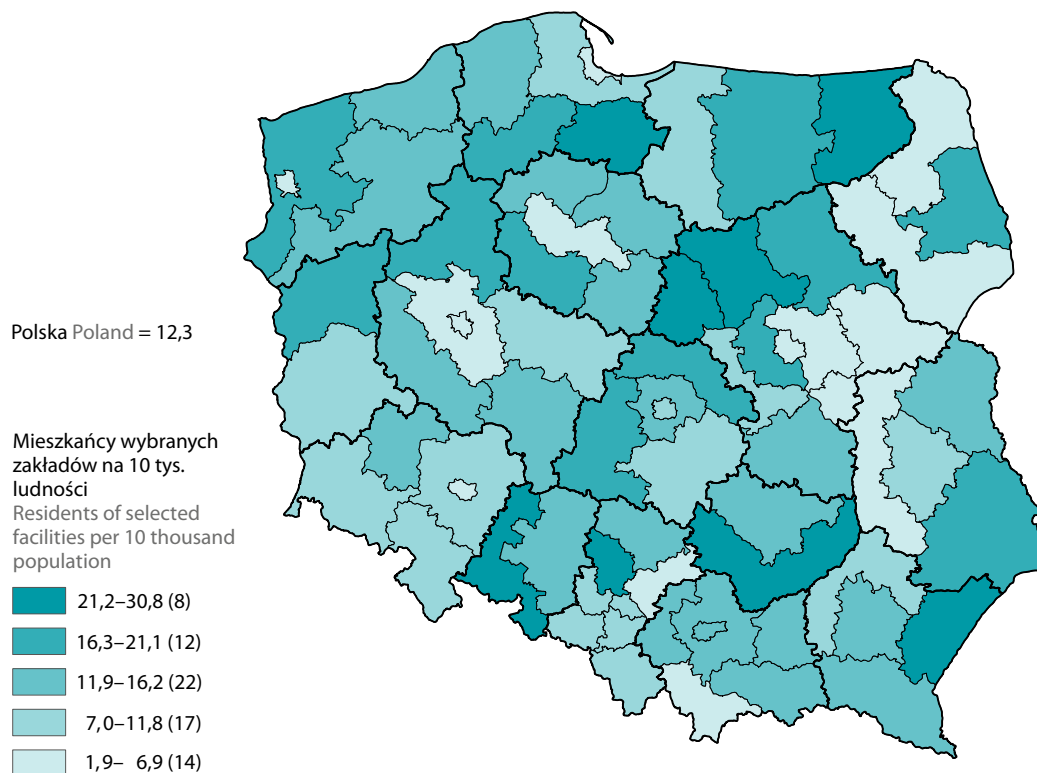
Chart 30. Residents of stationary social welfare facilities for mentally retarded, physically handicapped and chronically mentally ill in 2022

Liczba mieszkańców zakładów stacjonarnych pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych (intelektualnie, fizycznie i przewlekle psychicznie chorych) na 10 tys. ludności była zróżnicowana w poszczególnych podregionach (mapa 10) – średnia dla Polski w 2022 r. wyniosła ponad 12 osób. W dużych miastach Polski, tj. Szczecinie, Wrocławiu, Warszawie i Poznaniu oraz w podregionach: trójmiejskim, poznańskim i sosnowieckim liczba ta kształtowała się poniżej pięciu osób. Najwięcej osób na 10 tys. mieszkańców, tj. powyżej 30, przebywało w tego typu placówkach w podregionach: ełckim i nyskim.

Mapa 10. Mieszkańcy zakładów stacjonarnych pomocy społecznej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie i fizycznie oraz przewlekle psychicznie chorych na 10 tys. ludności w 2022 r.

Map 10. Residents of stationary social welfare facilities for mentally retarded, physically handicapped and chronically mentally ill persons per 10 thousand population in 2022

7.2. Świadczenia pieniężne i niepieniężne w ramach systemu pomocy społecznej²¹

7.2. Monetary and non-monetary benefits in social assistance system

Oprócz stacjonarnych form pomocy społecznej realizowana jest również pomoc środowiskowa²² polegająca na udzielaniu świadczeń pieniężnych i niepieniężnych osobom spełniającym określone kryteria i zakwalifikowanym do otrzymania takiej pomocy w miejscu ich zamieszkania. Zmiany w prawodawstwie dokonane w 2004 r. stworzyły dwa nowe, uzupełniające się, ale odrębne systemy wsparcia, tj. system pomocy społecznej i system świadczeń rodzinnych. Prezentowane dalej dane o formach pomocy dotyczą systemu pomocy społecznej²³.

W 2022 r. świadczenia społeczne w ramach zadań własnych i zadań zleconych jednostkom samorządu terytorialnego przyznano na podstawie decyzji ponad 0,9 mln osób bez względu na liczbę pobieranych świadczeń, ich rodzaj, formę oraz źródło finansowania (o 64,7 tys. osób mniej niż w 2021 r.). Osoby te wchodziły w skład 688,2 tys. rodzin, w których łącznie było 1,4 mln osób.

²¹ Począwszy od 2012 r. zmienił się zakres prezentowanych danych poprzez wyłączenie informacji na temat pomocy społecznej dla rodzin zastępczych oraz rodzinnych i socjalizacyjnych placówek opiekuńczo-wychowawczych, która jest od 2012 r. regulowana przez ustawę o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

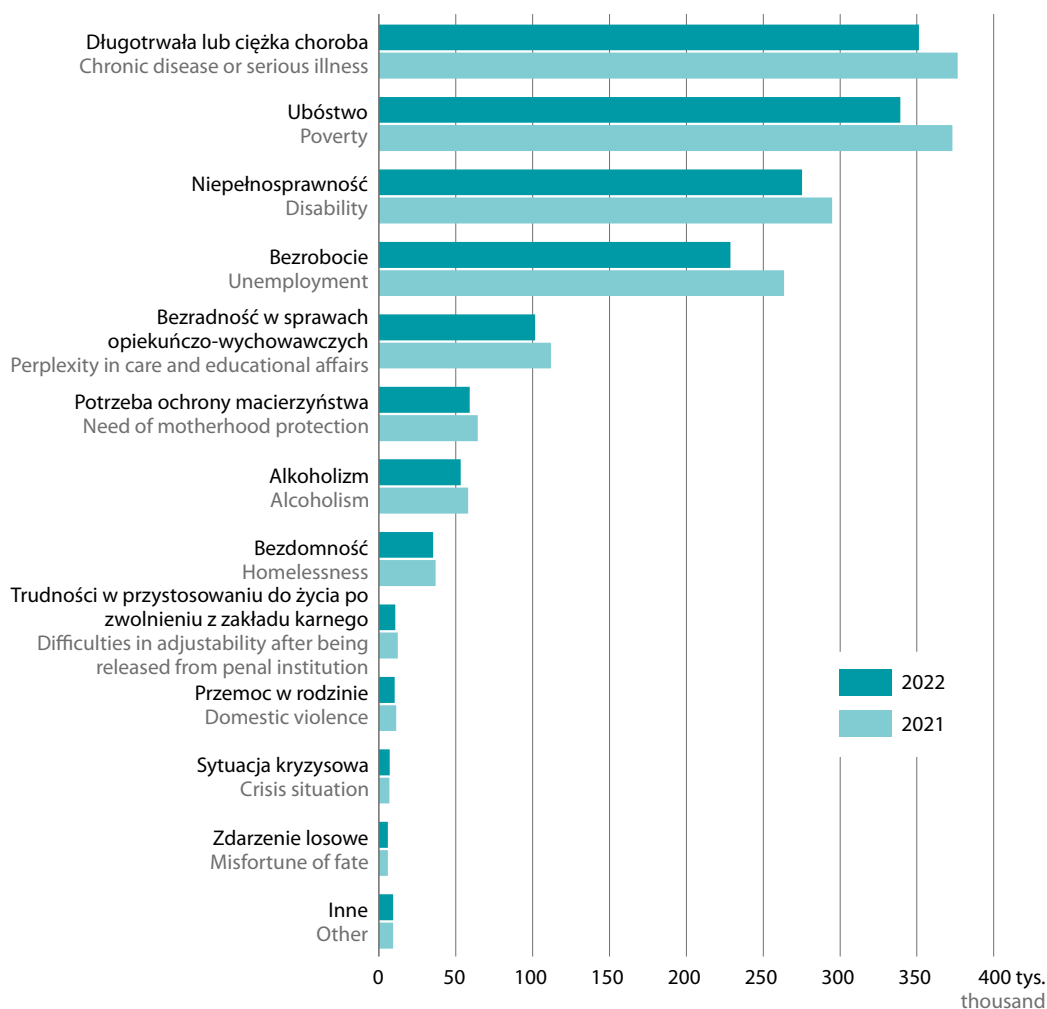
²² Na podstawie wyników badania MRiPS-03 „Sprawozdanie roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za styczeń – grudzień 2022 r.” prowadzonego przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej.

²³ Patrz pkt 2 str. 83.

Wskaźnik osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej wyniósł w skali kraju 241 osób na 10 tys. ludności (w 2021 r. – 257, w 2020 r. – 288), a uwzględniając wszystkie osoby w rodzinach uzyskujących pomoc – 362 osoby na 10 tys. ludności (w 2021 r. – 391, w 2020 r. – 436).

Wykres 31. Liczba rodzin korzystających, na podstawie decyzji, z pomocy środowiskowej według powodów przyznania tej pomocy

Chart 31. Number of families receiving benefits (based on decision) by reasons

Źródło: sprawozdanie MRiPS-03.

Source: annual report MRiPS-03

Jedna rodzina mogła być wykazana kilkakrotnie, jeśli otrzymała pomoc z więcej niż jednego tytułu.

One family could be shown several times if it received help from more than one reason.

Na wykresie 31 przedstawiono liczbę rodzin korzystających z pomocy, według powodów jej przyznania. W kategorii „inne” powody uwzględniono m.in. narkomanię, sieroctwo, klęskę żywiołową lub ekologiczną.

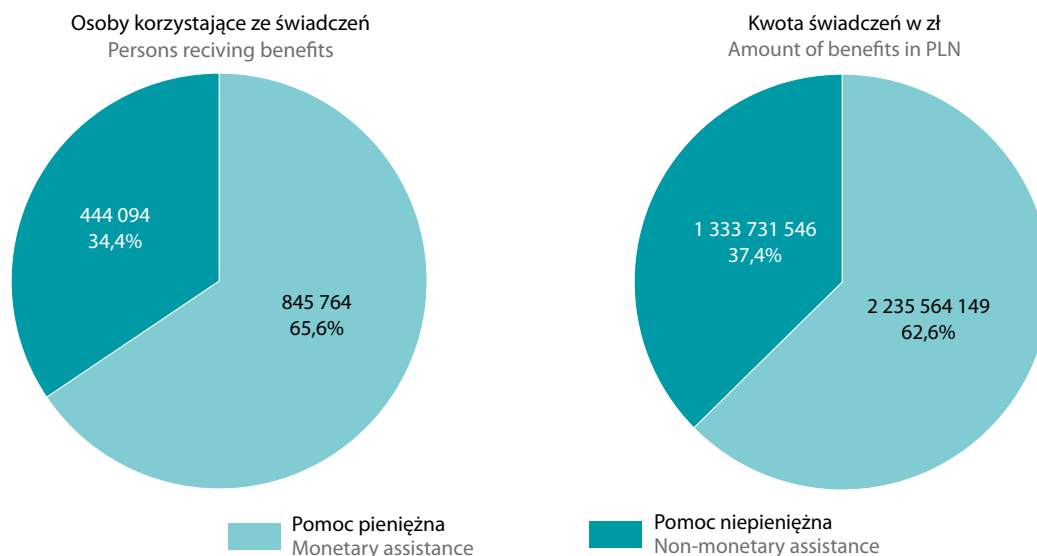
W jednej rodzinie mogło wystąpić kilka przyczyn udzielenia pomocy środowiskowej. W 2022 r. najczęściej pomocy udzielano z powodu:

- długotrwałej lub ciężkiej choroby – 351,3 tys. rodzin, liczących łącznie 0,6 mln osób;
- ubóstwa – było ono przyczyną przyznania świadczenia dla 339,3 tys. rodzin, które łącznie liczyły 0,7 mln osób;
- niepełnosprawności – 275,2 tys. rodzin, które łącznie liczyły 0,4 mln osób;
- bezrobocia – 228,6 tys. rodzin, które łącznie liczyły 0,5 mln osób;
- bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego – 101,7 tys. rodzin, w skład których wchodziło łącznie 0,3 mln osób;
- potrzeby ochrony macierzyństwa – 59,1 tys. rodzin, w skład których wchodziło łącznie 0,3 mln osób.

Środowiskową pomoc pieniężną stanowią między innymi różnego rodzaju zasiłki np.: stałe, okresowe, celowe, pomoc na usamodzielnienie i kontynuowanie nauki, pomoc dla cudzoziemców, natomiast pomoc niepieniężna obejmuje m.in: posiłek, schronienie w placówkach dla bezdomnych, ubranie, sprawienie pogrzebu, usługi opiekuńcze, pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej. Osoby potrzebujące mogły otrzymać pomoc zarówno w formie pieniężnej, jak i niepieniężnej. Zsumowana liczba osób korzystających z obu form pomocy społecznej (wykres 32) wyniosła w 2022 r. – 1,3 mln²⁴ tj. o ponad 0,1 mln mniej niż w 2021 roku (1,4 mln).

Wykres 32. Liczba osób korzystających oraz kwota świadczeń przyznanych na podstawie decyzji według rodzaju pomocy środowiskowej w 2022 r.

Chart 32. Number of persons receiving benefits and amount of benefits (based on decision) by type of assistance in 2022

Źródło: opracowanie własne GUS na podstawie sprawozdania MRIPS-03.

Source: developed by Statistics Poland based on data from MRIPS-03 report.

W 2022 r. świadczenia w formie pieniężnej otrzymało na podstawie decyzji 845,8 tys. osób (w 2021 r. – 955,5 tys.). Zasiłki stałe wypłacane osobom całkowicie niezdolnym do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności przyznano 166,6 tys. osób a zasiłki okresowe – 227,7 tys. osób. Około 62% zasiłków okresowych stanowiły te przyznane z powodu braku możliwości zatrudnienia (140,5 tys. osób), ponad 16% udzielono

²⁴ W przypadku, gdy osoba otrzymała pomoc w formie pieniężnej i niepieniężnej, była liczona podwójnie.

z powodu niepełnosprawności (36,8 tys. osób) oraz prawie 16% świadczeń – z powodu długotrwałej choroby (35,7 tys. osób). Dużą grupę beneficjentów (443,3 tys.) stanowiły osoby korzystające z różnych zasiłków celowych. Były one przyznawane z tytułu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, pokrycia części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne, zakup żywności, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, wykonania drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, pokrycia kosztów pogrzebu. Zasiłki były również przyznawane osobie lub rodzinie, która poniosła straty w wyniku zdarzenia losowego, klęski żywiołowej lub ekologicznej. Pozostałe osoby (8,1 tys.) otrzymały pomoc pieniężną w innych formach.

Świadczenia w formie niepieniężnej przyznano na podstawie decyzji 444,1 tys. osób (w 2021 r. – 447,5 tys.). Był to głównie codzienny gorący posiłek (286,6 tys. osób), usługi opiekuńcze obejmujące zaspokajanie codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, pielęgnację, zapewnienie kontaktów z otoczeniem oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi (122,3 tys. osób), zapewnienie schronienia w noclegowniach, schroniskach i domach dla bezdomnych (27,8 tys. osób), sprawienie pogrzebu zgodnie z wyznaniem zmarłego (5,9 tys. osób), zaopatrzenie w bieliznę, odzież i obuwiu (0,7 tys. osób). Pozostałe osoby (0,9 tys.) otrzymały pomoc niepieniężną w innych formach.

W ramach pomocy społecznej organizowanej i świadczonej przez jednostki samorządu terytorialnego (zadania własne i zlecone), a także realizowanej przez powiatowe centra pomocy rodzinie (zadania własne oraz z zakresu administracji rządowej), na pomoc społeczną w 2022 r. wydano łącznie 3,6 mld zł (o 117,8 mln zł więcej niż w 2021 r.).

Pomoc pieniężna w 2022 r. wyniosła 2,2 mld zł (o 21,0 mln więcej niż w 2021 r.), co stanowiło 62,6% wydatkowanej kwoty ogółem. Z tego na zasiłki stałe przeznaczono 1 015,9 mln zł tj. 45,4% kwoty wydatkowanej na pomoc pieniężną (o 67,9 mln zł więcej niż w 2021 r.), na zasiłki okresowe – 527,0 mln zł (o 4,1 mln zł mniej niż w 2021 r.) na zasiłki celowe – 651,5 mln zł (o 47,2 mln zł mniej niż w 2021 r.), a na pozostałe formy pomocy pieniężnej – 41,2 mln zł.

W ramach pomocy niepieniężnej na świadczenia wydano ok. 1,3 mld zł, tj. 37,4% kwoty ogółem (o 96,7 mln zł więcej niż w 2021 r.). Na usługi opiekuńcze wraz ze specjalistycznymi usługami opiekuńczymi wydatkowano kwotę 871,8 mln zł tj. 65,4% kwoty wydatkowanej na pomoc niepieniężną (o 21,4 mln zł więcej niż w 2021 r.). Na zapewnienie posiłków przeznaczono 275,9 mln zł tj. 20,7% kwoty wydatkowanej na pomoc niepieniężną (o 51,6 mln zł więcej niż w 2021 r.). Na zapewnienie schronienia wydano 166,6 mln zł (o 22,3 mln zł więcej niż w 2021 r.), na sprawienie pogrzebu 18,5 mln zł (o 1,7 mln zł więcej niż w 2021 r.), natomiast na ubranie wydatkowano 0,1 mln zł (o 0,1 mln zł mniej niż w 2021 r.), a na pozostałe formy pomocy niepieniężnej – 0,7 mln zł.

7.2.1. Porównania międzywojewódzkie świadczeń pomocy społecznej²⁵

7.2.1.1. Intergovernmental comparison of social assistance benefits

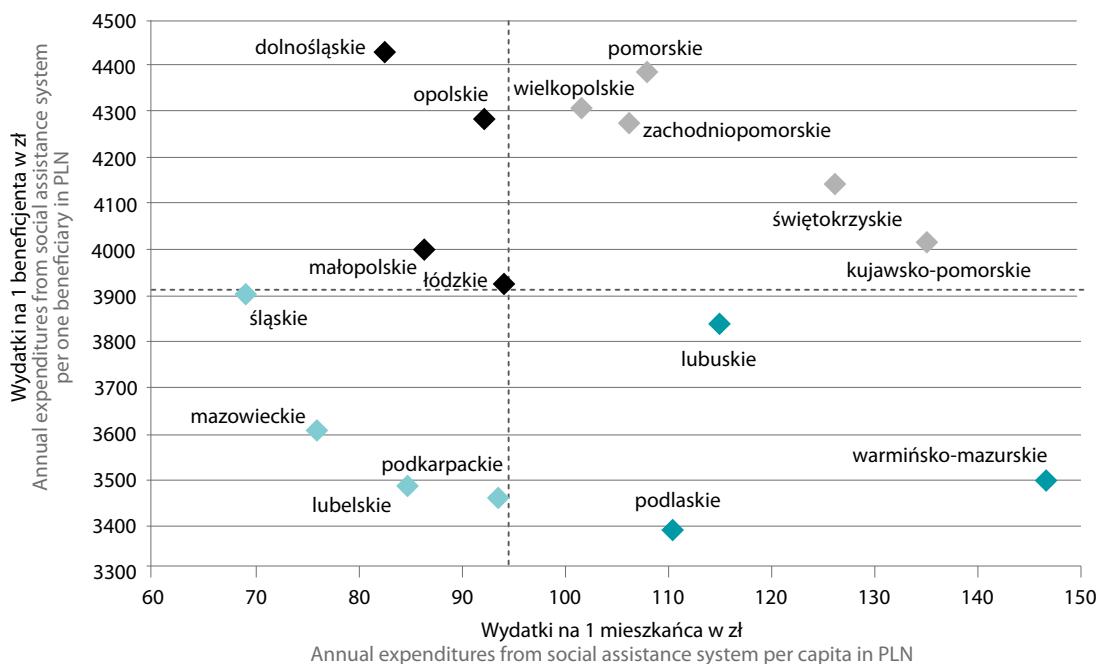
Celem niniejszego rozdziału jest charakterystyka województw pod względem pomocy społecznej, udzielonej w 2022 r. przez zlokalizowane na ich terenie ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie. Wyniki analiz skali poniesionych wydatków oraz rozmieszczenia beneficjentów zostały wzbogacone o porównania z sytuacją w latach 2010–2021.

Na wykresie 33 podzielono województwa na cztery grupy, porównując roczne kwoty wydatków z systemu pomocy społecznej w przeliczeniu na jednego beneficjenta oraz na jednego mieszkańca z odpowiednimi średnimi krajowymi wydatków (które w 2022 r. były równe odpowiednio: 3 922 zł oraz 94 zł).

²⁵ Niniejsza analiza została opracowana na podstawie danych zbiorczych ze sprawozdań resortowych MRiPS-03 za okres I–XII 2022 r., które sporządzają ośrodki pomocy społecznej i powiatowe centra pomocy rodzinie. Ludność wg miejsca zamieszkania i stanu w dniu 30 VI 2022 r. została ustalona na podstawie danych zamieszczonych w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Wykres 33. Wydatki roczne z systemu pomocy społecznej na jednego beneficjenta i na jednego mieszkańca według województw w 2022 r.

Chart 33. Annual expenditures from social assistance system per one beneficiary and per capita by voivodships in 2022

Uwaga. Bez odpłatności gmin za pobyt w domach pomocy społecznej.

Note. Excluding payment of gminas for staying in social welfare houses.

Źródło: opracowanie US w Krakowie na podstawie danych Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

Source: developed by the Statistical Office in Cracow based on data from the Ministry of Family and Social Policy.

Cztery województwa należące do pierwszej grupy (lubelskie, mazowieckie, podkarpackie, śląskie) charakteryzowały niższe niż przeciętne w Polsce kwoty udzielonej pomocy zarówno na jednego mieszkańca (od 69 zł w województwie śląskim do 93 zł w województwie podkarpackim), jak i na jednego beneficjenta (od 3 466 zł w województwie podkarpackim do 3 908 zł w województwie śląskim).

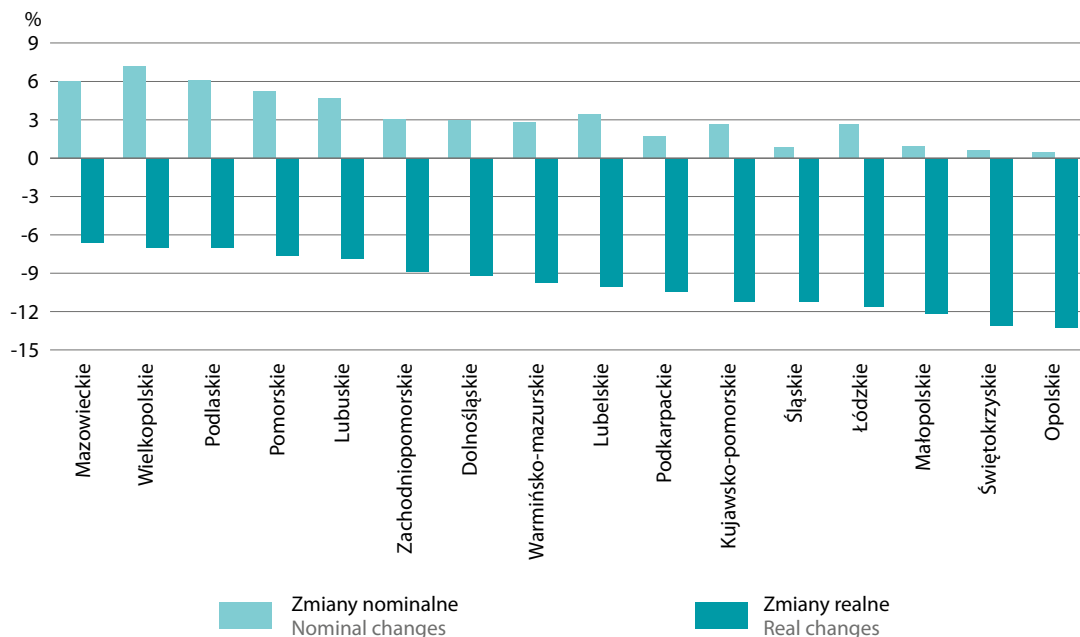
Drugą grupę utworzyły 3 województwa: lubuskie, podlaskie i warmińsko-mazurskie, w których średnie kwoty przypadające na jednego mieszkańca były wyższe od średniej dla Polski, ale beneficjenci otrzymali pomoc o wartości niższej niż przeciętna dla całego kraju. Najbardziej wyróżniało się w tej grupie województwo warmińsko-mazurskie ze względu na najwyższą średnią kwotę wydatków przypadającą na jednego mieszkańca równą 146 zł, przy średniej wartości wsparcia udzielonego jednemu beneficjentowi wynoszącej 3 504 zł.

W 4 województwach, które utworzyły trzecią grupę (dolnośląskim, łódzkim, małopolskim, opolskim), kwoty pomocy społecznej na jednego mieszkańca były niskie (między 82 zł w województwie dolnośląskim a 94 zł w województwie łódzkim). Z drugiej strony osoby uprawnione, mieszkające w tych województwach, otrzymały pomoc o przeciętnej wartości powyżej średniej dla Polski: od 3 935 zł w województwie łódzkim do 4 432 zł w województwie dolnośląskim.

Czwarta grupa odznaczała się najwyższymi wartościami obu wskaźników. Należały do niej 5 województw: kujawsko-pomorskie, pomorskie, świętokrzyskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie. W tej grupie województwo kujawsko-pomorskie charakteryzowało się najniższą kwotą pomocy w przeliczeniu na jednego beneficjenta (4 020 zł), a województwo pomorskie – kwotą najwyższą (4 381 zł). W przypadku wydatków na jednego mieszkańca wartości skrajne wystąpiły dla województw: wielkopolskiego (101 zł) oraz kujawsko-pomorskiego (135 zł).

Wykres 34. Nominalne i realne zmiany wydatków z systemu pomocy społecznej między 2022 r. a 2021 r. według województw

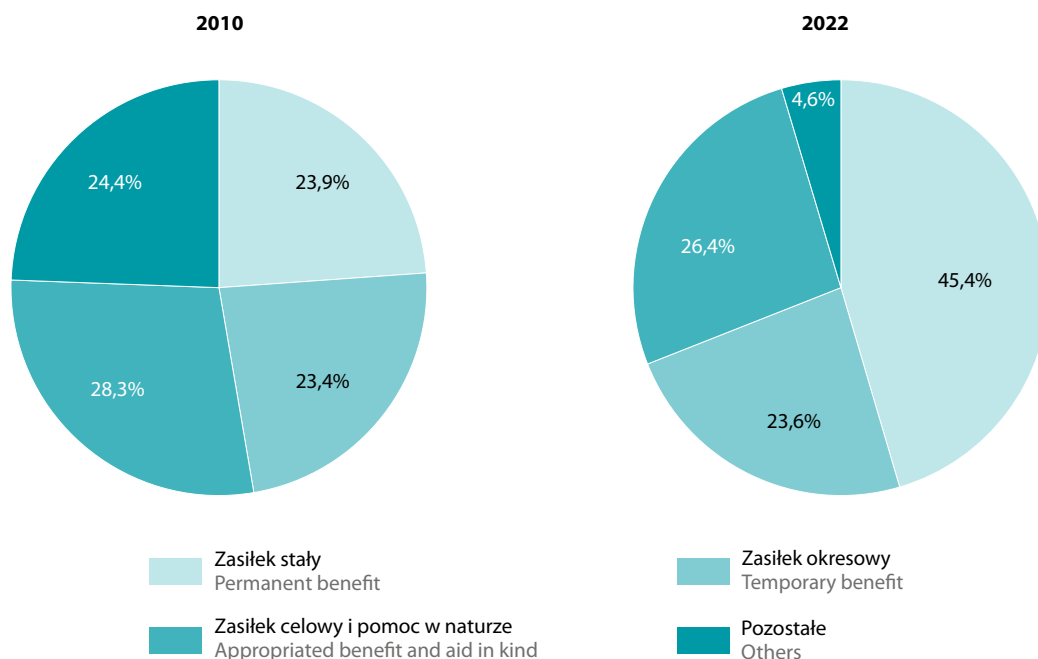
Chart 34. Nominal and real changes of expenditures from social assistance system between 2022 and 2021 by voivodships

Widoczne jest silne zróżnicowanie zmian wysokości wydatków na świadczenia pomocy społecznej w województwach. W 2022 r. we wszystkich województwach suma wydatków była wyższa niż w roku poprzednim, a największy wzrost odnotowano w województwie wielkopolskim (o 7,2%). W następnej kolejności wzrost dotyczył województwa podlaskiego (o 6,1%) i mazowieckiego (o 6,0%). Najniższy wzrost wydatków na świadczenia wystąpił w województwie opolskim (o 0,4%).

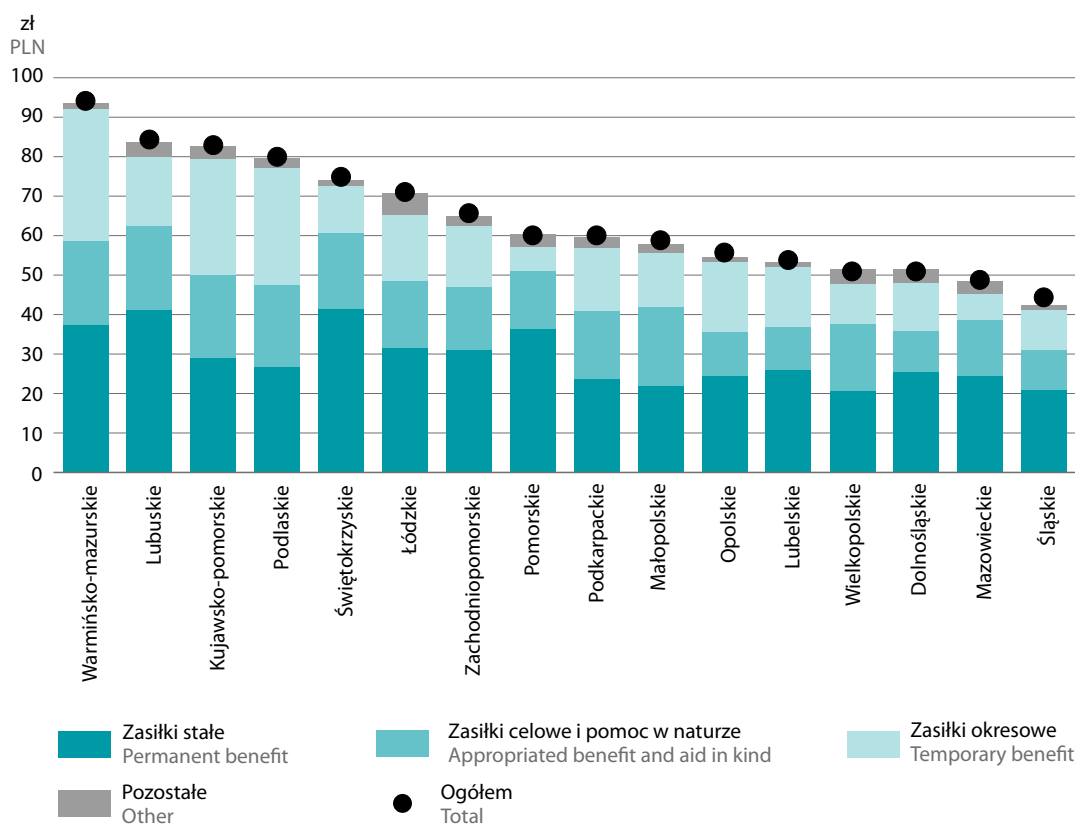
Uwzględnienie wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych, który w 2022 r. wahał się w województwach między 113,1 a 116,1 – prowadzi do odmiennych wyników. Wskazują one na realny spadek wydatków we wszystkich województwach. Najniższy realny spadek wydatków pomimo wyższych nominalnych kwot świadczeń w 2022 r. w porównaniu z rokiem poprzednim dotyczył województwa mazowieckiego (o 6,6%). Natomiast najwyższy realny spadek wydatków cechował województwo opolskie (o 13,3%). W pozostałych województwach realny spadek wydatków wyniósł między 7,0% a 13,1%.

Wykres 35. Struktura wydatków na świadczenia pieniężne
 Chart 35. Structure of expenditures on monetary benefits

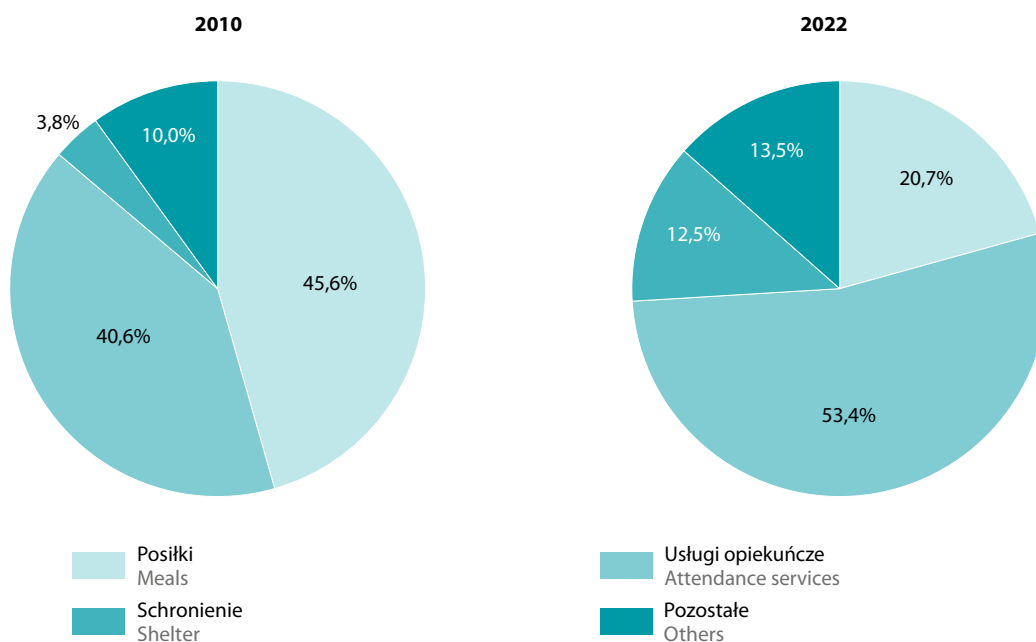
W latach 2010–2022 struktura wydatków na świadczenia pieniężne zmieniała się. Początkowo zasiłki (stałe, okresowe, celowe i w naturze) stanowiły około 75% wszystkich świadczeń pieniężnych, a od 2012 r. ich udział zwiększył się do ponad 90%. W 2022 r. w Polsce przeznaczono na nie 95,4% kwoty wydanej na wszystkie świadczenia pieniężne, a ich udział w województwach wahał się od 92,3% w województwie łódzkim do 98,4% w województwie warmińsko-mazurskim. W latach 2013–2019 udział zasiłków okresowych spadał przy jednoczesnym wzroście udziału zasiłków stałych. Od 2020 r. nastąpiła zmiana w obu przypadkach, ponieważ udział zasiłków okresowych ustabilizował się na poziomie około 24%, a udział zasiłków stałych oscylował pomiędzy 42,8% a 45,4%. Mimo zmian w strukturze wydatków na świadczenia pieniężne, zasiłek stały stanowił największą część środków finansowych w latach 2015–2022.

Wykres 36. Wydatki na świadczenia pieniężne na jednego mieszkańca według województw w 2022 r.
 Chart 36. Expenditure on monetary benefits per capita by voivodships in 2022

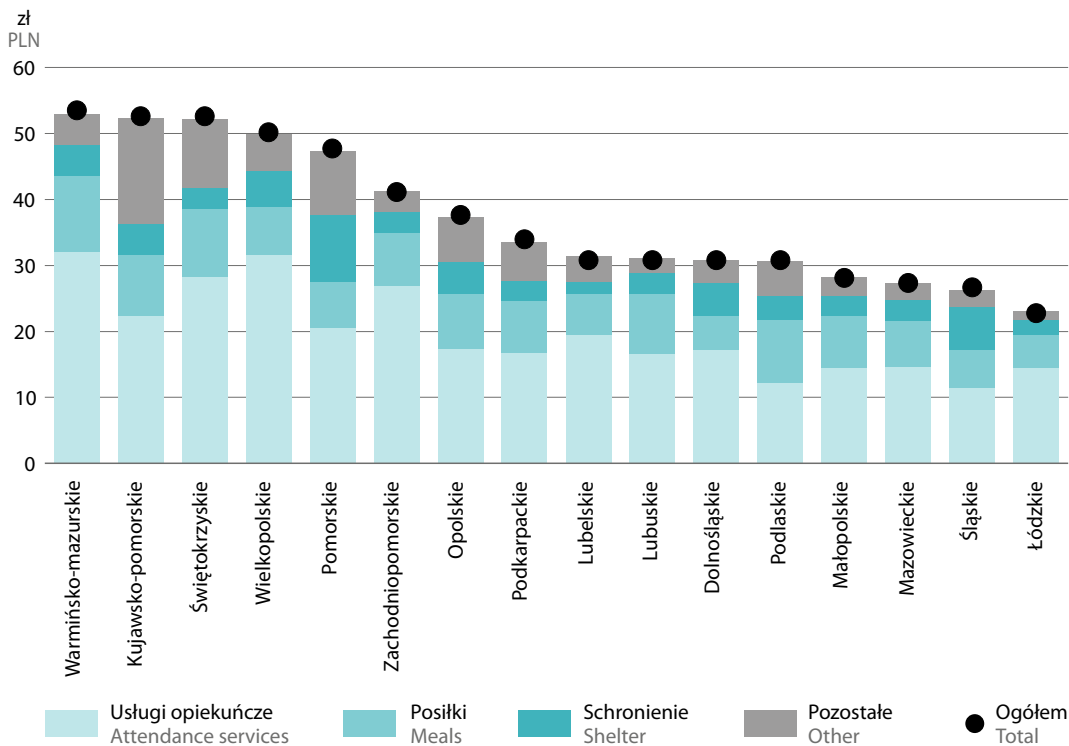
W 2022 r. w przeliczeniu na jednego mieszkańca wydatki na świadczenia w formie pieniężnej były najwyższe w województwie warmińsko-mazurskim i wyniosły średnio 94 zł, natomiast najniższe w województwie śląskim – 43 zł. W 4 województwach: lubuskim, kujawsko-pomorskim, łódzkim, i wielkopolskim wydano ponad 16 mln zł na zasiłki celowe związane z klęskami żywiołowymi, które stanowiły około 85% ogólnej kwoty wydatków na te świadczenia pieniężne w Polsce. W 2022 r. wystąpiły potężne burze z wichurami i trąbami powietrznymi, które okazały się główną siłą niszczącą w tych województwach, uszkadzając dachy budynków i dewastując samochody.

Wykres 37. Struktura wydatków na świadczenia niepieniężne
 Chart 37. Structure of expenditures on non-monetary benefits

Na pomoc niepieniężną składają się przede wszystkim posiłki i usługi opiekuńcze (wykres 37). W latach 2010-2022 wydatki na te świadczenia łącznie, miały najwyższy udział w wydatkach na pomoc niepieniężną – w 2010 r. stanowiły 86,2% a w 2022 r. – 74,1%. Jednocześnie ponad 2-krotnie spadł udział wydatków na posiłki (z 45,6% w 2010 r. do 20,7% w 2022 r.), podczas gdy zwiększała się część przeznaczona na usługi opiekuńcze (z 40,6% w 2010 r. do 53,4% w 2022 r.). Odnotowano również ponad 3-krotny wzrost odsetka wydatków na schronienie (z 3,8% w 2010 r. do 12,5% w 2022 r.).

Wykres 38. Wydatki na świadczenia niepieniężne na jednego mieszkańca według województw w 2022 r.
 Chart 38. Expenditure on non-monetary benefits per capita by voivodships in 2022

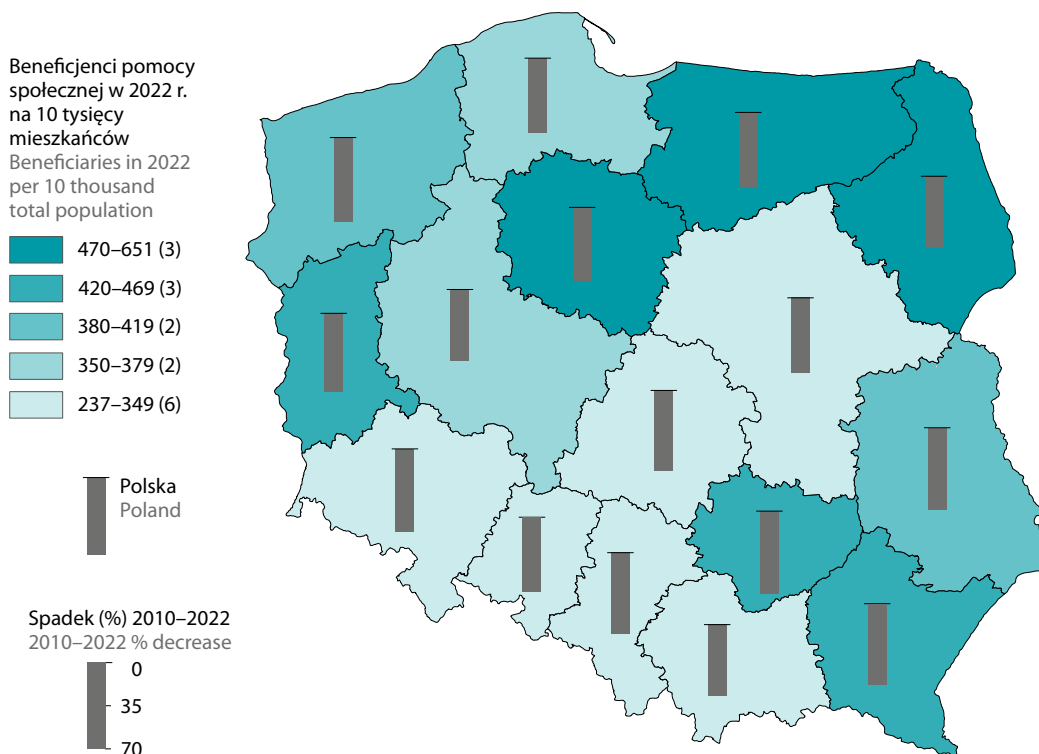

W przypadku świadczeń niepieniężnych najwyższe kwoty w przeliczeniu na jednego mieszkańca – przedstawione na wykresie 38 – odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim (53 zł). Na drugim krańcu osi wydatków znalazło się województwo łódzkie, w którym analogiczne sumy były blisko dwa i pół razy niższe (23 zł).

Posiłki przyznawano przede wszystkim dzieciom, które stanowiły od 65,3% wszystkich beneficjentów posiłków w województwie opolskim do 93,7% w województwie podkarpackim.

Rozmieszczenie beneficjentów w województwach w 2022 r. było istotnie zróżnicowane. Wskaźnik liczby osób, którym przyznano decyzją świadczenie, na 10 tys. mieszkańców (dla Polski wynoszący 241 osób) był najwyższy w województwie warmińsko-mazurskim i wyniósł 418 osób a najniższy w województwie śląskim (176 osób) oraz w województwie dolnośląskim (186 osób). W pozostałych województwach wartość wahała się od 209 osób w województwie mazowieckim do 336 w województwie kujawsko-pomorskim.

Mapa 11. Beneficjenci pomocy społecznej wraz z członkami ich rodzin
 Map 11. Social assistance beneficiaries with family members

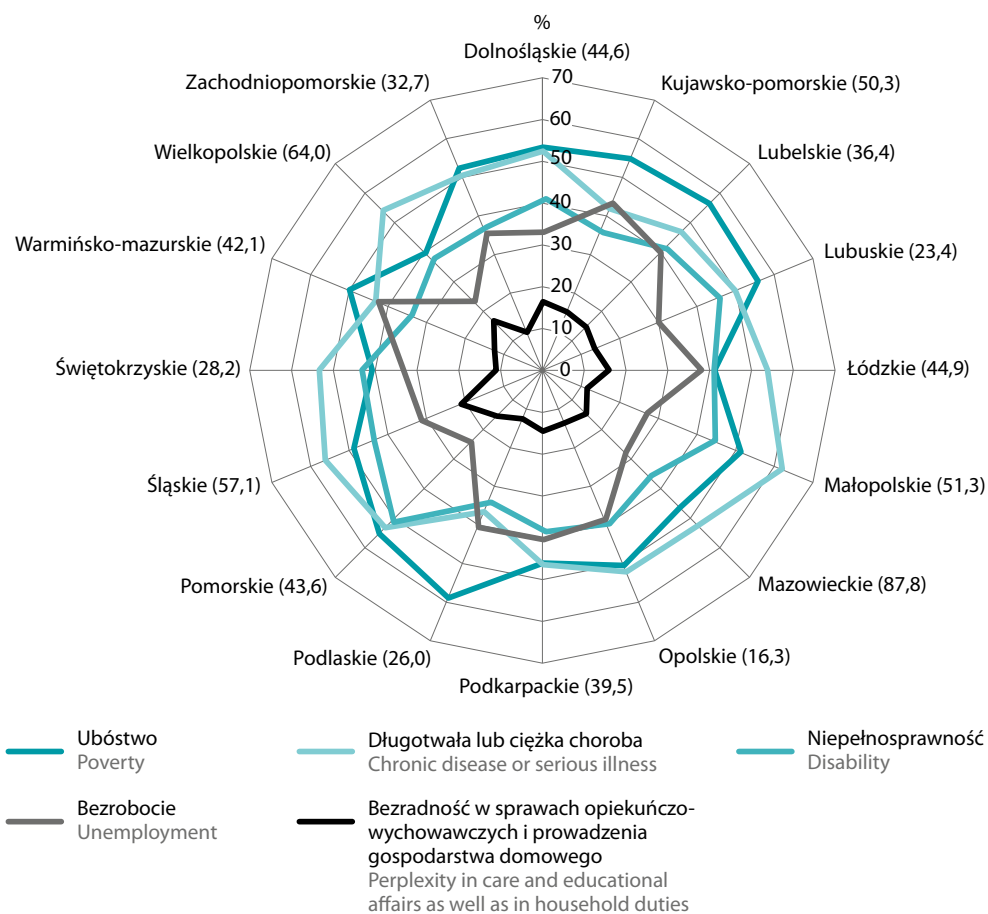

Łączna liczba beneficjentów może być rozumiana dwojako. Po pierwsze, jako liczba osób, którym przyznano świadczenie. W drugim przypadku uwzględnia się również wszystkich członków rodzin osób, do których była adresowana pomoc. Wynika to z faktu, że świadczenia pomocy społecznej są przyznawane między innymi w oparciu o analizę sytuacji materialnej wnioskodawcy i osób mu najbliższych. Tym samym zakłada się, że wsparcie społeczne wpływa na sytuację bytową wszystkich członków rodziny. Najwyższy wskaźnik świadczeniobiorców rozumianych w ten sposób, przypadających na 10 tys. mieszkańców, odnotowano w województwie warmińsko-mazurskim, gdzie wyniósł on 651 (mapa 11). Oznacza to, że z pomocy skorzystał co piętnasty mieszkaniec. Wartość tego wskaźnika przekraczającą 500 odnotowano również w województwie kujawsko-pomorskim (533). Najniższy wskaźnik charakteryzował województwo śląskie (237).

W okresie analizowanych lat 2010–2022 zaobserwowano zmniejszenie liczby beneficjentów oraz członków ich rodzin z 3 681,5 tys. do 1 370,1 tys. (o 62,8%). Największy spadek (o 68,6%) wystąpił w województwie zachodniopomorskim, w którym liczba beneficjentów oraz członków ich rodzin zmalała z 199,5 tys. do 62,7 tys. Najmniejsza zmiana (o 57,9%) miała miejsce w województwach: małopolskim oraz podlaskim, w których liczba beneficjentów oraz członków ich rodzin zmniejszyła się odpowiednio z 259,4 tys. do 109,1 tys. oraz z 134,5 tys. do 56,6 tys.

Wykres 39. Rodziny beneficjentów pomocy społecznej według przyczyn ubiegania się o pomoc oraz według województw w 2022 r.

Chart 39. Families of beneficiaries of social assistance by causes of applying for help in voivodships in 2022

Uwaga. W nawiasach podano ogólną liczbę rodzin beneficjentów w tysiącach.

Note. Total number of families of beneficiaries in brackets in thousand.

Źródło: opracowanie US w Krakowie na podstawie danych Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

Source: developed by the Statistical Office in Cracow based on data from the Ministry of Family and Social Policy.

Procentowy udział rodzin otrzymujących pomoc według najczęściej występujących przyczyn w ogólnej liczbie rodzin beneficjentów każdego województwa zaprezentowano na wykresie 39²⁶. Największa część rodzin beneficjentów deklarowała, że powodem, dla którego potrzebują pomocy, była w 2022 r. długotrwała lub ciężka choroba. W województwach: dolnośląskim, kujawsko-pomorskim, lubelskim, lubuskim, podlaskim, pomorskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim ubóstwo było najczęstszą przyczyną ubiegania się o pomoc. W województwie świętokrzyskim rodziny częściej wskazywały jako kolejny powód nie ubóstwo a niepełnosprawność. W 14 województwach jako przyczynę ubiegania się o pomoc częściej niż brak pracy podawano długotrwałą lub ciężką chorobę, a największa różnica wskazań wystąpiła w województwie małopolskim (35,0 p. proc.). Dodatkowo niepełnosprawność była deklarowana częściej niż bezrobocie w 12 województwach z województwem pomorskim na czele (różnica o 27,0 p. proc.).

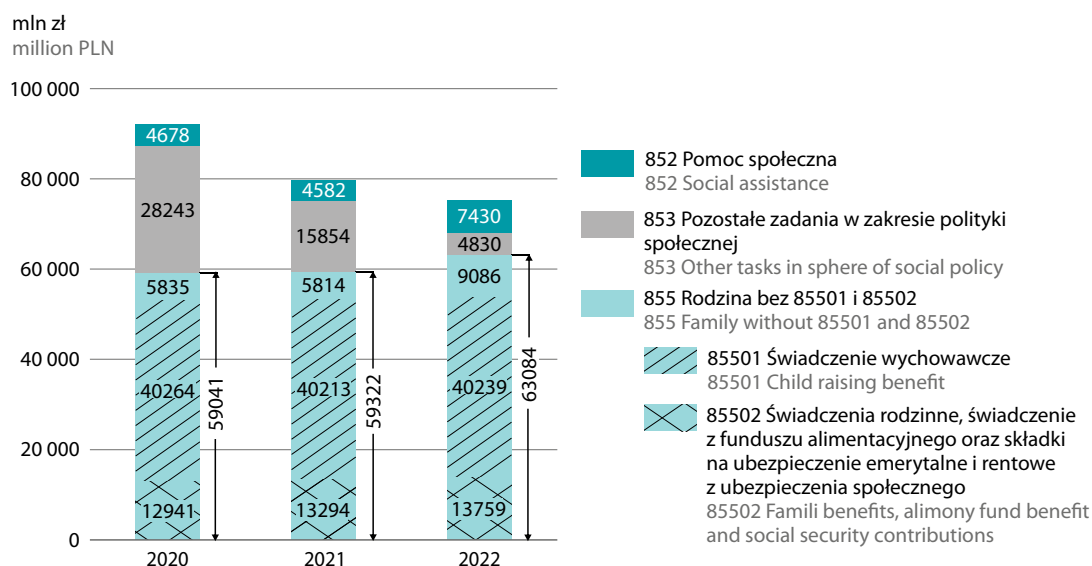
²⁶ Jedna rodzina mogła wskazać więcej niż jedną przyczynę ubiegania się o pomoc.

7.3. Wydatki budżetu państwa w działach klasyfikacji budżetowej: „852 Pomoc społeczna”, „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” i „855 Rodzina”

7.3. Expenditures of the state budget in budget classification: “852 Social assistance”, “853 Other tasks in sphere of social policy”, “855 Family”

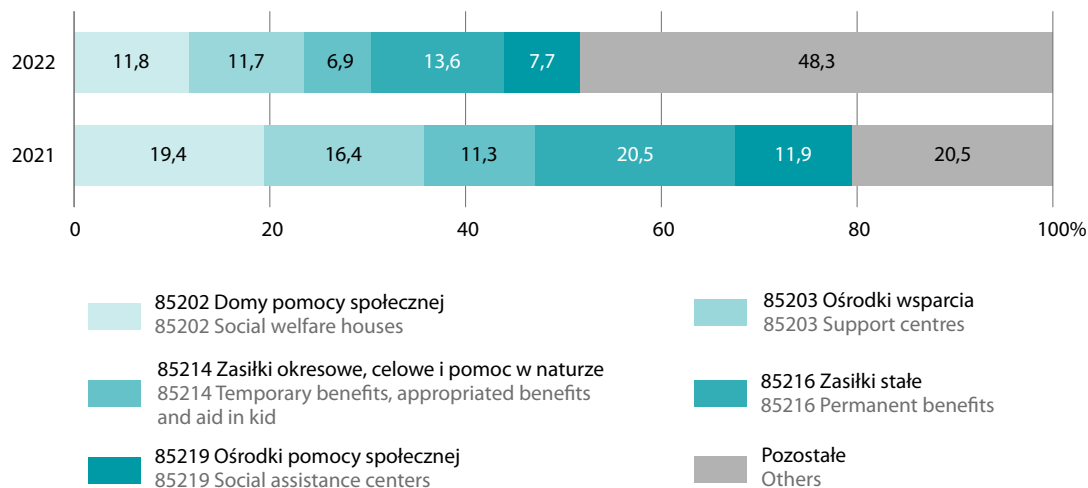
W 2022 r. łączna kwota wydatków z budżetu państwa w działach: 852, 853 i 855 wyniosła 75 344 mln zł, czyli 14,6% ogółu wydatków budżetu (15,5% w 2021 r.). Rozdysponowano o 4 413 mln zł (o 5,5%) mniej niż w 2021 r. Spadek ten związany był z przekazaniem z budżetu państwa niższej dotacji na działalność Funduszu Solidarnościowego oraz Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Zmiana poziomu wydatków wiąże się z opisanym w poprzednich rozdziałach zmniejszeniem liczby beneficjentów pomocy społecznej oraz liczby rodzin korzystających ze świadczeń rodzinnych. Struktura wydatków z budżetu państwa w działach: 852, 853 i 855 została przedstawiona na wykresie 40. W 2022 r. z wydatków w działach „852 Pomoc społeczna”, „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” oraz „855 Rodzina” na 1 mieszkańca Polski przypadało łącznie średnio 1 992 zł, wobec 2 099 zł w 2021 r.

Wykres 40. Wydatki z budżetu państwa w dziale 852, 853 i 855^a
Chart 40. Expenditures of the state budget in budget divisions: 852, 853 and 855^a

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.
Source: data of the Ministry of Finance.
a Dział 855 wprowadzony od 1 stycznia 2017 r. (Dz.U. z 2016 r. poz. 1121).
a Since January 1, 2017 includes budget division 855 (Journal of Laws 2016, item 1121).

Wykres 41. Struktura wydatków z budżetu państwa w dziale 852
Chart 41. Structure of state budget expenditures in budget division 852

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.
 Source: data of the Ministry of Finance.

W dziale „852 Pomoc społeczna” wydatki wyniosły 7 430 mln zł i były o 2 848 mln zł (o 62,2%) wyższe niż w 2021 r. Wydatki na zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (za osoby, które rezygnują z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny) wyniosły 511 mln zł (o 7 mln zł mniej, niż w 2021 r.). Z kolei wyższe niż przed rokiem (o 68 mln zł) były wydatki na zasiłki stałe – 1 008 mln zł, wobec 940 mln zł w 2021 r.

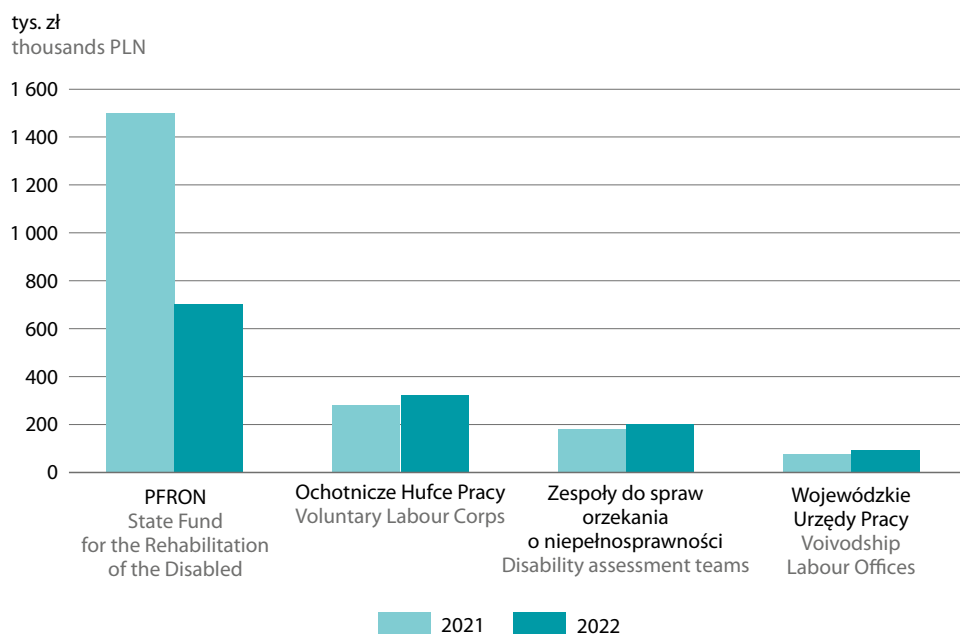
W 2022 r. na finansowanie domów pomocy społecznej przekazano 875 mln zł (o 14 mln zł mniej, niż w 2021 r.), natomiast zwiększyły się wydatki na ośrodki wsparcia oraz usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, na które wydatkowano odpowiednio – 866 mln zł (o 114 mln zł więcej) i 198 mln zł (o 21 mln zł więcej).

Wzrosły również o 26 mln zł wydatki na ośrodki pomocy społecznej (571 mln zł) i o 40 mln zł wydatki przeznaczone na pomoc dla cudzoziemców (132 mln zł).

W rozdziale 85295 wydatki na pozostałą działalność – na dotacje celowe przekazywane z budżetu państwa na realizację zadań bieżących z zakresu administracji rządowej oraz innych zadań zleconych gminie ustawami w 2022 r. wyniosły 2,6 mld zł.

W 2022 r. z wydatków w dziale „852 Pomoc społeczna” na 1 mieszkańca Polski przypadało średnio 196 zł, wobec 121 zł w 2021 r.

Wykres 42. Wydatki z budżetu państwa w dziale 853 według wybranych rozdziałów budżetowych
 Chart 42. Expenditures of the state budget in budget division 853 by selected budget chapters

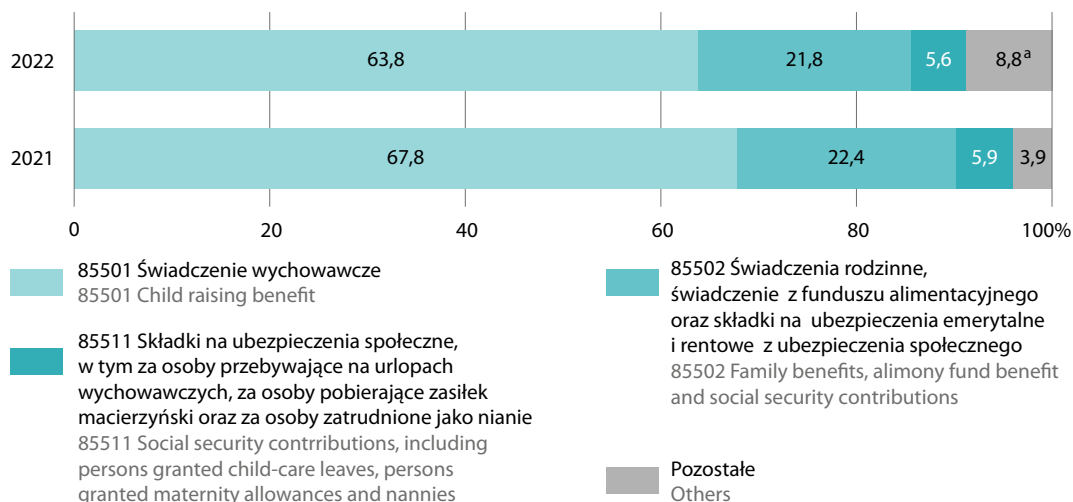
Źródło: dane Ministerstwa Finansów.
 Source: data of the Ministry of Finance.

Wydatki w dziale „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” zamknęły się kwotą 4 830 mln zł i były o ponad 11 024 mln zł niższe od wydatków z 2021 r. Kolejny rok tak wysoki spadek wydatków był spowodowany obniżeniem wydatków w rozdziale 85326 Fundusz Solidarnościowy²⁷, który stanowił 65,7% ogółu wydatków działu 853. W 2022 r. z budżetu państwa przekazano 3 175 mln zł (o 10 318 mln zł mniej niż w 2021 r.) na Fundusz Solidarnościowy, który finansowany jest nie tylko z dotacji budżetu państwa, lecz także m.in. ze składek ZUS i daniny solidarnościowej. W dziale „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” poza Funduszem Solidarnościowym największe kwoty przekazano do Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz do Ochothiczych Hufców Pracy.

W 2022 r. z wydatków w dziale „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” na 1 mieszkańca Polski przypadało średnio 128 zł, wobec 417 zł w 2021 r.

²⁷ Dz.U. 2018 poz. 2192.

Wykres 43. Struktura wydatków z budżetu państwa w dziale 855
Chart 43. Structure of state budget expenditures in budget division 855

a W tym Rodzinny Kapitał Opiekuńczy – 5,5%
 a Of witch Family Care Capital – 5.5%

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.
 Source: data of the Ministry of Finance.

W dziale „855 Rodzina”, w którym skumulowane zostały środki przeznaczone na wsparcie rodzin z dziećmi zrealizowano wydatki w kwocie 63 084 mln zł (o 3 762 mln zł więcej, niż w 2021 r.). Najwięcej środków z tego działu (63,8%) przeznaczono na wypłaty świadczenia wychowawczego – 40 239 mln zł²⁸. Z kolei na wypłaty świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz na składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego za osoby otrzymujące świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy oraz zasiłek dla opiekuna (łącznie z kosztami obsługi świadczeń) wydatkowano 13 759 mln zł (21,8% wydatków). Wzrost udziału „Pozostałych wydatków” w dziale „855 Rodzina” spowodowany był wprowadzeniem od 1 stycznia 2022 r. nowego świadczenia – rodzinnego kapitału opiekuńczego (RKO).

W 2022 r. z wydatków w dziale „855 Rodzina” na 1 mieszkańca Polski przypadało średnio 1 668 zł, wobec 1 562 zł w 2021 r.

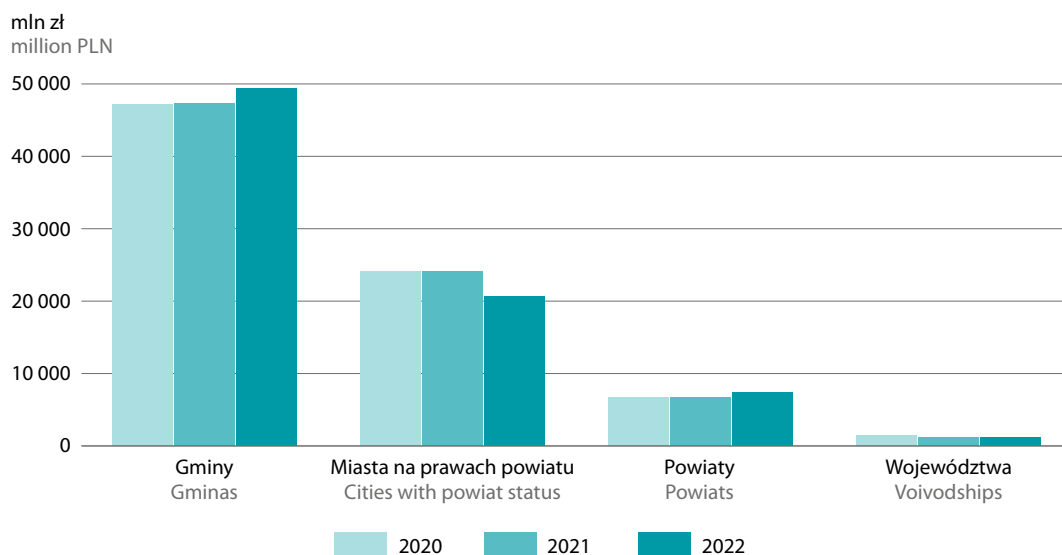
²⁸ Łącznie z kosztami realizacji świadczenia.

7.3.1. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach klasyfikacji budżetowej: „852 Pomoc społeczna”, „853 Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej” oraz „855 Rodzina”

7.3.1. Expenditures of local government entities in budget classification: "852 Social Assistance", "853 Other tasks in sphere of social policy", "855 Family"

W 2022 r. na finansowanie zadań w ramach działów 852, 853 i 855 z budżetów jednostek samorządowych wszystkich kategorii (gmin, miast na prawach powiatu, powiatów i województw samorządowych) przekazano (wraz ze środkami otrzymanymi z budżetu państwa) łącznie 78 626 mln zł, czyli o 652 mln zł, tj. o 0,8% mniej, niż przed rokiem. Udział wydatków z tych działów w strukturze wydatków budżetowych jednostek samorządowych ogółem stanowił 22,2% (25,1% w 2021 r.). Znaczący wzrost tego typu wydatków odnotowano w gminach (o 2 095 mln zł), a znaczący spadek – w miastach na prawach powiatu (o 3 504 mln zł). Na 1 mieszkańca Polski, z wydatków w działach 852, 853 i 855 poniesionych przez jednostki samorządowe w 2022 r. przypadało przeciętnie 2 079 zł (w 2021 r. – 2 087 zł).

Wykres 44. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach 852, 853 i 855
Chart 44. Expenditures of local government entities in budget divisions: 852, 853 and 855

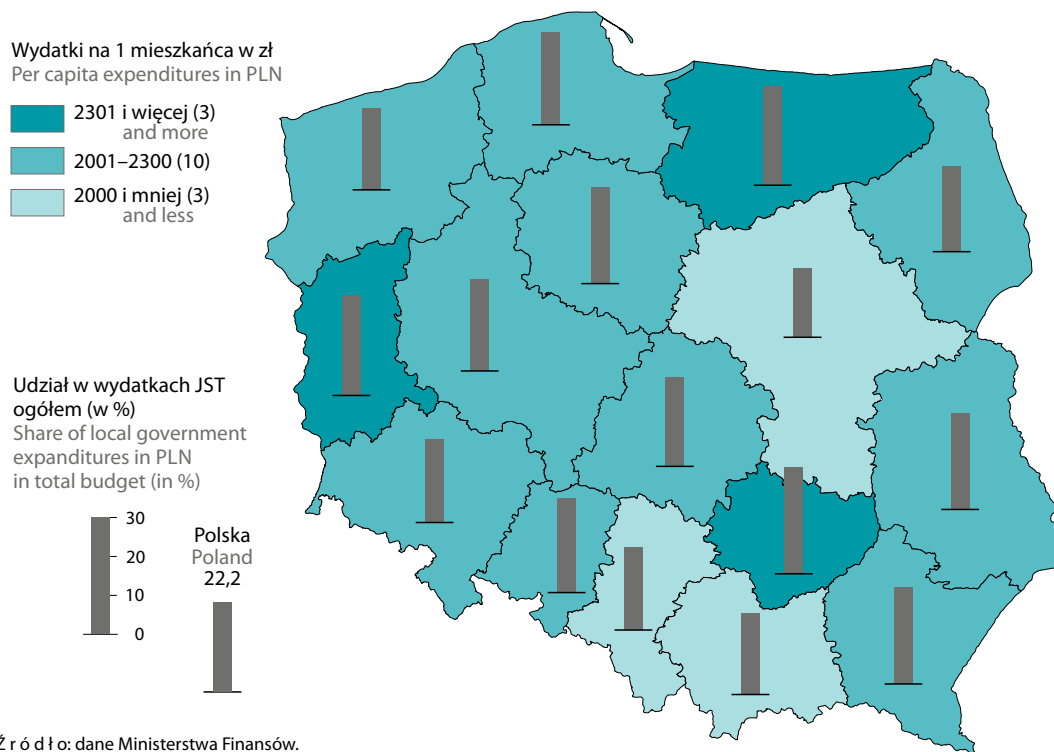

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.
Source: data of the Ministry of Finance.

W dziale 852 zrealizowano 23 759 mln zł (30,2% łącznych wydatków jednostek samorządu terytorialnego w działach 852, 853 i 855), a w dziale 853 – 17 843 mln zł (22,7%) i było to więcej niż w roku poprzednim odpowiednio o 7 426 mln zł i 14 551 mln zł. W dziale 855 wydatkowano 37 024 mln zł (47,1%) i było to mniej niż w roku poprzednim o 22 630 mln zł.

Zmienił się rozkład województw, w których na finansowanie zadań z zakresu pomocy społecznej i wsparcia rodzin przeznaczono w przeliczeniu na 1 mieszkańca najwięcej środków. Były to województwa: świętokrzyskie (2466 zł), lubuskie (2373 zł) i warmińsko-mazurskie (2334 zł). Natomiast w 2021 r. były to województwa: pomorskie, kujawsko-pomorskie, warmińsko-mazurskie i lubuskie). W województwie świętokrzyskim wydatki zrealizowane w działach 852, 853 i 855 miały również największy udział w łącznych wydatkach budżetów (27,3%). Wydatki na 1 mieszkańca oraz udział wydatków w działach: 852, 853 i 855 w wydatkach ogółem jednostek samorządowych ilustruje mapa 12.

Mapa 12. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w działach 852, 853 i 855 na 1 mieszkańca w 2022 r.
 Map 12. Expenditure of local government entities in the budget divisions: 852, 853 and 855 per capita in 2022

Źródło: dane Ministerstwa Finansów.
 Source: data of the Ministry of Finance.

Z budżetów gmin w 2022 r. wydatkowano łącznie 49 380 mln zł (dział 852 – 12 410 mln zł, dział 853 – 12 963 mln zł, dział 855 – 24 007 mln zł), co stanowiło 62,8% łącznych wydatków budżetów samorządów terytorialnych. Prawie 45 % łącznej kwoty wydatków w tych trzech działach przekazano w gminach na realizację dwóch świadczeń pieniężnych²⁹: świadczenia wychowawczego i świadczeń rodzinnych. Wyплаты świadczenia wychowawczego wyniosły 11 590 mln zł, a świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego – 10 619 mln zł.

Z budżetów miast na prawach powiatu wydatki w działach 852, 853 i 855 w 2022 r. wyniosły łącznie 20 595 mln zł (dział 852 – 6 990 mln zł, dział 853 – 2 543 mln zł, dział 855 – 11 062 mln zł), co stanowiło 9,4% łącznych wydatków budżetów samorządów terytorialnych. Na wypłaty świadczenia wychowawczego w miastach na prawach powiatu skierowano 5 117 mln zł, a na wypłaty świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego – 3 401 mln zł.

Wydatki powiatów zrealizowane w 2022 r. w działach 852, 853 i 855 wyniosły 7 429 mln zł (dział 852 – 4 062 mln zł, dział 853 – 1 514 mln zł, dział 855 – 1 854 mln zł), co stanowiło 26,2% łącznych wydatków budżetów samorządów terytorialnych. Zgodnie z zadaniami tej kategorii jednostek samorządowych zostały one przeznaczone głównie na finansowanie infrastruktury pomocy społecznej. Najwięcej środków wydatkowano na finansowanie domów pomocy społecznej – 3 087 mln zł, rodzin zastępczych – 927 mln zł i placówek opiekuńczo-wychowawczych – 888 mln zł.

²⁹ Łącznie z kosztami realizacji świadczeń.

Z budżetów województw samorządowych na wydatki w działach 852, 853 i 855 w 2022 r. przeznaczono 1 221 mln zł (dział 852 – 297 mln zł, dział 853 – 823 mln zł, dział 855 – 100 mln zł), co stanowiło 1,6% łącznych wydatków budżetów samorządów terytorialnych. W wydatkach dominowało finansowanie zadań zrealizowanych w ramach rozdziału „Pozostała działalność” – 528 mln zł (43,3% wydatków województw w tych trzech działach) oraz środki na funkcjonowanie wojewódzkich urzędów pracy – 404 mln zł (33,1%).

W 2022 r. w działach 852, 853 i 855, zarówno w wydatkach budżetu państwa jak i jednostek samorządu terytorialnego wystąpił spadek w porównaniu z poprzednim rokiem (odpowiednio o 5,5% i 0,8%). Ponownie spadły o ponad połowę wydatki z budżetu państwa na Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Równocześnie zmniejszyły się wydatki na zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, jednak wzrosły wydatki na zasiłki stałe zarówno z budżetu państwa jak i z budżetów gmin i miast na prawach powiatu.

Odnotowano dalszy wzrost wydatków z budżetu państwa skierowanych na wsparcie rodzin w wychowaniu dzieci. Zaznaczył się również wzrost wydatków jednostek samorządowych na finansowanie infrastruktury społecznej, czyli domów pomocy społecznej, ośrodków wsparcia i rodzin zastępczych. Wyższe niż przed rokiem były wydatki na usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze.

Uwagi metodologiczne

1. Źródła danych statystycznych

W ramach sprawozdawczości Głównego Urzędu Statystycznego badane były: instytucjonalna piecza zastępcza (formularz PS-01), rodzinna piecza zastępcza (formularz PS-02), zakłady stacjonarne pomocy społecznej (formularz PS-03), żłobki i kluby dziecięce (formularz OD-1).

W badaniu instytucjonalnej pieczy zastępczej gromadzone są przede wszystkim dane na temat placówek opiekuńczo-wychowawczych i placówek wsparcia dziennego, ich liczbie według typu placówki, liczbie dzieci i młodzieży przebywających w placówkach według stanu w dniu 31 grudnia oraz w ciągu roku, a także na temat wybranych cech społeczno-demograficznych wychowanków (PS-01).

W przypadku rodzinnej pieczy zastępczej przedmiotem badania jest liczba rodzin poszczególnych typów oraz rodzinnych domów dziecka (RDD), liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych i RDD według stanu na dzień 31 grudnia, a także wybrane cechy społeczno-demograficzne dzieci oraz osób pełniących funkcję rodziny zastępczej i RDD (PS-02). Sprawozdania sporządzane są zbiorczo dla poszczególnych typów rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka przez powiatowe centra pomocy rodzinie i miejskie ośrodki pomocy społecznej.

W sprawozdaniu dotyczącym zakładów stacjonarnych pomocy społecznej gromadzone są dane o ich liczbie i miejscach, o liczbie mieszkańców według płci i wieku oraz źródłach finansowania pobytu (np. z emerytury lub renty, zasiłku stałego pomocy społecznej, pełna odpłatność gminy/budżetu państwa itp.) w poszczególnych rodzajach i typach placówek. Ponadto zbierane są dane o liczbie osób oczekujących na umieszczenie w zakładach, jak również liczbie osób pracujących w placówkach według zawodów (PS-03).

Informacja o działalności instytucjonalnych form opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 (liczba placówek i miejsc, liczba dzieci tam przebywających z uwzględnieniem ich wieku i płci, zatrudniony personel) pochodzi ze sprawozdania OD-1, które zastąpiło obowiązujący do 2010 r. formularz ZD-6 „Sprawozdanie żłobka”.

Dane dotyczące programu „Rodzina 500 plus” oraz niektórych innych form wspierania rodziny (asystenci rodziny, poradnictwo specjalistyczne, rodziny wspierające), świadczenia rodzinne pochodzą z Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej oraz z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Źródłem wiedzy o świadczeniach pomocy społecznej jest roczne sprawozdanie Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za styczeń – grudzień 2022 (MRiPS-03). Jak zapisano w objaśnieniach do sprawozdania MRiPS-03: „Kwota łączna świadczeń w danym okresie sprawozdawczym jest wielkością teoretyczną, tzn. nie uwzględnia sytuacji, gdy dane świadczenia z różnych przyczyn nie są wypłacone. Ponadto wielkości w sprawozdaniu nie są korygowane o refundacje ani o zwroty w wyniku nienależnie pobranych świadczeń”.

Dane na temat liczby ubezpieczonych zgłoszonych do ubezpieczenia zdrowotnego z tytułu sprawowania opieki nad dziećmi na podstawie umowy uaktywniającej w rozumieniu ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (nianie) zostały pozyskane z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, natomiast dane na temat świadczeń rodzinnych oraz o dziennych opiekunach – z Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

Informacje dotyczące wydatków z budżetu państwa i z budżetów samorządów terytorialnych zostały opracowane na podstawie danych Ministerstwa Finansów, pochodzących z rocznego sprawozdania z wykonania planu wydatków budżetu państwa (Rb-28) i rocznego sprawozdania z wykonania planu wydatków budżetowych jednostek samorządu terytorialnego – (Rb-28S).

Podstawę prawną określającą procesy związane z gromadzeniem i rozdysponowaniem środków publicznych w budżecie państwa oraz w budżetach jednostek samorządu terytorialnego (gmin, miast na prawach

powiatu, powiatów, województw) dla lat 2019–2022 stanowiła ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tekst jednolity Dz. U. z 2023 r. poz. 1270, z późniejszymi zmianami) .

Dane o wydatkach budżetowych według działów w latach 2019–2022 opracowano zgodnie z klasyfikacją dochodów i wydatków budżetowych obowiązującą na mocy rozporządzeń Ministra Finansów z lat 2019–2022.

2. Podstawowe wyjaśnienia metodologiczne

1. Funkcjonowanie pieczy zastępczej, w tym placówek opiekuńczo-wychowawczych, rodzin zastępczych, jak również placówek wsparcia dziennego określa ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 9 czerwca 2011 r. (tekst jednolity Dz. U. 2023 r. poz. 1426, z późniejszymi zmianami).

2. Obecny system pomocy społecznej funkcjonuje od 1 maja 2004 r. w oparciu o ustawę z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. 2023, poz. 901, z późniejszymi zmianami), według której dokonano podziału na świadczenia pieniężne i niepieniężne. Prawo do świadczeń w tym systemie przysługuje osobom i rodzinom, które nie są w stanie same pokonać trudnych sytuacji życiowych, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Podstawowym warunkiem przyznania pomocy jest zaistnienie jednego z problemów określonych w ustawie, a w przypadku świadczeń pieniężnych – dochód, którego wysokość nie przekracza kryteriów dochodowych ustalonych w oparciu o próg interwencji socjalnej³⁰. W przypadku niektórych świadczeń kryterium dochodowe może być podwyższone uchwałą rady gminy.

3. Aktualny system świadczeń rodzinnych został wprowadzony 1 maja 2004 r. Podstawę prawną systemu stanowi ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (tekst jednolity Dz. U. 2023, poz. 390, z późniejszymi zmianami). Głównym źródłem informacji o funkcjonowaniu ustawy są przygotowywane przez gminy raz na kwartał sprawozdania z realizacji zadań przewidzianych w ustawie o świadczeniach rodzinnych. Sprawozdania mają charakter rzeczowo-finansowy, a ich zakres określa rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej w sprawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu świadczeń rodzinnych.

4. Funkcjonujący od 1 kwietnia 2016 r. Program „Rodzina 500 plus” to system świadczeń uregulowany w ustawie z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci (Dz.U. 2023, poz. 810, z późniejszymi zmianami). Od 1 lipca 2019 r. świadczenie wychowawcze przysługuje na każde dziecko do ukończenia 18 roku życia, bez względu na dochód osiągany przez rodzinę; również od tej daty nie są gromadzone informacje o liczbie pobierających je rodzin. Od 1 czerwca 2022 r. świadczenie wychowawcze otrzymują dzieci w pieczy zastępczej (do 31 maja 2022 r. były to dodatki w kwocie równej wysokości świadczenia wychowawczego). Świadczenie wychowawcze jest finansowane z budżetu państwa i nie podlega opodatkowaniu z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych. Od 1 czerwca 2022 r. rozpatrywaniem wniosków oraz przyznawaniem i wypłatą świadczeń wychowawczych zajmuje się Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

5. Placówki opieki nad małym dzieckiem działają zgodnie z ustawą z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (tekst jednolity Dz. U. 2023, poz. 204).

6. Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny reguluje wszystkie kwestie dotyczące tej tematyki (tekst jednolity Dz. U. 2021, poz. 1744, z późniejszymi zmianami).

7. Wymienione w badaniach PS-03, OD-1 poszczególne rodzaje udogodnień nie muszą spełniać wymogów zawartych w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z 12 kwietnia 2002 r. Według realizatorów badania, w grupie „platformy/podjazdy/pochylnie” mogły znaleźć się również podjazdy dla wózków dziecięcych (szczególnie w przypadku żłobków).

³⁰ Progi interwencji socjalnej jest ustalany na podstawie badania przeprowadzonego z uwzględnieniem zawartości koszyka dóbr i usług zapewniających zaspokojenie potrzeb egzystencjalnie niezbędnych oraz wysokości cen towarów i usług.

8. Począwszy od 2007 r., w badaniu zakładów stacjonarnych wprowadzono zmiany metodologiczne, wynikające z przepisów ustawy o pomocy społecznej. Uwzględniono fakt, że część placówek, szczególnie domy pomocy społecznej, może świadczyć usługi dla więcej niż jednej grupy mieszkańców. W wielu przypadkach mówienie o zakładzie, np. dla osób w podeszłym wieku było nieadekwatne do sytuacji, bowiem znajdował się tam również „oddział” dla osób, np. przewlekle somatycznie chorych. Często zakład ten liczony był dwa razy. Otrzymano informację zarówno o liczbie zakładów liczonych jeden raz, tj. równej liczbie podmiotów sprawozdawczych, jak również o liczbie zakładów uwzględniającej „oddziały” w obrębie placówek. W publikacji prezentowane są obie te informacje.

9. Podziału na województwa dokonano według lokalizacji jednostek.

10. Ze względu na zaokrąglenia niektóre wartości w publikacji mogą się nie sumować.

11. Dane ludnościowe w publikacji zostały przeliczone w oparciu o wyniki NSP 2021, z czego mogą wynikać drobne różnice we wskaźnikach poprzednio opublikowanych.

3. Podstawowe definicje³¹

Instytucjonalna piecza zastępcza

1. **Instytucjonalna piecza zastępcza** – jest sprawowana w formie:

- placówki opiekuńczo-wychowawczej;
- regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej;
- interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego.

2. **Placówka opiekuńczo-wychowawcza** – zapewnia dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej całodobową ciągłą lub okresową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne, religijne, a także gwarantuje korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych i kształcenia na podstawie odrębnych przepisów. Placówką kieruje dyrektor. Wyróżniamy następujące typy placówek:

- **placówka socjalizacyjna** – zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne; realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku; umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi; podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny; zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych; obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi; zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych;
- **placówka interwencyjna** – zapewnia doraźną opiekę nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej, w szczególności placówka jest obowiązana przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia mu opieki;
- **placówka rodzinna** – wychowuje dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się; umożliwia wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu; w tym samym czasie w placówce może przebywać nie więcej niż 8 wychowanków;
- **placówka specjalistyczno-terapeutyczna** – sprawuje opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności: legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności, wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii; wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych; placówka zapewnia zajęcia wychowawcze, socjoterapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne, logopedyczne, terapeutyczne, rekompensujące braki w wychowaniu w rodzinie

³¹ Definicje zaczerpnięto z ustaw: o pomocy społecznej, o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, o świadczeniach rodzinnych, o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3.

i przygotowujące do życia społecznego, a dzieciom niepełnosprawnym – także odpowiednią rehabilitację i zajęcia rewalidacyjne;

- **placówka łącząca zadania placówek** – zapewnia opiekę oraz wychowanie poprzez realizację zadań przewidzianych dla placówki typu: socjalizacyjnego, interwencyjnego i specjalistyczno-terapeutycznego.

3. Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna – umieszczane są w niej dzieci, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji i nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. W tym samym czasie można w niej umieścić nie więcej niż 30 dzieci.

4. Interwencyjny ośrodek preadopcyjny – umieszcza się w nim dzieci do ukończenia pierwszego roku życia, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. W ośrodku, w tym samym czasie, można umieścić nie więcej niż 20 dzieci.

Wspieranie rodziny

5. Placówka wsparcia dziennego wspiera funkcje opiekuńcze i wychowawcze rodziny. Może być prowadzona w formie:

- opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych; zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań;
- specjalistycznej – organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne; realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprophylaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię;
- pracy podwórkowej – realizowanej przez wychowawcę, polegającej na działaniach animacyjnych i socjoterapeutycznych;
- w połączonych formach, tj. łączących zadania placówki opiekuńczej, specjalistycznej i pracy podwórkowej.

6. Rodzina wspierająca – rodzina, której zadaniem jest pomoc rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Przy współpracy asystenta rodziny, pomaga ona w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego, kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

7. Asystent rodziny – osoba wspierająca rodzinę w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pokonaniu trudności życiowych, zwłaszcza dotyczących opieki i wychowania dzieci. Prowadzi pracę z rodziną za jej zgodą w miejscu jej zamieszkania lub w miejscu wskazanym przez rodzinę, motywując ją do pracy nad sobą, wprowadzenia zmian, aktywnego współdziałania w realizacji planu pracy. Liczba rodzin, z którymi może w tym samym czasie prowadzić pracę nie może przekroczyć 15 rodzin.

8. Świadczenia w ramach Programu „Rodzina 500 plus”:

- **Świadczenie wychowawcze** – przysługuje rodzicom lub opiekunom na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia, bez względu na dochód osiągany przez rodzinę a także od 1 czerwca 2022 r. na dzieci umieszczone w pieczy zastępczej. Świadczenie wypłacane jest w wysokości 500 zł netto.
- Do 31 maja 2022 r. na podstawie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, na dzieci umieszczone w pieczy zastępczej przysługiwały dodatki – prawo do **dodatku wychowawczego** posiadała rodzina zastępcza i prowadzący rodzinny dom dziecka, do **dodatku do zryczałtowanej kwoty** – dyrektor placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego, zaś do **dodatku w wysokości świadczenia wychowawczego** – prowadzący pozostałe placówki instytucjonalnej pieczy zastępczej. Dodatki zastąpione zostały świadczeniem wychowawczym.

9. **Karta Dużej Rodziny** – to projekt Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, który rozpoczął się w czerwcu 2014 r. Głównym celem programu jest zapewnienie posiadaczom karty bardziej korzystnego, od ogólnie obowiązującego, dostępu do towarów i usług oraz innych form aktywności. Zniżki mogą być oferowane przez instytucje publiczne lub partnerów handlowych. Prawo do posiadania Karty Dużej Rodziny przysługuje członkowi rodziny wielodzietnej, przez którą rozumie się rodzinę, w której rodzic (rodzice) lub małżonek rodzica mają lub mieli na utrzymaniu łącznie co najmniej troje dzieci bez względu na ich wiek.

Rodzina piecza zastępcza

10. **Rodzina piecza zastępcza** sprawowana jest w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Polega na pracy z rodziną, ukierunkowanej na umożliwienie powrotu dziecka do rodziny. W sytuacji, gdy jest to niemożliwe, prowadzone są działania pozwalające na przysposobienie dziecka lub przygotowanie go do samodzielnego i odpowiedzialnego życia poprzez zaspokojenie potrzeb bytowych, zdrowotnych, emocjonalnych, edukacyjnych, kulturalno-rekreacyjnych i religijnych.

Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:

- rodzina zastępcza;
- rodzinny dom dziecka.

11. **Rodzina zastępcza** – zapewnia opiekę i wychowanie dzieciom pozbawionym całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej. Wyróżniamy następujące typy rodzin zastępczych:

- **rodzina zastępcza spokrewniona** – tworzona przez wstępnych lub rodzeństwo dziecka; przysługuje jej pomoc finansowa na utrzymanie dziecka;
- **rodzina zastępcza niezawodowa** – tworzona przez osoby, które nie są wstępnymi lub rodzeństwem dziecka; przysługuje jej świadczenie pieniężne na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka; w rodzinie umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa);
- **rodzina zastępcza zawodowa** – tworzona przez osoby, które nie są wstępnymi lub rodzeństwem dziecka; oprócz świadczenia pieniężnego na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka otrzymuje ona także wynagrodzenie z tytułu pełnienia funkcji rodziny zastępczej; w rodzinie tej umieszcza się w tym samym czasie nie więcej niż 3 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa); może działać m.in. jako:
 - **rodzina zastępcza zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego** – przyjmuje dziecko na podstawie orzeczenia sądu, w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców, dziecka lub innej osoby, w przypadku bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie³²;
 - **rodzina zastępcza zawodowa specjalistyczna** – umieszcza się w niej w szczególności: dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, dzieci na podstawie art. 6 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich³³, małoletnie matki z dziećmi.

12. **Rodzinny dom dziecka (RDD)** tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim. W tym samym czasie może w nim przebywać nie więcej niż 8 dzieci (z wyjątkiem licznego rodzeństwa).

13. **Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej** opiekuje się rodzinami zastępczymi i rodzinnymi domami dziecka. Pomaga opracować plan pomocy umieszczonym dzieciom, zapewnia dostęp do właściwych specjalistów. Zajmuje się etapem usamodzielnienia się wychowanków i wspiera osoby już pełnoletnie. Do zadań koordynatora należy również informowanie ośrodków adopcyjnych o dzieciach, które mają

³² Art. 12a ustawy z dnia 29 VII 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tekst jednolity Dz.U. 2021, poz. 1249, z późn. zm. oraz z 2023 r. poz. 289 i 535).

³³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (tekst jednolity Dz.U. 2022 r. poz. 1700, z późn. zm.).

uregulowaną sytuację prawną i mogą zostać adoptowane. Koordynator może mieć pod opieką nie więcej niż 15 rodzin lub rodzinnych domów dziecka.

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3

14. **Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3** organizowana jest w formie żłobka, klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię.

15. **Żłobek** – instytucja wpisana do rejestru żłobków i klubów dziecięcych prowadzonego przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, w której sprawowana jest opieka nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia, w wymiarze do 10 godzin względem każdego dziecka.

16. **Klub dziecięcy** – instytucja wpisana do rejestru żłobków i klubów dziecięcych prowadzonego przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta, w której sprawowana jest opieka nad dziećmi w wieku od ukończenia 1 roku życia, w wymiarze do 10 godzin względem każdego dziecka.

17. **Inna jednostka**³⁴ – podmiot inny niż żłobek i klub dziecięcy prowadzący działalność gospodarczą polegającą na sprawowaniu opieki nad dziećmi; zobowiązany w okresie do 3 lat od dnia wejścia w życie ustawy o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (od 4 kwietnia 2011 r.), do spełnienia warunków określonych w ustawie i wpisania się do rejestru żłobków i klubów dziecięcych.

18. **Dzienny opiekun** – osoba fizyczna zatrudniana przez gminę na podstawie umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia. Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia.

19. **Niania** – osoba fizyczna sprawująca opiekę nad dziećmi na podstawie umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia, zwanej „umową uaktywniającą”. Niania sprawuje opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia. Umowa uaktywniająca zawierana jest w formie pisemnej między nianią a rodzicami albo rodzicem samotnie wychowującym dziecko. ZUS opłaca składki za nianię od kwoty wynagrodzenia nie większej niż wysokość minimalnego wynagrodzenia za pracę, zaś od nadwyżki tej kwoty, składki płaci rodzic dziecka.

Świadczenia rodzinne

20. **Świadczeniami rodzinnymi są:**

- zasiłek rodzinny;
- dodatki do zasiłku rodzinnego;
- świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, specjalny zasiłek opiekuńczy, świadczenie pielęgnacyjne;
- zapomogi związane z urodzeniem się dziecka;
- świadczenie rodzicielskie.

Głównymi kryteriami uprawniającymi do świadczeń rodzinnych są: posiadanie dziecka na utrzymaniu oraz przeciętny miesięczny dochód, w przeliczeniu na osobę w rodzinie. Niezależnie od dochodu przyznawane są: zasiłek pielęgnacyjny i świadczenie pielęgnacyjne.

21. **Zasiłek rodzinny** – ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka i przysługuje: rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie uczącej się do ukończenia 24 roku życia. Zasiłek przysługuje na dziecko do ukończenia 18 lat. Jeżeli dziecko nie kontynuuje nauki, to z dniem osiągnięcia 18 lat, rodzic traci prawo do zasiłku rodzinnego na to

³⁴ Pojęcie zostało pozostawione ze względu na prezentację w tablicach danych z lat ubiegłych, w których istniały takie formy opieki nad dziećmi do lat 3.

dziecko. Stosowane w ustawie o świadczeniach rodzinnych określenie „do ukończenia 18 lat” odpowiada – w sporządzanym przez GUS bilansie ludności – grupie wieku do lat 17 włącznie. Przyznanie prawa do zasiłku rodzinnego uzależnione jest m.in. od spełnienia kryterium dochodowego. Osobie uprawnionej do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki (można pobierać jednocześnie kilka dodatków) z następujących tytułów:

- urodzenia dziecka (świadczenie jednorazowe);
- opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego;
- samotnego wychowywania dziecka;
- wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej;
- kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego;
- rozpoczęcia roku szkolnego;
- podjęcia przez dziecko nauki poza miejscem zamieszkania.

22. Świadczenia opiekuńcze – świadczenie pielęgnacyjne, zasiłek pielęgnacyjny i specjalny zasiłek opiekuńczy.

23. Świadczenie pielęgnacyjne – przysługuje osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy³⁵ ciąży obowiązek alimentacyjny (rodzice dziecka, krewni w linii prostej, rodzeństwo, rodzina zastępcza spokrewniona z dzieckiem), a także opiekunowi faktycznemu dziecka (osoba, która opiekując się dzieckiem wystąpiła do sądu o przysposobienie tego dziecka), jeżeli rezygnują lub nie podejmują pracy zawodowej, by zajmować się osobą niepełnosprawną wymagającą szczególnej opieki.

24. Zasiłek pielęgnacyjny – przeznaczony jest dla niepełnosprawnych dzieci i niepełnosprawnych osób dorosłych oraz dla osób, które ukończyły 75 lat. Do zasiłku pielęgnacyjnego nie mają prawa osoby, które nabyły uprawnienie do dodatku pielęgnacyjnego³⁶ wypłacanego przy emeryturze lub rencie z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Przyznawany jest nie na okres zasiłkowy, lecz na okres ważności orzeczenia o niepełnosprawności lub stopniu niepełnosprawności.

25. Specjalny zasiłek opiekuńczy – przyznawany jest osobom, na których zgodnie z przepisami ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy ciąży obowiązek alimentacyjny oraz małżonkom, jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

26. Zapomogi wypłacane w związku z urodzeniem się dziecka – jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka tzw. „becikowe” przysługująca od 2013 r. zależnie od dochodu rodziny, finansowana ze środków budżetu państwa oraz zapomoga wypłacana przez gminę ze środków własnych, o której wypłacie decyduje sama, określając jej wysokość i kryteria otrzymania.

27. Świadczenie rodzicielskie – od 2016 r. forma wsparcia finansowego rodziców i opiekunów dzieci, którzy nie otrzymują zasiłku macierzyńskiego. Do grona tych osób można zaliczyć studentów, osoby bezrobotne, pracujących na umowach cywilnoprawnych, którzy nie opłacają składki na dobrowolne ubezpieczenie chorobowe, osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą, jeżeli nie pobierają zasiłku macierzyńskiego.

28. Rodzinę³⁷ w rozumieniu ustawy o świadczeniach rodzinnych tworzą: małżonkowie, rodzice dzieci, opiekun faktyczny oraz pozostające na utrzymaniu dzieci w wieku do ukończenia 25 roku życia, a także

³⁵ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jednolity Dz. U. 2020, poz. 1359).

³⁶ Dodatek pielęgnacyjny przysługuje osobie uprawnionej do emerytury lub renty, jeśli uznano ją za całkowicie niezdolną do pracy oraz do samodzielnej egzystencji albo ukończyła 75 lat.

³⁷ Art. 18 Konstytucji RP stanowi: „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo, rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”.

dziecko, które ukończyło 25 rok życia i legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeżeli w związku z tą niepełnosprawnością rodzinie przysługuje świadczenie pielęgnacyjne.

29. **Rodziną wielodzietną** w rozumieniu ustawy o świadczeniach rodzinnych jest rodzina wychowująca troje lub więcej dzieci mająca prawo do zasiłku rodzinnego.

30. **Dziecko na utrzymaniu** – dziecko pozostające na utrzymaniu do ukończenia 25 roku życia – własne, małżonka, dziecko, w sprawie którego toczy się postępowanie o przysposobienie lub dziecko znajdujące się pod opieką prawną.

31. **Dziecko niepełnosprawne** – dziecko w wieku do ukończenia 16 roku życia, które posiada orzeczenie o niepełnosprawności określone w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych³⁸.

32. Osoba niepełnosprawna – osoba w wieku 16 lat lub więcej, legitymująca się orzeczeniem o znacznym (a w określonych przypadkach umiarkowanym) stopniu niepełnosprawności określonym w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Pomoc społeczna

33. **Pomoc społeczna** – instytucja polityki społecznej państwa, mająca na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka.

34. **Dom pomocy społecznej** – świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, określonego w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej (Dz. U. 2018, poz. 734) przeznaczona dla osób wymagających całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogących samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu. Pobyt w domu jest odpłatny. Placówki przeznaczone są dla: osób w podeszłym wieku, osób przewlekle somatycznie chorych, osób przewlekle psychicznie chorych, dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie, dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, osób niepełnosprawnych fizycznie oraz osób uzależnionych od alkoholu.

Kategorie placówek badane na formularzu PS-03 „Sprawozdanie zakładu stacjonarnej pomocy społecznej” obejmują następujące placówki stacjonarne:

- domy pomocy społecznej;
- rodzinne domy pomocy;
- placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym, w podeszłym wieku, prowadzone w ramach działalności gospodarczej lub statutowej;
- środowiskowe domy samopomocy i inne ośrodki dla osób z zaburzeniami psychicznymi, które posiadają miejsca całodobowego pobytu;
- domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży;
- noclegownie;
- schroniska dla bezdomnych;
- pozostałe, tj. placówki typu centrum wsparcia rodziny oraz centrum interwencji kryzysowej, udzielające wsparcia, w tym schronienia osobom i rodzinom w stanie kryzysu.

³⁸ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. (tekst jednolity Dz. U. 2023, poz. 100).

35. **Rodzinny dom pomocy** – świadczy całodobowe usługi bytowe i opiekuńcze osobom wymagającym z powodu wieku lub niepełnosprawności pomocy innych osób.

36. **Placówka zapewniająca całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, działająca na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub statutowej** – świadczy, po uzyskaniu zezwolenia wojewody, usługi opiekuńcze i bytowe.

37. **Dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży** – zapewnia całodobowy, okresowy pobyt matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, a także ojcom z małoletnimi dziećmi i innym osobom sprawującym opiekę nad dziećmi, które są dotknięte przemocą lub znajdują się w innej sytuacji kryzysowej.

38. **Osoba bezdomna** – niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym³⁹ i niezameldowana na pobyt stały⁴⁰ lub zameldowana, ale w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania.

39. **Schronisko dla bezdomnych** – budynek lub wyodrębnione części budynku, przeznaczone do udzielania całodobowego schronienia osobom bezdomnym wraz z pomieszczeniami pomocniczymi niezbędnymi do prawidłowego funkcjonowania obiektu.

40. **Noclegownia** – budynek, lub wyodrębnione części budynku, przeznaczone do udzielania noclegu osobom bezdomnym, wraz z pomieszczeniami pomocniczymi niezbędnymi do prawidłowego funkcjonowania obiektu.

41. **Umieszczeni** (w ciągu roku) w domu /zakładzie pomocy społecznej – osoby, które trafiły do placówki po raz pierwszy w danym roku.

42. **Świadczenia pomocy społecznej** – przybierają formę świadczeń pieniężnych (zasiłek stały, zasiłek okresowy, zasiłek celowy, specjalny zasiłek celowy, zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie, pomoc pieniężna na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki, świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla uchodźców) oraz świadczeń niepieniężnych (praca socjalna, bilet kredytowany, składki na ubezpieczenie zdrowotne, składki na ubezpieczenia społeczne, pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, interwencja kryzysowa, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy, specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia, mieszkanie chronione, pobyt i usługi w domu pomocy społecznej, pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych, szkolenia, poradnictwo rodzinne i terapia rodzinna prowadzone przez ośrodki adopcyjno-opiekuńcze).

43. **Świadczenia pieniężne** – głównie zasiłki stałe, okresowe i celowe, ale także pomoc na usamodzielnienie i kontynuowanie nauki.

44. **Świadczenia niepieniężne** – pomoc w formie: schronienia, posiłku, ubrania, usług opiekuńczych, pracy socjalnej, poradnictwa specjalistycznego w szczególności prawnego, psychologicznego, pedagogicznego, a także w formie pobytu w ośrodkach wsparcia.

45. **Usługi opiekuńcze** – obejmują pomoc świadczoną osobie, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, polegającą na zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiece higienicznej, zaleconej przez lekarza pielęgnacji oraz, w miarę możliwości, zapewnieniu kontaktów z otoczeniem.

³⁹ W rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy.

⁴⁰ W rozumieniu przepisów o ewidencji ludności.

46. **Pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie** – świadczenie fakultatywne stanowiące pomoc osobie albo rodzinie przyznawaną przez gminę w formie pieniężnej (jednorazowego zasiłku celowego lub nieoprocentowanej pożyczki) lub rzeczowej (udostępnienie maszyn i narzędzi do pracy stwarzających możliwość zorganizowania własnego warsztatu pracy oraz urządzeń ułatwiających pracę niepełnosprawnym).

47. **Zasiłek celowy** – przyznawany jest w celu zaspokojenia niezbędnych potrzeb bytowych, pokrycia części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne, zakupu żywności, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, wykonania drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, pokrycia kosztów pogrzebu. Może być przyznany osobie lub rodzinie, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego, klęski żywiołowej lub ekologicznej.

48. **Zasiłek okresowy** – przysługuje osobie lub rodzinie ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego.

49. **Zasiłek stały** – przysługuje osobie całkowicie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności.

Methodological notes

1. Sources of statistical data

Within the frame of reporting of the Central Statistical Office, the following were examined: institutional foster care (PS-01 form), family foster care (PS-02 form), social welfare stationary facilities (PS-03 form), nurseries and children's clubs (OD-1 form).

The research of institutional foster care collects mainly data on care and education centers and day support facilities, their number by type of facility, the number of children and youth staying in facilities as of 31st of December and during the year, as well as on selected socio-demographic characteristics of residents (PS-01).

In the case of family foster care, the subject of the study is the number of families of particular types and foster homes (Polish abbreviation: RDD), the number of children residing in foster families and RDDs as of 31st of December, as well as selected socio-demographic characteristics of children and persons performing duties of foster family and RDDs (PS-02). Reports are made collectively for the various types of foster families and foster homes by the powiat family assistance centres and municipal social assistance centres.

The report on stationary social welfare facilities collects data on their number and places, number of residents by sex and age, and sources of financing of stay (e.g. from a retirement or other pensions, permanent benefit, full remuneration of the municipality/state budget, etc.) in individual types and kinds of facilities. In addition, data on the number of people awaiting placement in establishments, as well as the number of employed persons, by occupation (PS-03), are collected.

Information on the activities of institutional forms of care for children up to 3 years (the number of facilities and places, the number of children residing there, taking into account their age and gender, staff employed) comes from the report OD-1, which replaced the ZD-6 "Nursery report" form valid until 2010.

Data relating to the programme "Family 500 plus" and some other forms of supporting families (family assistants, specialist guidance, supporting families), family benefits are obtained from the Ministry of Family and Social Policy and Social Insurance Institution.

The source of knowledge about social assistance benefits is the annual report of the Ministry of Family and Social Policy on social assistance benefits – cash, in kind and services for the period of January – December 2022 (MRiPS-03). As stated in the explanations to the MRiPS-03 report: "The total amount of the benefits in a given reporting period is a theoretical value, i.e. it does not take into account the situation when the given benefits are not paid out for various reasons. In addition, the amounts included in the report are not revised with the information on refunds or compensations as a result of unduly collected benefits."

Data on the number of insured persons reported for health insurance for custody of children under an activation agreement within the meaning of the Act of 4 February 2011 on the care of children under 3 years of age (nannies) were obtained from the Social Insurance Institution, while data about day carers – from the Ministry of Family and Social Policy.

Information on the expenditures of the state budget and of the budgets of local government units was prepared on the basis of data of the Ministry of Finance presented in the the annual report on the execution of the state budget expenditure plan (Rb-28) and the annual report on the execution of local government units budget expenditure plan (Rb-28S).

The legal basis defining the processes related to the collection and distribution of public funds in the state budget and in the budgets of local government units (gminas, cities with powiat status, powiats, voivodships) for the period 2019–2022 was the Act of 27 August 2009 on public finances (Journal of Laws 2023 item 1270 with later amendments).

Data on budget expenditures by divisions in 2019-2022 were prepared in accordance with the classification of budget revenue and expenditure in force on the basis of regulations of the Minister of Finance from the years 2019–2022.

2. Basic methodological explanations

1. The functioning of foster care, including care and education centres, foster families, as well as day-support centres, is specified in the Act of 9 June 2011 concerning Family Support and Foster Care System (uniform text, Journal of Laws 2023 item 1426, with later amendments).

2. The current social assistance system has been in operation since May 1, 2004, based on the Act of 12 March, 2004, on social assistance (uniform text, Journal of Laws 2023 item 901, with later amendments), according to which the division into monetary and non-monetary benefits was made. The right to benefits under this system is granted to persons and families who are unable to overcome difficult life situations by themselves, using their own rights, resources and abilities. The basic condition for granting aid is the occurrence of one of the problems specified in the Act, and in the case of monetary benefits – income, the amount of which does not exceed the income criteria set based on the threshold of social intervention⁴¹. In the case of some benefits, the income criterion may be increased by resolution of the gminas council.

3. The current system of family benefits was introduced on May 1, 2004. The legal basis of the system is the Act of 28 November 2003 on family benefits (uniform text, Journal of Laws 2023 item 390, with later amendments). The main source of information on the functioning of the law is constituted by the quarterly reports on tasks provided for in the law on family benefits prepared by the gminas. The reports are material and financial in character, and their scope is defined by the Regulation of the Minister of Family and Social Policy on material and financial reports on the performance of family benefits.

4. The "Family 500 plus" programme, which is in operation since 1st April 2016, is a system of benefits regulated in the Act of 11 February 2016 on State aid in raising children (Journal of Laws 2023 item 810 with later amendments). Since 1 July 2019, the child-raising benefit has been granted to every child until 18 years old, regardless of family income, also from that date the information on the number of families receiving the benefit is not collected. Since 1 June 2022, foster care children receive child-raising benefit (until 31 May 2022, these were supplements in the amount equal to child-raising benefit). The child-raising benefit is financed from the state budget and is not subject to personal income tax. Since 1 June, 2022, the Social Insurance Institution deals with the examination of applications and the granting and payment of the child-raising benefits.

5. Care facilities for small children operate in accordance with the Act of February 4, 2011 on the childcare for children up to the age of 3 (uniform text, Journal of Laws 2023 item 204).

6. The Act of 5 December 2014 on the Large Family Card regulates all issues related to this subject (uniform text, Journal of Laws 2021 item 1744, with later amendments).

7. Different types of adaptations for disabled people listed in surveys PS-03, OD-1 are not obliged to meet the requirements of the Regulation of the Minister of Infrastructure of April 12, 2002. According to the authors of the survey, the group of "entry ramp" could also include ramps for prams (especially in case of nurseries).

8. Since 2007, methodological changes resulting from the provisions of the Social Assistance Act have been introduced in the survey of stationary social welfare facilities. It has been taken into account that some facilities, especially social assistance house, can provide services to more than one group of residents. In many cases, referring to a facility, for example for the elderly, was inadequate to the situation, because there was also a „branch" for chronically ill people with somatic disorders. Often, such facility was counted twice. Information was received both on the number of establishments counted once, i.e. equal to the number

⁴¹ The threshold of social intervention is determined on the basis of a study carried out taking into account the contents of the goods and services ensuring the fulfillment of existential necessities and the prices of goods and services.

of reporting entities, as well as on number of establishments including “branches” within establishments. The publication presents both of these information.

9. The division into voivodships was made according to the location of the units.

10. Due to rounding, some values in the publication may not add up.

11. Population data in the publication were calculated based on the results of the 2021 National Census, which may result in minor differences in previously published indicators.

3. Basic definitions⁴²

Institutional foster care

1. **Institutional foster** care shall be exercised in the form of:

- care and education centre;
- regional care and therapy centre;
- pre-adoptive intervention centre.

2. **Care and education centre** – provides a child who is deprived of full or partial parental care with full-time or periodic care and education, and fulfil its needs, especially emotional, development, health, living, social and religious needs; provides access to eligible healthcare services and education. Centre is managed by director. A care and education centre shall be run as:

- **socialization centre** – provides a child with full-time care and education, and fulfil its needs, especially emotional, development, health, living, social and religious needs; implements a child assistance plan prepared in cooperation with a family assistant; enables contact with parents and other close persons; unless otherwise decided by a court, takes actions aimed at the child’s return to a family; provides a child with access to education adjusted to his/her age and development skills; provides a child with therapeutic actions, provides access to eligible healthcare services;
- **intervention centre** – provides immediate care for a child in the crisis situation, especially if it is required for the centre to place the child under immediate care;
- **family centre** – educates children of various age groups, including adolescents and those becoming independent; enables common education and care for numerous siblings; cooperate with a family foster care coordinator and a family assistant;
- **specialist therapy centre** – provides care for a child with individual needs, in particular: a child with a disability certificate or a certificate of high or moderate level of disability; a child requiring the application of special education methods and specialist therapy; a child requiring dealing with their developmental and emotional retardation. The centre provides educational, sociotherapeutic, corrective, compensating, speech therapy, and therapeutic activities compensating for lacks in upbringing in a family and preparing for social life, as well as proper rehabilitation for disabled children;
- **combining tasks centre** – provides care and education through the implementation of the tasks specified for the socialization, intervention and specialist therapy centres.

3. **Regional care and therapy centre** – a centre where children shall be placed, due to their health condition requiring specialist care and rehabilitation and cannot be placed in family foster care or a care and education centre. The total number of 30 children at most may be placed in a regional care and therapy centre at the same time.

⁴² The definitions were taken from the acts: on social assistance, on family support and Foster care system, on family benefits, on childcare for children up to the age of 3.

4. **Pre-adoptive intervention centre** – a centre where shall be placed children up to the 1 year old, requiring special care who, waiting for adoption, cannot be covered by family foster care. The total number of 20 children at most may be placed in a pre-adoptive intervention centre at the same time.

Family support

5. **Day-support centre** supports the family in its care and education functions. It may be operated in the form of:

- general care centre, including interest circles, day-rooms, clubs, educational centres; provides a child with: care and education, assistance in learning, organisation of leisure time, entertainment and sport classes and development of interests;
- specialized centre – organises sociotherapeutic, therapeutic, corrective, compensating and speech therapy classes, implement an individual corrective programme, a psychocorrective or psychopreventive programme, in particular pedagogic, psychological and sociotherapy;
- street work – carries out motivating and sociotherapeutic activities, conducted by a streetworker;
- in a combination of the forms i.e. combining tasks of the general care, specialized and street work centres.

6. **Supporting family** – a family, whose task is to help families in difficulty in carrying out its care and education functions. In the cooperation with family assistant, it helps in the care and upbringing of the child, running a household, formulating and fulfilling the primary social roles.

7. **Family assistant** – a person supporting the family in fulfilling care and educational functions, overcoming life difficulties, especially those related to the care and upbringing of children. Conducts work with the family with their consent in the place of their residence or in a place indicated by the family, motivating them to work on themselves, introduce changes, actively cooperate in the implementation of the work plan. The number of families he can work with at the same time may not exceed 15 families.

8. **Benefits under the “Family 500 plus” programme:**

- **Child-rising benefit** – is available to parents or guardians for each child up to the age of 18, regardless of the income and since also on children placed in foster care. The benefit is paid in the amount of 500 PLN net.
- Until May 31, 2022, on the basis of the Act on family support and foster care system, on children placed in foster care were paid supplements – **child-raising supplement** was received by foster families and foster homes, **lump sum supplement** was directed to care and education centres family type, **supplement equal child-raising benefit** was directed to other institutional foster care centres. The supplements were replaced by an child-rising benefit.

9. **Large Family Card** – is a project of the Ministry of Family and Social Policy, which began in June 2014. The main objective of the programme is to provide card holders more favorable, from the generally applicable, access to goods and services and other activities. Discounts can be offered by public institutions or business partners. The right to have a Large Family Card is granted to a member of a large family, which is understood as a family in which the parent(s) or the parent's spouse have or had at least three children under their care, regardless of their age.

Family foster care

10. **Family foster care** shall be exercised in case when it is impossible for the parents to provide care and education for a child. It guarantees a work with a family to make possibility for a child to return to its family, or when it is impossible – efforts aimed at child's adoption or preparation of a child to live an independent and responsible life, satisfaction of children's emotional needs, in particular the needs related to welfare, healthcare, education, culture, recreation and religious.

The forms of family foster care are the following:

- foster family;
- foster home.

11. **Foster family** – provides a child who is deprived of full or partial parental care with full-time or periodic care and education. We distinguish the following types of foster families:

- **related foster family** – established by ascendants or siblings; a family is entitled to receive a payment for each entrusted child to cover the cost of its maintenance.
- **not-professional foster family** – established by persons other than ascendants or siblings; a family is entitled to receive a payment for each entrusted child to cover the cost of its maintenance; placed in it may be not more than 3 children (except for numerous siblings);
- **professional foster family** – established by persons other than ascendants or siblings; in addition to a payment for each entrusted child to cover the cost of its maintenance, a family is entitled to remuneration on the account of performance of a foster family function; placed in it may be not more than 3 children (except for numerous siblings); may operate for example as:
 - **professional foster family that performs the function of a family emergency house** – shall receive a child on the basis of a court ruling, case when a child was escorted by Police or Border Guard, upon consent of parents, child or another person in case of immediate threat to the life or health of the child in connection with domestic violence⁴³.
 - **professional specialized foster family** – shall receive in particular: children with a disability certificate or a certificate of high or moderate level of disability, children on the basis of the Law on Proceedings Involving Juveniles⁴⁴, underage mothers with children.

12. **Foster home** is formed by a married couple or a unmarried person; placed in it may be not more than 8 children (except for numerous siblings).

13. **The family foster care coordinator** looks after foster families and foster homes. It helps to develop a plan to help placed children, provides access to the right specialists. He deals with the stage of independence of pupils and supports people who are already adults. The coordinator's tasks also include informing adoption centers about children who have a regulated legal situation and may be adopted. A coordinator may oversee not more than 15 families or foster homes.

Childcare for children up to the age of 3

14. **Childcare for children up to the age of 3** is organized in the form of a nursery school, children's club, and exercised by the daily caregiver and nanny.

15. **Nursery** – the institution entered into the Register of nurseries and children's clubs run by the mayor, the mayor or president of the city, which cared for the children aged from 20 weeks of age, for up to 10 hours with respect to each child.

16. **The children's club** – the institution entered into the Register of nurseries and children's clubs run by the mayor, the mayor or president of the city, which cared for the children aged from 1 year old, for up to 10 hours with respect to each child.

17. **Other facilities** – an entity other than a nursery and children's club conducting economic activity in the care of children; required during the period of 3 years from the date of entry into force of the law on the care of children under the age of 3 (4 April 2011), to fulfill the conditions set out in the Act and entered into the register of nurseries and children's clubs.

⁴³ Art. 12a of the Act of 29 July 2005 on Counteracting Domestic Violence (Journal of Laws 2021, item 1249, with later amendments and 2023, item 289 i 535).

⁴⁴ Act of 9 June 2022 on Support and Resocialization of Juveniles (Journal of Laws 2022 item 1700, with later amendments).

18. **Day carers** – a person employed by the municipality on the basis of a service contract, which according to the provisions of the Civil Code, the provisions relating to the order. Daily guardian takes care of children aged from 20 weeks of age.

19. **Nanny** – a natural person having the care of children on the basis of a service contract, which according to the provisions of the Civil Code, the provisions relating to the order, known as “the activating agreement.” Nanny takes care of children aged from 20 weeks of age. Activates the agreement is concluded in writing between the nanny and the parents or a single parent. ZUS pays contributions for a nanny on the amount of remuneration is not greater than the amount of the minimum wage, and the excess of this amount, contributions paid parent of a child.

Family benefits

20. **Family benefits** include:

- family allowance;
- family allowance supplements;
- attendance benefits: nursing allowance, special attendance allowance and nursing benefit,
- single payment birth grant;
- parental benefit.

The main criteria for entitlement to family benefits are: having a dependent child and average monthly income, per family member. Regardless of income, you will receive: nursing allowance and nursing benefit.

21. **Family allowance** – is designed to partially cover childcare expenses; the allowance is granted to: parents, one parent or legal guardian of the child, the child’s actual guardian, a person up to the age of 24 who is learning. Family allowance is granted for a child until the age of 18. If a child does not continue education, when the child reaches 18 years old, the parent loses the right to family allowance for the child. Granting the right to family allowance is dependent, among others from fulfilling the income criteria. A person eligible for family allowance is entitled to the following benefits (it is possible to receive several supplements simultaneously) due to:

- giving birth to a child (one-time benefit);
- taking care of a child during child-care leave;
- single parenthood;
- multi-children parenthood;
- education and rehabilitation of a disabled child;
- beginning of the school year;
- undertaking education outside the place of residence by a child.

22. **Attendance benefits** – nursing benefit, nursing allowance, special attendance allowance.

23. **Nursing benefit** – granted to a persons who, under the provisions of the Law of February 25, 1964 – The Family and Guardianship Code⁴⁵ have a maintenance obligation (parents of children, straight relatives, siblings, related foster family), as well as the child’s actual guardian (person who takes care of the child in the court of adoption of the child) if they resign or do not take up occupational work to handle a person with a disability requiring special care.

24. **Nursing allowance** – designed for disabled children and adults with disabilities and for those who are over 75 years old. Allowance is not granted to persons who have acquired entitlement to a nursing supplement paid with retirement or pension from the Social Insurance Fund. It is granted not for the benefit period but for the duration of validity of the decision on disability or degree of disability.

⁴⁵ Act of 25 February 1964, the Family and Guardianship Code (Journal of Laws 2020, item 1359).

25. **Special attendance allowance** – granted to persons who, under the provisions of the Law of February 25, 1964 – The Family and Guardianship Code, are obliged to pay maintenance and spouses if they do not work or resign from employment or other gainful employment in order to have permanent custody of a person with certificate of high level of disability or a disability certificate including the indication of the need for permanent or prolonged care or assistance of another person due to the greatly reduced possibility of independent existence and the need for constant participation of the child's guardian in the process of his treatment, rehabilitation and education.

26. **Subsidy paid due to giving birth to a child** – one-of subsidy available since 2013, depending on family income, financed by the state budget, as well the subsidy paid by the municipality from its own resources, which it decides by itself, determining the amount and criteria of receipt.

27. **Parental benefit** – since 2016 a form of financial support for parents and guardians of children who do not receive maternity allowances. These people include students, unemployed people, employees hired on the basis of a civil law contracts, who do not pay contributions to compulsory sickness insurance, people conducting non-agricultural economic activity if they do not receive maternity allowances.

28. **Family** (within the meaning of the Act on Family Benefits) consists of: spouses, parents of children, guardian and dependent children up to the age of 25 or a child, who has reached the age of 25 years, with a disability certificate or a certificate of high or moderate level of disability if the family is entitled to nursing benefit.

29. **Multi-children family** (within the meaning of the Act on Family Benefits) – a family with three or more children, and entitled to receiving family allowance.

30. **Dependent child** – dependent child up to the age of 25 – his/her spouse, child undergoing adoption proceedings or child under legal guardian

31. **Disabled child** – a child up to the age of 16 with a disability certificate as defined in the Act on Vocational and Social Rehabilitation and Employment of Persons with Disabilities (Journal of Laws 2023, item 100).

32. **Disabled person** – a person at the age of 16 and more with certificate of high level of disability (or in specific cases moderate level of disability) as defined in the Law on Vocational and Social Rehabilitation and Employment of Persons with Disabilities.

Social assistance

33. **Social assistance** – the institution of state social policy, aimed at enabling individuals and families to overcome difficult situations, where they are not able to overcome using their own powers, resources and capabilities. Social assistance organizing government administration and local government, working in this area, in partnership with civil society organizations and non-governmental organizations, the Catholic Church, other churches, religious organizations, and natural and legal persons. Social supports individuals and families in their efforts to meet the needs and enables them to live in conditions appropriate for human dignity.

34. **Social assistance house** – A centre providing welfare, nursing, support and educational services at a level conforming to the standard in force, designed for people requiring full-time care due to their age, illness or disability, unable to live independently in everyday life. Staying at home is for a fee. These facilities are aimed at: the elderly, chronically ill with somatic disorders, chronically mentally ill, mentally retarded adults, children and young mentally retarded, physically handicapped, dependent on alcohol people.

Categories of facilities surveyed on PS-03 form “Stationary social welfare facilities” include the following units:

- social assistance house,
- family-based assistance house,
- centre ensuring 24-hour care to disabled persons, chronically ill patients, or the elderly within the scope of economic activity or their statutory activity,
- community self-help house or other support centre for persons with mental disorders, which have places of twenty-four-hour stay;
- house for mothers with under age children and pregnant women,
- night shelter,
- shelter for homeless persons,
- other.

35. **Family-based assistance house** – A form of care and well-being services provided full-time for persons who, due to old age, illness or disability, require this form of support.

36. **Centre ensuring 24-hour care to disabled persons, chronically ill patients, or the elderly within the scope of economic activity or their statutory activity** – and after receipt of the Voivode’s permission, provides care and welfare services.

37. **House for mothers with under age children and pregnant women** – provides round-the-clock, temporary residence for: mothers with under age children, pregnant women, fathers with under age children and other persons taking care of children, who are affected by violence or are in another crisis situation.

38. **Homeless person** – a person not living in a dwelling apartment⁴⁶ and not registered for the permanent stay⁴⁷, or a person not being registered for the permanent stay in an apartment in which living is not possible.

39. **Shelter for homeless persons** – building or separate parts of the building, intended to provide round-the-clock homeless people shelter together with auxiliary rooms necessary for the proper functioning of the facility.

40. **Night shelter** – building or separate parts of the building, intended to provide overnight accommodation to the homeless people, along with auxiliary rooms necessary for the proper functioning of the facility.

41. **Placed** (during the year) at the home/social welfare facility – persons who have been admitted to the facility for the first time in a given year.

42. **Social assistance benefits** – take the form of cash benefits (permanent benefit, periodic benefit, special purpose allowance, allowance and loan for economic self-emancipation, financial aid for self-reliance and continuing education, cash benefit for maintenance and covering expenses related to learning Polish non-monetary benefits (social work, credit card, health insurance contributions, social security contributions, material aid, including economic self-employment, funeral, specialist counseling, crisis intervention, shelter, meal, necessary clothing, caring in the place of residence, in support centers and in family support homes, specialist care services in the place of residence and in support centers, sheltered accommodation, stay and home welfare services, assistance in obtaining appropriate Housing, including sheltered housing, help with getting a job, development aid – in-kind for self-employed persons, training, family counseling and family therapy led by adoption centers).

43. **Monetary assistance** – mainly benefits permanent, temporary and targeted, but also help to become independent and continue their education.

⁴⁶ As defined in the provisions on the protection of tenants and housing resources of a commune.

⁴⁷ According to the provisions on population records and identity cards

44. **Non-monetary assistance** – assistance in the form of: shelter, food, clothing, care, social work, counseling, specialized in particular legal, psychological, pedagogical, as well as stay in the support centers.

45. **Care services** – include assistance provided to a person who due to age, illness or other reasons require the help of others, consisting in satisfying everyday needs, hygienic care, care prescribed by your doctor and, if possible, to ensure contact with the environment.

46. **Assistance for gaining economic independence** – optional assistance to help a person or a family in cash (one-off special-purpose or non-interest-bearing loan) or support in-kind (providing machines and tools for working with their own work facilities and facilities to facilitate disabled work) granted by the commune (gmina).

47. **Appropriated benefit** – is awarded in order to meet essential living needs, to pay part or all of the expenses for health care services, the purchase of food, fuel, clothing, essential household items, to perform minor renovations and repairs in the apartment, to cover funeral costs. It can be given to a person or family who have suffered losses as a result of a random event, natural or ecological disaster.

48. **Temporary benefit** – granted to a person or family because of long illness, disability, unemployment, the possibility of maintaining or acquiring the rights to benefits from other social security systems.

49. **Permanent benefit** – granted to a person totally unable to work due to age or disability.